STRIP SCHRIFT

Prijs f 5,95/Bfr. 110

LORENZO MATTOTTI
WILL EISNER
ASTERIX

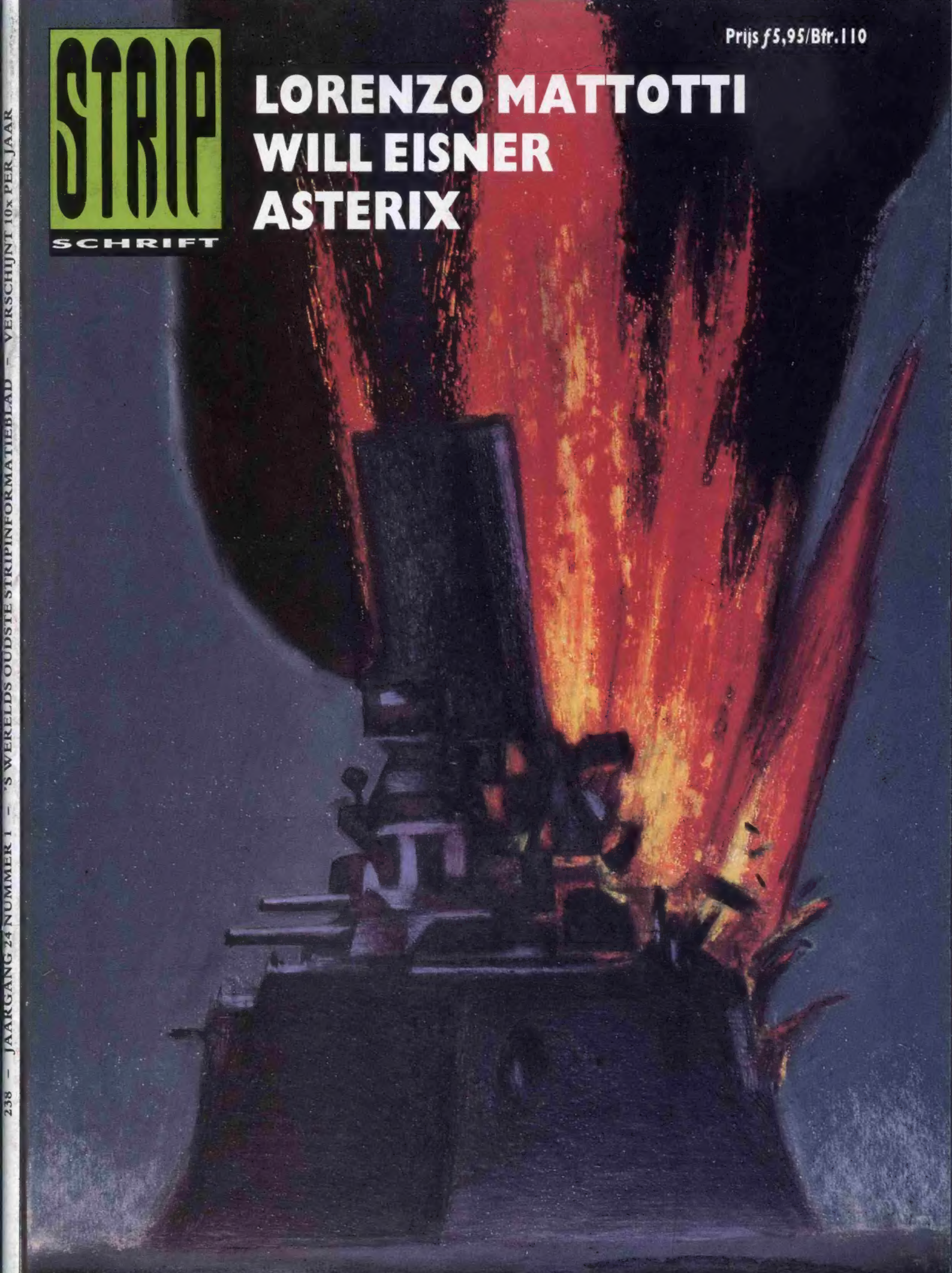

Met GRATIS programmaboek van De Stripdagen

238 – JAARGANG 24 NUMMER 1 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

Foto: Marten Toonder

Over Phiny

1912 - 1990

Ze was toen een mooi jong meisje.
Dat is zo'n beeld dat nu hardnekkig terugkomt bij een oudere man die haar van heel vroeg af gekend heeft en dat nu niet meer kan delen met de jongere generatie, voor wie ze een waardige grijze dame was. Dat is te zeggen – als ze goed gekeken hebben, die jongeren, dan hebben ze wel iets van haar jeugd herkend, want echt vergaan is die nooit.
Ze was een mooi jong meisje, geen robbedoes maar wel met zin in plezier: ze danste graag, ze had soms slappe lach als alle meisjes, en ook was ze begaafd. Dat laatste werd toen ze op weg was naar jonge vrouw geleidelijk duidelijker en ook ontwikkelde ze toen al een vroege wijsheid en iets van weetgierigheid – noem het nieuwsgierigheid, of zelfs verlangen – naar de achtergrond van het bestaan: daar is ze nooit demonstratief in geweest, maar ze had een diep geestelijk leven waar wie haar heel goed kenden uit konden putten, en dat tot aan het einde in haar bleef groeien. Ook daarom kon wie goed keek altijd nog het meisje zien, de jeugd, een leven dat toenam inplaats van te schrompelen.
Stil was ze vaak, vooral later, maar nooit saai. Ze was bescheiden, en dat gold zeker waar het haar werk betrof. Er waren andere dingen die haar in beslag namen. Ga maar na: ze was getrouwd, in de volle betekenis van het woord, met een sterke man die zich langzaam van ploeteraar naar kunstenaar zwoegde en befaamd werd, geliefd en gevierd: daar deelde ze in mee, ze leefde het bijna, zonder dat het ooit bij haar opkwam de aandacht te vragen voor wat zij zelf was en deed en voor haar werk, dat toch waarachtig de prestatie van een groot talent is. De portretten die ze schilderde met verbluffend inzicht in de personen, de soms weemoedige, soms lente-achtig vrolijke landschappen, de verdroomde abstracte fantasieën – ze had er misschien grotere erkenning voor kunnen vinden, maar ze liep er letterlijk en figuurlijk niet mee te koop, was zelfs –ontroerend– verbaasd als iemand er door getroffen bleek: maar ze was vooral bezig met wat voor haar het belangrijkste was, vier kinderen, een troep kleinkinderen, achterkleinkinderen zelfs nog, en bovenal haar man. En zijn werk, vergeet dat niet.
Ze klinkt nu teveel als een ernstig mens. Dat was ze niet. Heel in het begin maakte ze voor nu vergeten weekbladen grappige kleine strips, en later had ze jarenlang in het Algemeen Handelsblad haar koddige Olle Kapoen, en dan is er haar reeks kinderboeken –over Miezelientje en over Pom vooral– die alleen konden voortkomen uit een geest waarin kinderlijke vrolijkheid en volwassen humor elkaar ontmoetten. En ze was Martens eerste lezeres. Dat is jaren en jaren zo gegaan: hij knoeide zijn teksten in elkaar met veel doorhalingen, verbeteringen en gekrabbel in de marge, en zij typte ze netjes voor hem uit en was daarmee de eerste die ze ooit zag. Dat ze in die functie erg kritisch was geloof ik niet: ze vond ze altijd prachtig, heel verheugd was ze er altijd mee. Wat een rijkdom voor zo'n man! Ik zou dat wel willen: een eerste waar ik mijn werk mee deel en die er blij mee is – wie niet?
Voor mij was zij met recht een zuster: zestig jaar lang een goede vriendin vol begrip en vertrouwen en met een grenzeloze hulpvaardigheid, maar daar hebben we het nu niet over.
Marten-en-Phiny. Zo zeg je dat, in één adem. We kunnen ons het niet anders denken en nu moeten we het anders denken. Van wat dat betekent kunnen we ons geen voorstelling maken, maar laten we het tenminste proberen.

Jan Gerhard

Bibliografie

door Dick de Boer en Cor Nijmeijer

1933 e.v.	Assistentie bij inkten strips van Marten Toonder voor N.V. Ned. Rotogravure Mij.
1934/1935	Illustraties bij feuilleton *De vurige Gesel* in 'Extra Magazine' (Uitg. C. Jamin)
1934 e.v.	Medewerking strip *Thijs IJs*
1935	Strip *Doris en Daantje* in 'Extra Magazine'
1937	Boek *Miezelientje en Prinses Rosmarijn* (tekst en illustraties)
1937	e.v. Pastels voorplaten 'Unicum'; Voorplaat (Sinterklaas) 'ABC'
1938 e.v.	In 'Onze Clubkrant' (uitg. Ned. Rotogravure in opdracht van HUS e.a.): o.a. strip *Miezelientje in Poesenoord* (later bewerkt tot boek); verhaaltjes en illustraties
1940 e.v.	In 'Doe Mee': verhalen, o.a. *Het boze plan van Jan Hagel* (ill. van Marten Toonder); *Pom van de Pomheuvel* ('Het opruim Kommie Thee', met illustraties van Marten Toonder (later bewerkt tot boek)
1941	Vier pastels in 'De dag van Bethlehem' door Jan Gerhard Toonder (met zwart/wit-tekeningen van Marten Toonder)
1941	Tekst eerste afleveringen *Tom Poes* in 'De Telegraaf'

Kinderboeken in voorafgaande en volgende jaren: Reeks *Miezelientje* (tekst en illustraties) en reeks *Pom* (met illustraties van Marten Toonder). verder onder andere *Olli Fant uit Poppelo* (met illustraties van Marten Toonder), *Pijper het bosmannetje* (tekst en illustraties)

Illustraties bij 'Versjes uit de Oude Doos' en 'Oude Rijmpjes' en andere kinderboeken, zoals in de reeks 'Pinkje'.

Veel herdrukken van *Miezelientje*- en *Pom*-boeken. In 1980 bundeling Het Kabouterboek met *Van Pom, Verk en Fop, Pom van de Pomheuvel, Suizebol en Bijdepink*. Een aantal van haar kinderboeken werd vertaald in het Engels en het Deens.

Na 1945 teksten bij een aantal verhalen strip *Kappie*; teksten en illustraties 'Tom Poes Weekblad'

1946-1954	Strip *Olle Kapoen*
1954-1959	Strip *Birre Beer* (met tekeningen van Ton Beek)
1969-1985	Omslagillustraties Bommelpockets van De Bezige Bij

Deze bibliografie is niet compleet, maar geeft een goede indruk van het werk van Phiny Dick.

STRIP SCHRIFT

Jaargang 24 oktober 1990 nummer 1 (238)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Eric de Graaf, Arco van Os, Hans Pols, Noël Ummels

Medewerkenden
Pam de Beer, Ben Bits, Dick de Boer, Ruud Booms, Patriek Bremmers, Jaap Ekhart, Cees de Groot, Udo Horst, Lorenzo Mattotti, Michel Nadorp, Cor Nijmeijer, Ernst Pommerel, René Ruiter, Rik Sanders, Jan Gerhard Toonder, Rudy Vrooman, Marjolein Westerterp, Rein van Willigen.

Redactie-adres
Stripschrift
Postbus 9808
1006 AM Amsterdam
Telefoon: 030 - 319968

Abonnementen
Voor abonnementen kunt u terecht bij
Uitgever Het Stripschap
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon 03404 - 11117
Telefax 03404 - 32674
Abonnementsprijs f 55,–
Leden van Het Stripschap f 2,50 korting
Nederland: Postbank 20 99 48 of
ABN-bank 54 89 74 330
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: ABN-bank 721-520.62.74-81
ten name van Het Stripschap, Amsterdam
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven contact opnemen met de redactie van Stripschrift

Bijvoegsel
Lezersenquête

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Richard, Amsterdam

Omslag
Lorenzo Mattotti

Redactioneel

De stripwereld is weer een vedette rijker. Naast de twee of drie – laten we niet bescheiden wezen – die we er al hadden, is daar ineens de Italiaanse duizendpoot Lorenzo Mattotti. Heel Nederland, en dan vooral diegenen die het medium strip een warm hart toedragen, wordt al geruime tijd overspoeld door positieve geluiden over de man. Indien men zich de moeite wilde nemen, kon men deze geluiden verifiëren middels een bezoekje aan de tentoonstellingen van Mattotti's schilderijen, (mode)illustraties en strips te Dordrecht en Amsterdam. Wij hebben het als uiterst moeilijk ervaren de hand op de knip te houden en niet met een vooralsnog goedkoop – want prijzen tussen de duizend en zesduizend zijn voor de hoogwaardige kunst waarvan hier toch duidelijk sprake is – meesterwerkje huiswaarts te keren. Talrijke excuses – de auto moet nog afbetaald, de boiler is aan vervanging toe, nog een paar jaartjes en ik ben rijp voor een vals gebit – komen eraan te pas om, wat één van onze metgezellen desondanks glashard, maar loepzuiver als lafhartige krenterigheid ontmaskert, te camoufleren. Want anders moet je toch gek zijn om zo'n buitenkansje aan je neus voorbij te laten gaan, terwijl je er voor negenennegentig procent zeker van kan zijn, dat de kunstenaar in kwestie het binnen afzienbare tijd helemaal gaat maken en zijn produkten al even snel – laten we bescheiden wezen – het tienvoudige waard zullen zijn. Maar bang als een kind klamp je je vast aan die ene percent. Onze laatste smoes laat echter geen ruimte voor scepsis: Mattotti wil onder geen beding afstand doen van de originele pagina's uit zijn strips. En die zijn toch het mooiste!

Inhoud

2 **OVER PHINY** Jan Gerhard Toonder
3 **MATTOTTI** Eric de Graaf en Hans Pols
10 **EEN CONTRACT MET GOD** Hans Pols
12 **WIE IS THEO JAASMA** Jaap Ekhart
14 **BITS & PIECES** Ben Bits
15 **HET LAATSTE BERICHT** Ernst Pommerel
17 **JAAP BUBENIK** Marjolein Westerterp
18 **STRIPS EN GESCHIEDENIS** Rik Sanders
22 **ASTERIX EN DE KNALLENDE KETEL** Rein van Willigen
24 **ALLERDAAGSE KRONIEKEN** Toni Capuozzo en Lorenzo Mattotti
30 **HAAGS BOMMELGENOOTSCHAP** Patriek Bremmers en Arco van Os
33 **BOEKEN**
34 **VIDEO**
36 **ACTUALITEITEN**
38 **STARS & STRIPS** Michel Nadorp

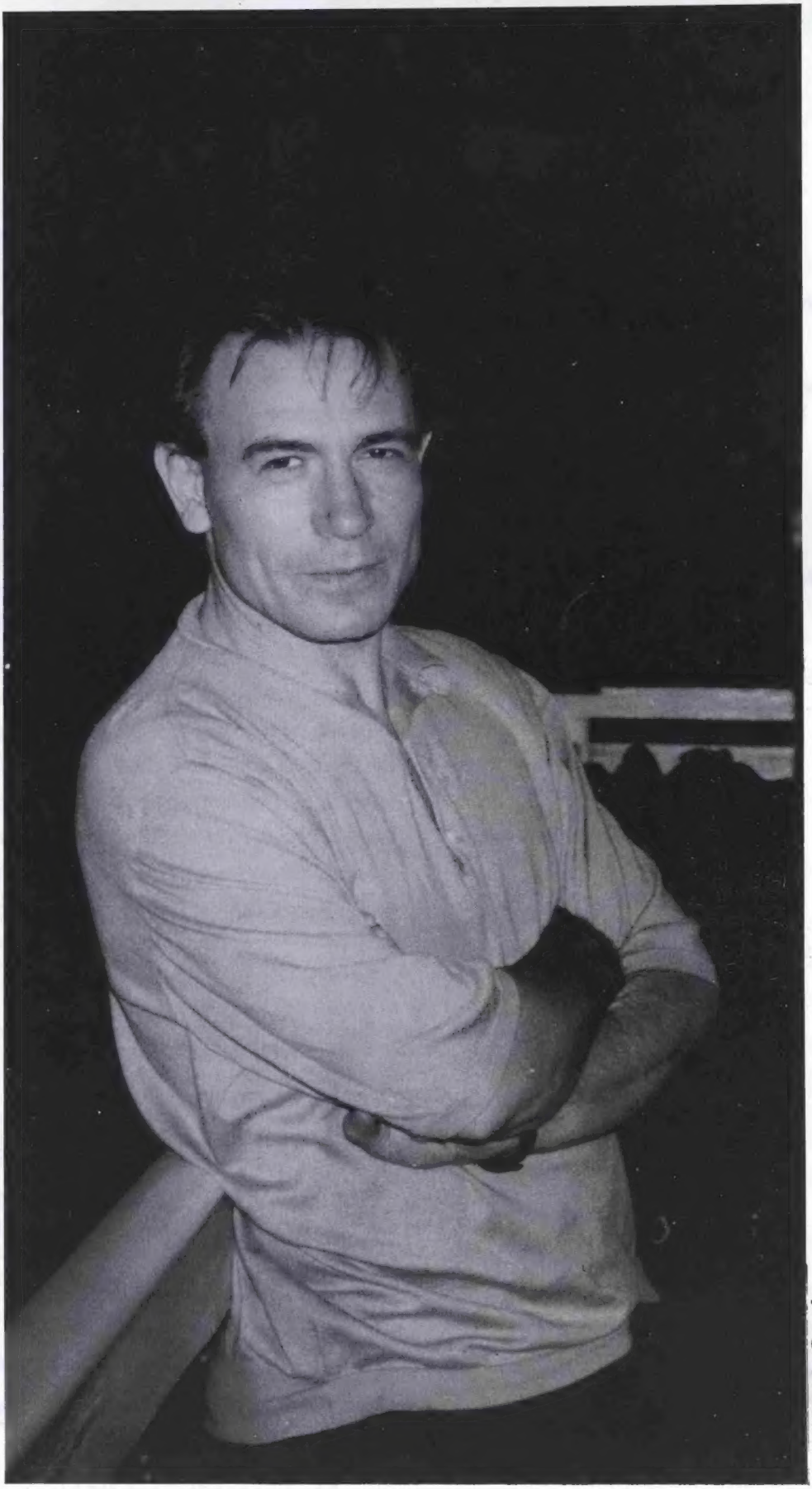

Foto: Eric de Graaf

MAT

Lorenzo Mattotti **was in Nederland. Twee maanden lang was een indrukwekkende expositie van strips, schilderijen en illustraties van deze voorman van de Italiaanse avant gardestrip te zien in achtereenvolgens** *Galerie Witt* **te Dordrecht en** *Galerie Lambiek* **in Amsterdam. Ter gelegenheid hiervan verscheen een fraaie catalogus, die een overzicht geeft van Mattotti's werk. Bovendien verschijnt volgend jaar maart (eindelijk) de Nederlandse vertaling van zijn meesterwerk** *Fuochi* **(***Vuren***).** Lorenzo Mattotti **(36) publiceert stripverhalen sinds 1975 en maakt daarnaast illustraties voor het modeblad** *Vanity***, reclame-illustraties, schilderijen, illustraties voor kinderboeken, ontwerpen voor T-shirts en bijvoorbeeld een kaartspel. Hij was betrokken bij de experimentele groep** Valvoline **en het (post)moderne tijdschrift** *La Dolce Vita***. Zijn werk verscheen behalve in dit tijdschrift onder meer in** *Raw***,** *Escape***,** *Métal Hurlant* **en** *Circus***. Mattotti is een veelzijdig kunstenaar, die bij sommigen beter gekend is door zijn mode-illustraties, bij anderen als striptekenaar. Zelf beschouwt hij het maken van stripverhalen als zijn belangrijkste werk. Hoogtepunt in zijn stripoeuvre is het meeslepende** *Fuochi***, waarvan inmiddels verscheidene vertalingen bestaan. Andere albums van zijn hand, waarvan sommige in samenwerking met scenarist** Kramsky**, zijn** *Il Signor Spartaco***,** *Dottor Nefasto***,** *Murmure* **en** *Labyrinthes***.**

Dames en heren, *Stripschrift* **presenteert:** Lorenzo Mattotti**!!!**

STRIPS EN PASSIE TOTTI

door
ERIC DE GRAAF
en
HANS POLS

'Als kind verslond ik strips en ik wilde de verhalen die ik las op mijn manier navertellen. Ik denk, dat het met bijna alle tekenaars zo gegaan is. Mijn avonturenverhalen, die gebaseerd waren op reeksen als *Tex Willer*, kwamen niet uit de verf en ik ging horror- en fantasyverhalen maken. Zo ben ik bijvoorbeeld beïnvloed door tekenaars als **Alberto** en **Enrique Breccia**, **Muñoz** en **Pratt** in zijn beginjaren. Ik herinner mij, dat ik op het Stripfestival van Lucca een dia-presentatie zag van **Vaughn Bodé**. Dat maakte diepe indruk op mij en met het bandje van mijn broer verzorgden wij soortgelijke optredens in de ons omringende steden. Ik wil hier alleen maar mee zeggen, dat ik nooit specifiek voor het beeldverhaal heb gekozen. Het is zo gegroeid.

Ik heb heel lang verhalen getekend die nooit gepubliceerd werden. In Italië waren er eind jaren zestig, begin zeventig nog geen fanzines. Ik publiceerde wel eens wat underground, maar het was heel moeilijk om door te breken. De 'normale' bladen wilden mijn verhalen niet publiceren, misschien omdat ze wat afweken van de gebruikelijke strips. In 1973-74 ontstonden er eindelijk mogelijkheden met bladen als *Linus* en *Alter Linus*. De serieuze strip begon zich te ontwikkelen en daar heb ik natuurlijk profijt van gehad. Tot voor kort wilde ik voornamelijk het vak leren. Nu ligt dat heel anders.

Het feit, dat ik striptekenaar ben, is een bewuste keuze. Ik zou geen strips meer hoeven te maken, ik kan bijvoorbeeld moeiteloos overschakelen op mode-illustraties. Maar ik begrijp, dat ik strips uitsluitend uit liefde en passie moet maken. Het is een vraag die ik mijzelf altijd stel: doorgaan of niet? Eén van de redenen, dat het beeldverhaal mij zo fascineert, is de gecompliceerdheid van de materie. De strip is een samenspel van beelden, tekst, tekeningen en kleur en dit geheel moet een eigen ritme hebben en harmonieus in elkaar overlopen. De uitdaging om alles tot een goed einde te brengen, is ongelofelijk interessant en boeiend. Je kunt mijn taak vergelijken met het werk van een regisseur. Als je al deze zaken op een rijtje zet en het beeldverhaal ziet als een caleidoscopisch geheel, wordt het duidelijk waarom dit medium zo fascinerend is. Elk nieuw album biedt de kans om een ander verhaal te maken en andere hoofdfiguren te bedenken. Ik probeer altijd nieuwe dingen te scheppen en soms is er dat magische moment. Een geslaagde strip geeft mij veel meer voldoening dan het maken van een goed schilderij of een mooie illustratie. De voldoening die voortvloeit uit het beheersen en het controleren van het geheel betekent veel voor me. Tot voor kort zou ik zelfs nog strips tekenen als mijn werk niet gepubliceerd werd, alleen maar omdat ik de behoefte had mijn plannen te realiseren.

Problemen

Dat laatste is nu een beetje veranderd. Ik weet niet meer wat voor belangrijke dingen ik te vertellen heb. Het is tijd geworden om mijzelf op te laden en dingen te ontdekken, die mij interesseren en die ik interessant vind om te vertellen. Het is niet zo, dat ik een bepaalde boodschap uit wil dragen. Ik wil voornamelijk problemen op papier zetten. Het uitwerken van deze problemen door ze te vertalen naar een stripverhaal helpt mij om deze problemen op te lossen. Dit is misschien iets te sterk uitgedrukt, maar het komt er wel op neer. Ik geloof niet in een boodschap. Als ik een verhaal krachtig en samenhangend weet neer te zetten en de essentie wordt door andere mensen opgepikt, dan vind ik dat al heel wat. Ik vraag mij natuurlijk altijd af welke problemen ik in een stripverhaal wil verwerken.

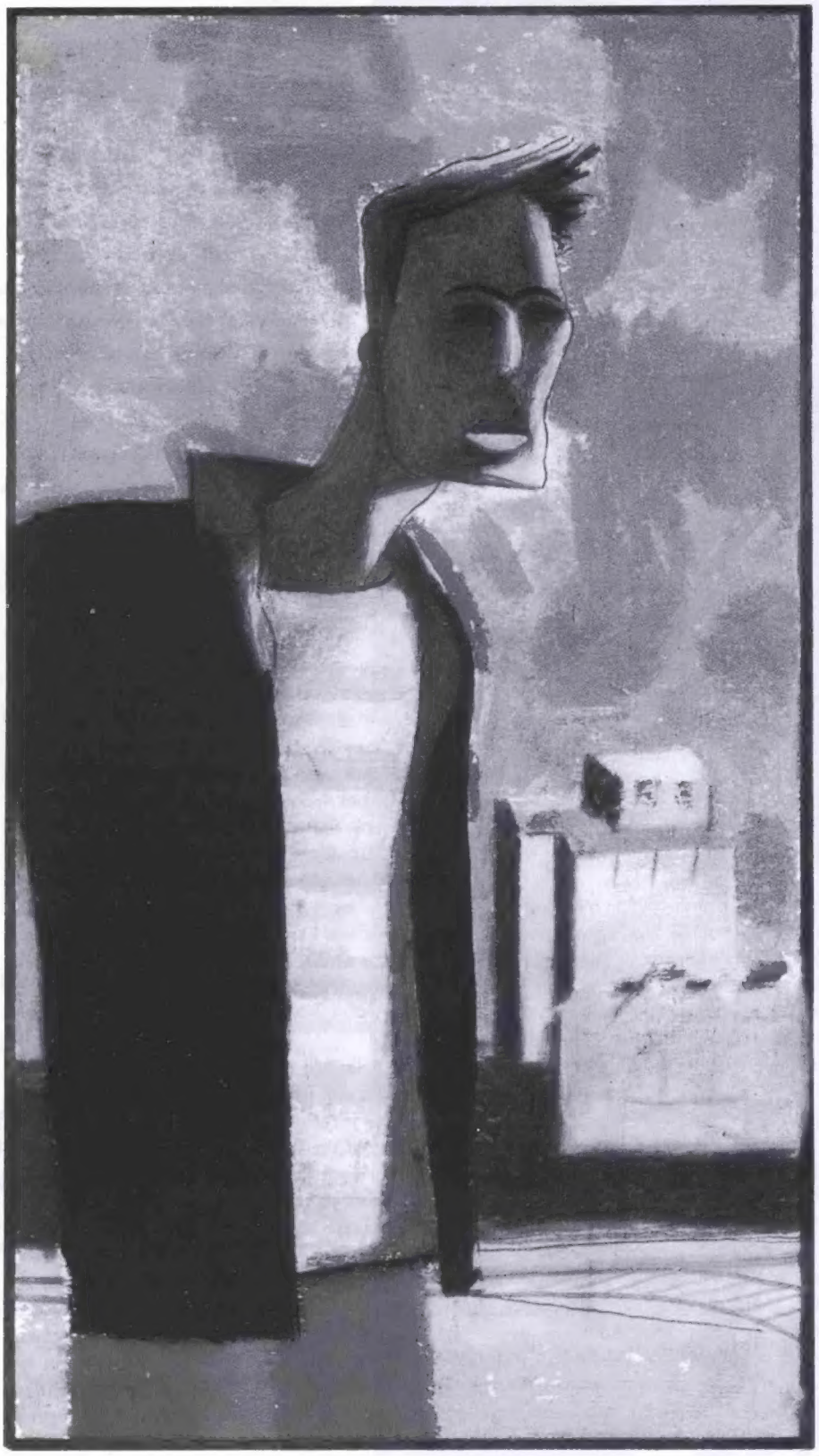

Met het ouder worden veranderen de behoeften en ook de invloeden. Zo'n vijf jaar geleden dacht ik aan een serie, maar dat idee heb ik laten varen. Het interesseert mij niet meer. Momenteel interesseer ik mij voor andere onderwerpen en ik moet de manier vinden om alles goed uit te werken. Soms komt er een oud project naar boven. Er zijn projecten die langzaam rijpen en evolueren. Ik heb niet de behoefte om mijn persoonlijke mythologie of anders gezegd mijn wereld in afleveringen te creëren. Zo'n speelse relatie heb ik niet met het stripverhaal. Als het moet kan ik het wel; voor een Italiaans jeugdblad heb ik in opdracht een complete serie voor kinderen gemaakt: *Baraverde*.

Om mijn verhalen op een goede manier te vertellen, moet ik mij beperken tot mijn persoonlijke aanpak. Dat houdt in, dat ik beschrijf wat ik voel. Ik wil geen strips aan de lopende band maken. Op den duur wordt het een sleur en dat is dodelijk. Misschien is het wel een noodzaak om altijd afwisselend te zijn. Na het voltooien van een serieus album, werk ik graag aan een verhaal, dat lichter van toon is. Toen ik aan *Dottor Nefasto* werkte, wilde ik iets grappigs en ironisch maken, dat ver van mij afstond. Hierna voelde ik de behoefte om aan *Fuochi* te werken. Na Fuochi was ik uitgeput en ik heb lange tijd alleen maar mode-illustraties gemaakt. Hetgeen je maakt, staat altijd in relatie tot wat je daarvoor gedaan hebt en het vult elkaar aan.

Illustraties

Het is belangrijk om altijd nieuwe werkterreinen aan te boren: strips, illustraties, de schilderkunst. Het is vaak heel vermoeiend, maar het werkt verfrissend en het zet mij aan tot het maken van nieuwe dingen. Ik pas verschillende technieken toe en ontdek bijvoorbeeld nieuwe manieren om aan een tekening te werken. Er zijn ideeën en technieken die niet in strips te gebruiken zijn, omdat ze de lijn van het verhaal vertroebelen, maar die wel in een illustratie verwerkt kunnen worden. De verbrokkeling moet echter wel onder controle blijven en dat vereist een zekere zelfdiscipline. Het tekenen van een strip is veel ingewikkelder dan het maken van een illustratie. Een illustratie is oppervlakkig, maar ik kan een beeld, dat ik voor ogen heb onmiddellijk vastleggen. Snelheid en speelsheid zijn heel belangrijk bij het illustreren en er is altijd een zekere afstand, die het mogelijk maakt om te experimenteren. Het illustreren is altijd een spel en als het onderwerp boeiend is, kom ik tot een goed resultaat. De strip daarentegen is een deel van mezelf, het is iets wat ik met mij meedraag. Het striptekenen heeft mij geleerd om emoties uit te drukken en dat heeft mij enorm geholpen bij het illustreren. Eén beeld, één blik is vaak al voldoende. Als je naar mijn illustraties kijkt, zie je daarachter een belevingswereld. De illustraties roepen iets op wat door het publiek opgevangen wordt. Veel mensen denken dan ook dat de mannequins die ik voor modebladen als *Vanity* teken, stripfiguren zijn. En ook al zien zij die figuren maar één keer, de afbeeldingen blijven toch levend en interessant.
Het werken voor modebladen is op verschillende manieren belangrijk geweest voor mijn

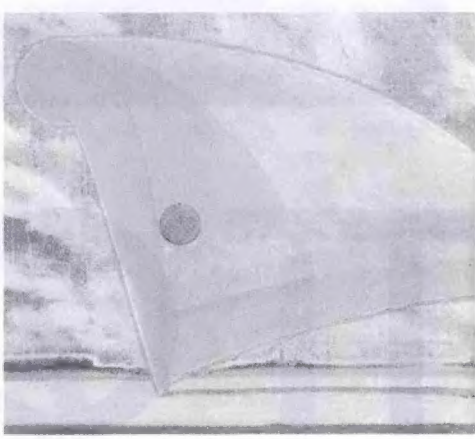

artistieke ontwikkeling. Misschien ook in negatieve zin. Door het werk dat ik voor deze bladen deed, ging er een onbekende wereld voor mij open. Na de eerste kennismaking kwam ik erachter, dat het milieu mij niet echt interesseerde, maar dat is niet belangrijk. Ik heb geleerd om mode-illustraties te maken en overeenstemmend met de glamour van de modewereld heb ik het afstandelijke, het energetische en het spectaculaire in mijn tekeningen geïntroduceerd. Het heeft mij geleerd om het uiterste uit mijn tekeningen te halen. Vroeger was ik altijd een langzame tekenaar, maar sinds ik mode-illustraties maak, is dat veranderd. Het is de efficiency ten goede gekomen.
Door het illustreren ben ik in contact gekomen met een nieuw publiek, dat geen strips leest en ik heb het genoegen gehad om ook door deze mensen ontdekt te worden. Bij veel mensen ben ik nu bekender als mode-illustrator dan als striptekenaar. Dat kan gevaarlijk zijn voor de strip, maar ik vind de situatie eerlijk gezegd niet onprettig. De mode-illustraties brengen genoeg op om van te leven. Ik hoef mij dus geen zorgen te maken over albums, die móeten verkopen. Mijn relatie tot het beeldverhaal is eerlijk en langzaam, ik hoef er tenslotte niet van te leven en ik ben gelukkig niet verplicht om commerciële strips te maken. De illustraties leiden mij wel een beetje af en niet alleen artistiek. Eén grote modeplaat brengt vaak meer op dan een stripalbum. Dat is een beetje merkwaardig en ook wel gevaarlijk, maar het voordeel is, dat ik mij niet langer druk hoef te maken om de commerciële haalbaarheid van een project. Mijn financiële vrijheid maakt het mogelijk om te doen wat ik wil.

Kramsky

Ik ben niet alleen bezig op het grafische vlak. Zo schrijf ik ook wel eens, al is dat tegenwoordig minder dan vroeger. Het schrijven is niet meer dan een hobby; ik wil er niet beroepsmatig mee bezig zijn. Ik ben vooral

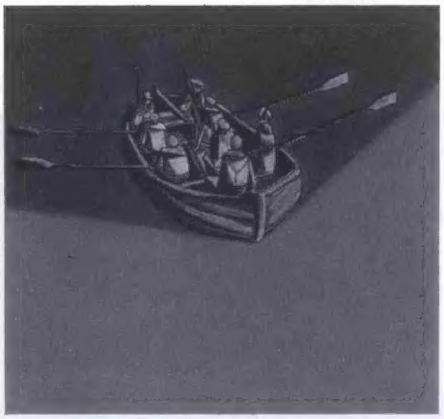

visueel ingesteld en bovendien heb ik het gevoel, dat ik met het woord niet uit kan drukken wat ik met een tekening wel kan. Mijn verhalen zijn niet melodieus, niet vloeiend genoeg. Daarom werk ik ook samen met scenaristen als **Lily Ambrosi** en **Jerry Kramsky**. Kramsky is het pseudoniem van **Fabrizio Ostani**. Wij kennen elkaar al ongeveer twintig jaar en hebben in deze tijd een sterke band ontwikkeld. Kramsky schreef verhalen en ik heb eens één van die vertellingen verstript. Het eerste verhaal had dan ook als ondertitel *Mattotti naar een verhaal van Jerry Kramsky*. Later werd dat Mattotti en Kramsky.
Onze manier van werken is een beetje ongewoon. Het verhaal ontstaat in overleg en wij praten altijd uitvoerig over een project. Allereerst praten we over de invloeden en de atmosfeer waaruit het nieuwe verhaal ontstaat. Als we het eens zijn over de grote lijnen begin ik te tekenen en schrijft Kramsky de tekst. Het is niet zo, dat ik geen zeggenschap over de tekst heb; als er iets is wat me niet bevalt, praat ik erover met Kramsky. Hetzelfde is van toepassing op de tekeningen. Soms vindt Kramsky, dat één van mijn tekeningen niet bij het verhaal past en het betreft dan altijd een tekening die ik zelf ook niet geslaagd vind. We werken op ongeveer dezelfde golflengte en hij heeft een goed inzicht in het samenspel van tekst en tekeningen en wat ik met mijn tekeningen bedoel. Kramsky is minder praktisch ingesteld dan ik en hij vindt het ook moeilijker om beslissingen te nemen. Het komt er dan ook vaak op neer, dat ik bij twijfelgevallen het laatste woord heb. Wij proberen ook veel uit; een bepaald plaatje wordt op de tekentafel vanuit verschillende invalshoeken benaderd. Het komt erop neer, dat wij voortdurend aan het verhaal blijven schaven.

Pinocchio

Naast Kramsky heb ik ook met andere scenaristen gewerkt. Momenteel ben ik samen met mijn ex-vrouw, **Lily Ambrosi**, bezig aan een oud project. Het is een stripverhaal dat uit 155 pagina's zal gaan bestaan. Het wordt een lange en verhalende strip in zwart-wit. Dit project heb ik moeten onderbreken, omdat de Franse uitgeverij **Albin Michel** mij vroeg om *Pinocchio* te illustreren. Ik dacht aanvankelijk, dat ik maar weinig illustraties hoefde te maken. Maar toen de plannen in een vergevorderd stadium kwamen, bleek het behoorlijk inspannend te zijn. Wij besloten namelijk om afwisselend kleine en grotere tekeningen tussen de tekst te plaatsen. Uiteindelijk heb ik zo'n tachtig tekeningen gemaakt. En alles in kleur! In het begin dacht ik, dat ik het heel leuk zou vinden, maar doordat ik al die tekeningen moest maken, viel het enorm tegen. Het was vooral moeilijk om de juiste toon te vinden; ik moest bijvoorbeeld tekeningen maken op plekken waar ik geen diepgaand contact met de tekst had. De illustraties zijn bedoeld voor kinderen, maar ik wilde er toch iets van mijzelf inleggen. Ik wilde niet, dat het 'alleen' maar een geïllustreerd boek werd en dat maakte het er niet makkelijker op. *Pinocchio* is al door talloze tekenaars geïllustreerd, het is dus niet makkelijk om iets moois en origineels te maken. De uitgever was er heel tevreden over. Persoonlijk kan ik er moeilijk over oordelen. Het belangrijkste is, dat het resultaat overeenkomt met de oorspronkelijke bedoeling. Het liefste zou ik Pinocchio willen vergeten. Toen het boek voltooid was, het is net af, zag ik dat als een bevrijding. Ik hoopte, dat ik gelijktijdig aan het project met **Ambrosi** en aan *Pinocchio* kon werken, maar dat was onmogelijk. Bovendien had ik het gevoel, dat ik mij op één project moest concentreren. Pinocchio komt rond de kerst uit; daar zat dus meer druk achter.

Nieuw werk

Lily Ambrosi heeft scenario's geschreven voor TV-films en voor andere tekenaars. Wij werken nu ongeveer een jaar aan ons project. We wilden al heel lang samen aan een verhaal werken, maar het is er nooit van gekomen. Nu wij uit elkaar zijn, is het opeens makkelijker geworden om het werkelijk te realiseren. Het zal geen episch verhaal worden, ik wil namelijk normale dingen beschrijven. Niet het alledaagse leven, want er zullen vreemde personages in het boek optreden, maar het verhaal moet wel een bepaalde alledaagsheid ademen. Het ontwikkelt zich langzaam en is doorweven met gebeurtenissen en elementen. De plot is niet opgebouwd rond een centraal gegeven, de gebeurtenissen volgen elkaar op. Vergelijk het maar met een voortkabbelende beek. Uiteindelijk zal het ergens naar toe leiden. Wat dat is, moeten we nog ontdekken. Het gaat een beetje op *Maus* van **Spiegelman** lijken.

De tekeningen zijn lichtvoetig en schetsma-

tig. Meestal bereik ik een soortgelijk effect met mijn pentekeningen. Ik maak deze al jarenlang en ze zullen tentoongesteld worden in Dordrecht en Amsterdam. Je treft ze bovendien aan in de catalogus bij deze tentoonstellingen. De spontaniteit van deze tekeningen wil ik overbrengen naar het verhaal. Ik hou bijzonder veel van dit werk, omdat het zo verschilt van de grootse en kleurrijke projecten die ik hiervoor gemaakt heb.

Kleur

Kleur is iets gecompliceerds; je moet lang over het juiste kleurgebruik nadenken en het vergt veel inspanning. Het werken in zwart-wit is spontaner, minder zwaar en het drukt iets uit wat ik niet met kleur kan bereiken. Misschien in een later stadium, maar dat staat hier los van. Niet dat mijn albums in kleur minder eerlijk zijn, maar ik kan dit verhaal niet in kleur zien. Dit verhaal heeft geen speciale effecten nodig. De lezer moet begrijpen, dat ik hem kleine en intieme dingen wil vertellen. Daar moet hij zich op concentreren. Spectaculair kleurgebruik kan heel gemakkelijk zijn. Je kunt oninteressante verhalen camoufleren door de inkleuring, maar ik wil niet teveel met kleuren spelen. En ik wil zeker geen oninteressant verhaal vertellen. Effectbejag interesseert mij niet; ik wil altijd de juiste toon vinden. Er moet een coherentie zijn tussen de beelden die ik oproep, de kleur en het verhaal. Sommige verhalen en atmosferen hebben kleur nodig. Het hangt helemaal af van de toon van het verhaal. Het werken met zwart-wit is ook een manier om tot een directer contact met het beeldverhaal te komen. Mijn eerste strips waren in zwart-wit, pas later heb ik de kleur ontdekt en daarmee de emoties en nuances, die ik uit kan drukken.

De uitgevers

Ik hoop echt, dat het boek van **Lily Ambrosi** en mij in Italië uitgegeven wordt. Het

klinkt vreemd, maar in Italië zijn er tot nu toe weinig boeken van mij uitgebracht. Misschien komt het boek wel uit bij **Editlibri**, een uitgeverij waar korte tijd geleden een boek uitgekomen is van **Tonino Guerra**, dat ik geïllustreerd heb. Tonino Guerra heeft voor alle groten van de Italiaanse film scenario's geschreven: **Fellini**, de gebroeders **Taviani**, **Antonioni**. Het verhaal hadden wij oorspronkelijk geschreven voor het blad *La Dolce Vita*, een gevarieerd tijdschrift met literaire verhalen en strips. Het heeft zo'n anderhalf jaar bestaan.

Het boek zou uitgegeven moeten worden door een belangrijke uitgever en niet door een uitgever van strips. Het moet op dezelfde manier uitgegeven worden als literair werk. Daarom wil ik ook, dat het in boekformaat zal verschijnen. Dit alles is volgens mij nodig om uit het ghetto te ontsnappen. Hoewel ik ervoor zal knokken, vrees ik, dat het niet lukt.

Het is belangrijk om voor een grote uitgever te werken, omdat een goede verspreiding gegarandeerd is. Maar jammer genoeg hebben de uitgevers de neiging weinig te riskeren en te experimenteren op stripgebied. Het is voor een uitgever namelijk een riskante aangelegenheid om in strips te investeren en dat geldt zeker voor een tekenaar als ik. Pinocchio zou bijvoorbeeld uitgegeven worden door **Mondadori**, maar na wat marktonderzoek kwamen ze erachter, dat ze niet meer dan vijfduizend exemplaren zouden verkopen. Een boek moet een bepaald verkoopcijfer halen, anders beginnen uitgevers er niet aan. Mondadori, Italië's grootste uitgever, is een dinosaurus. De uitgeverswereld is verstard en gefossiliseerd. De markt wordt dus nooit opengebroken en een auteur is verplicht om naar een kleine uitgever te gaan, die meestal het geld en de middelen niet heeft om een boek op een goede manier uit te geven. Dat heb ik zelf mogen ondervinden. In 1977 werd mijn eerste boek gepubliceerd. Dit album was qua uitvoering niet wat het behoorde te zijn. Het verhaal was niet voorgepubliceerd en verscheen meteen in boekvorm. Een vreemde manier om een lang verhaal uit te geven. Bovendien is er geen markt voor strips, zeker niet in Italië. Het stripverhaal staat er

MAGNIFFICO SPETACOLO!
I FAMOSI ATTORI
Mr. GARRICK il GIOVANE
& Mr. KEAN il VECCHIO
NELLA LORO
SUBBLIME RECCITA!
GIULIETTA & ROMEO
ROMEO: Mr GARRICK
GIULIETTA: Mr KEAN
A SPECIALE RICHIESTA
L'IMMORTALE
MONOCOLO di AMLETO
ENTRATA 25¢
NEGRI E BAMBINI 10¢
ECCO FATTO. ERA L'ULTIMO E ADESSO ANDIAMO UN PO' A VEDERE 'STO PAESE!
QUESTO QUI, VOI LO VEDETE SIGNORI E SIGNORE, QUESTO QUI PRIMA ERA SUL LETTO DI MORTE... MA PRESE LA MEDICINA E ORA GUARDATELO QUANT'E' GROSSO!
Dr. FEET
AAAH, TE LO DICO IO PICCOLO... NIENTE, NIENTE E' PIU' COME UNA VOLTA... NEMMENO LE STAGIONI!

Huckleberry Finn, scenario van Tettamanti (1979)

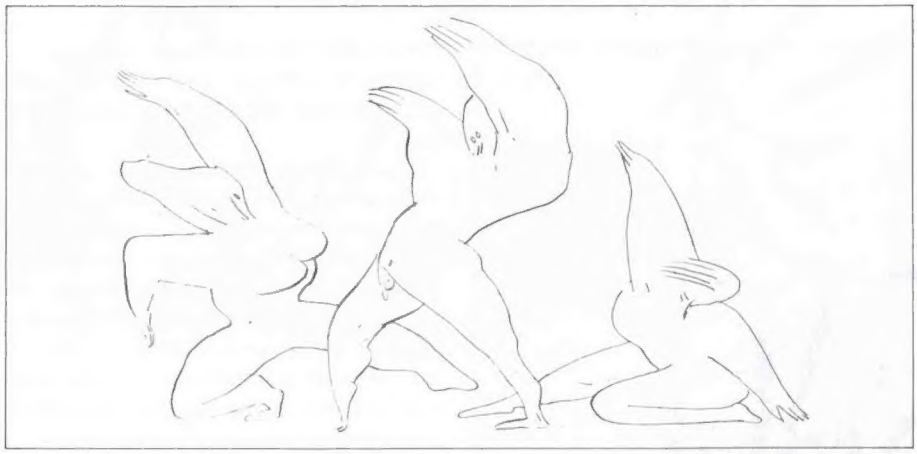

in Italië niet zo goed voor. Ik werk afwisselend in Milaan en Parijs. In Parijs heb ik een kleine studio en ik zie dat als mijn navelstreng met de uitgeverswereld.

Het is niet zo, dat ik in Frankrijk zo veel bekender ben dan in Italië. In Italië zijn mijn boeken gewoon niet te krijgen. De distributie van mijn uitgegeven albums, en dat zijn er niet veel, is ongelofelijk slecht. Het publiek weet gewoon niet waar het mijn albums moet kopen. Frankrijk is natuurlijk een groter en belangrijker stripland, maar het verschil in populariteit is vooral te wijten aan de slechte distributie. In Frankrijk weten de weinigen die mij kennen tenminste waar ze mijn boeken kunnen vinden. Ik heb dus een directer contact met het Franse publiek. In Italië ben ik misschien bekender als mode-illustrator, maar niemand weet, dat er een door mij geïllustreerd mode-boek is verschenen.

De toekomst

Ik probeer niet alleen een verhaaltje te vertellen, mijn strips drukken iets uit en zijn misschien kunstzinniger dan de doorsnee strips. Dat spreekt mensen aan die nooit strips lezen. Mensen die bijvoorbeeld in galeries naar mijn schilderijen komen kijken, maar die nog nooit een stripalbum hebben opengeslagen. Het probleem is, dat dit publiek de kans niet krijgt om mijn albums en die van andere auteurs te lezen. Als de aantrekkingskracht van het beeldverhaal verder wil reiken dan de kleine kring liefhebbers moeten veelbelovende albums uitgegeven worden door 'echte' uitgevers. Heel wat mensen kijken niet eens naar strips hoe interessant sommige albums ook zijn. De drempel is te hoog. *La Dolce Vita* probeerde een brug te slaan tussen de literatuur, of eigenlijk de kunst in het algemeen, en de strip, maar dat is mislukt.

De toekomst van de strip zag er even veelbelovend uit. Aan het eind van de jaren zeventig, na de zogenaamde 'Anni di Piombo' (Jaren van terroristische terreur), was er in Italië sprake van een artistieke opleving, een kleine Renaissance. Denk maar aan de **Memphis**-groep of aan **Valvoline**. Verschillende kunstenaars wierpen zich op de strip en kwamen tot interessante resultaten. Het is nu weer een beetje ingezakt; de nieuwsgierigheid is ervan af en men keert terug naar de traditionele kunstvormen. De verzadiging treedt in en dat zie je ook in de maatschappij. Misschien gloort er hoop aan de horizon. Ik weet het niet, maar persoonlijk ben ik niet zo optimistisch gestemd.'

'Muziek is een belangrijke inspiratiebron. Ik teken bijna altijd met muziek op de achtergrond. Het moet wel muziek zijn waarbij ik kan werken. Vroeger luisterde ik naar alles, variërend van klassiek tot rockmuziek. Tegenwoordig kan ik dat niet meer. Rockmuziek wekt een bepaalde energie op, die mijn tekeningen niet kunnen gebruiken. De ideale muziek helpt mij na te denken en is rustgevend. Sommige verhalen zijn op de tonen van muziek tot stand gekomen. Tijdens het tekenen van Fuochi *ben ik bijvoorbeeld erg beïnvloed door de primitivistische langspeelplaat van* **Peter Gabriël**. Murmure *is opgedragen aan* **Nick Drake**, *een musicus die* **Kramsky** *en ik vroeger erg bewonderden. Verder luister ik veel naar* **Brian Eno**, **David Sylvian**, **Franco Battiato** *en Afrikaanse muziek. De muziek moet doordrongen zijn van een donkere, haast trieste atmosfeer. Omdat ik tijdens het tekenen de platen grijsdraai, leer ik de structuur en het ritme van de muziek te doorgronden. Je wordt er natuurlijk altijd door beïnvloed, of je dat wilt of niet. Maar ik ben niet bang om door de muziek gestuurd te worden. Een plaat is op tientallen manieren te interpreteren. Muziek is iets natuurlijks, het is suggestief, vluchtig en een veel natuurlijkere invloed dan een schilderij of een boek.'*

EEN CONTRACT MET GOD

door

HANS POLS

In 1978 publiceerde Will Eisner *A contract with God*, **een baanbrekend boek waarvan nu eindelijk een Nederlandse editie verkrijgbaar is. Met** *A contract with God* **maakte Eisner een einde aan een lange periode van stilte waarin hij zich alleen bezig had gehouden met het maken van educatieve strips.**

Bekend was Eisner (New York, 1917) vooral als tekenaar van *The Spirit,* een strip waarvan hij in de jaren veertig en vijftig een groot aantal afleveringen tekende die nog altijd zeer de moeite waard zijn. In The Spirit experimenteerde Eisner enerzijds met camerastandpunten, belichtingen en pagina-opbouw, anderzijds probeerde hij ook voor het stripverhaal nieuwe verteltechnieken uit. Generaties tekenaars hebben al veel van zijn werk geleerd.

Met *A contract with God* sloeg Eisner in de jaren zeventig weer nieuwe wegen in. Zelf noemde hij zijn verhaal een 'graphic novel'. Deze term wordt tegenwoordig te pas en te onpas gebruikt, maar de zuivere definitie van een graphic novel is: een vertelvorm waarin tekst en beeld zamen het verhaal vertellen. Ter vergelijking: bij een strip ligt het accent op het beeld en bij een geïllustreerd verhaal op de tekst. Tot aan de dag van vandaag heeft Will Eisner zijn nieuwe werkwijze voortgezet en nieuwe graphic novels geschreven, waarvan na *A contract with God* het boek *Levenskracht* opnieuw een hoogtepunt was.

Levenskracht is min of meer te beschouwen als een vervolg op *A contract with God*. In beide verhalen staan de bewoners van een tenement in The Bronx centraal; de tenements waren grote gebouwen die waren neergezet om de stroom van immigranten die de USA bereikte te huisvesten. Het waren totaal verschillende mensen met als enige gemeenschappelijke misschien hun haat tegen de huisbaas.

(Citaat) Nou, *A contract with God* is een viertal verhalen over de jaren dertig in The Bronx. Het draait om een flat op 55, Dropsie Avenue. En iedere familie in die flat heeft zijn eigen verhaal. Het laatste verhaal is erg autobiografisch. Alle figuren in dat boek, dat ben ik zelf, of het zijn mensen die ik gekend heb. Neem nou, eh, *Dood van een handelsreiziger* van *Arthur Miller*. Willie Loman, dat is Arthurs vader. In Contract komen een heleboel mensen voor die ik zelf gekend heb. Hoe kun je niet autobiografisch zijn, als je schrijft over een tijd die je zelf hebt meegemaakt. In het vierde verhaal komt een jongen voor, die Willie heet. Nou, ik heette Willie toen ik zo oud was als die jongen, dus je kunt het wel autobiografisch noemen, ja. Ik ging inderdaad naar het platteland, naar een cookalein. En het meeste van wat Willie daar ziet heb ik ook gezien. Ik moet eerlijk zeggen, dat het me moeite heeft gekost om dat ook gewoon op papier te zetten. (einde citaat)

Het verhaal waarover Eisner spreekt, is het enige in *A contract with God* dat zich slechts voor een klein deel afspeelt in The Bronx. De arme bewoners van Dropsie Avenue hadden als één van de weinige vakantiemogelijkheden het verblijf in een cookalein, een appartement waarin de vakantiegangers zelf voor hun eten zorgden. De dagelijkse gang van zaken op Dropsie Avenue zet zich in feite gewoon voort op een andere locatie, al-

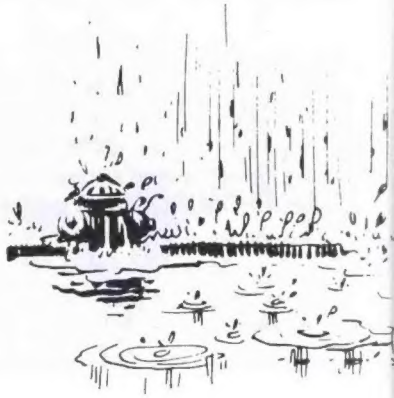

leen...mensen durven in een andere omgeving soms nét iets meer dan thuis. Hierover gaat het vierde verhaal, *Cookalein*.
De overige verhalen in *Een contract met God* zijn *De straatzanger*, *De huismeester* en uiteraard het titelverhaal.
De straatzanger en *De huismeester* zijn anekdotisch van aard en iedere samenvatting die ik van deze verhalen zou geven, verraad te veel van de plot. Persoonlijk geef ik de voorkeur aan *Cookalein* en het titelverhaal. Het mooist is *Een contract met God*, terecht het titelverhaal van de bundel. Een contract... is een simpel verhaal over de verhouding van een mens tot zijn God. De mens in kwestie is Fromme Hersch, een joodse immigrant, die als klein jongetje tijdens de jodenvervolgingen in Rusland een contract met God heeft gesloten. Wanneer Fromme al een oude man is, pleegt God contractbreuk. Het grote leed, de dood van zijn aangenomen dochtertje, dringt binnen in het leven van de oude man.
Een contract met God is een ontroerend verhaal dat perfect wordt verteld in beeld en tekst. Eisner vindt hierin een goede eenheid: beeld en tekst vertellen samen Fromme Hersch' verhaal. Eisners tekeningen zijn 'veelzeggend'!
Zijn vorm, de graphic storytelling, werkt. Misschien is het geen literatuur met een grote L wat Eisner maakt, maar het stijgt ver boven de gemiddelde strip uit. Het is een vorm van vertellen die ook mensen aan zal spreken die nooit beeldverhalen lezen (in die zin is het ook jammer dat na A contract... zijn werk niet meer als paperback verscheen). Het is te hopen dat zij de weg naar de winkel zullen vinden. *Sherpa* heeft met deze uitgave een bewonderenswaardige en knappe prestatie geleverd. De uitvoering van Een contract... is perfect en met name **Peter Kuipers** arbeidsintensieve lettering verdient lof. *Een contract met God* is een meesterwerk van de negende kunst en dat hebben de jongens bij Sherpa heel goed begrepen.
Eisner toont zich in *Een contract met God* en in het werk dat hierna verscheen, een knap verteller en we kunnen hem misschien vergelijken met joodse schrijvers van zijn generatie die ook opgroeiden in het Manhattan van de jaren twintig en dertig zoals Bashevis Singer, Malamud en Philip Roth. Een moeilijke tijd. (Citaat) Als je vandaag de dag probeert uit te leggen wat het was, de Crisis, dan snappen de jongens het niet. 'Hoe bedoel je, geen werk? Dan kon je toch nog wel heel vuil werk doen wat niemand wilde doen?' Maar er was gewoon geen werk. Je zag mensen met een grote doos appels te koop voor vijf dollarcents. Absurd. Absurdistisch haast. (einde citaat)
Het zijn de ervaringen die Eisner opdeed in de jaren twintig en dertig in The Bronx en later toen hij startte als striptekenaar die de kern vormen van het werk dat hij nu, op latere leeftijd vertelt, ontroerende verhalen over kleine mensen, machteloos misschien, maar proberend om het beste van hun bestaan te maken dromend en op zoek naar vastheid in hun leven.

Een contract met God verscheen in een oplage van 1000 exemplaren, waarvan 750 stuks in integraalband á f59,50 en 250 in linnen gebonden á f79,90. Elk boek bevat een gesigneerde prent.

En zo ging de zomer voorbij... en net als trekvogels keerden de vakantiegangers terug naar de veilige huurkazerne, waar het normale leven weer zijn gewone gang ging

Wie is Theo Jaasma?

door
JAAP EKHART

Foto: René Ruiter

Plotseling duikt zij op in Sneek, Leeuwarden en Groningen; de strip-trilogie *Kloris en Ko* **van** Theo Jaasma**. Stripkenners en -liefhebbers zijn aangenaam verrast, 'kunstzinnig getekend' en 'een eigenzinnige stijl' wordt er gemompeld. Direct daarop maakt de verrassing plaats voor nieuwsgierigheid. Wie is toch die** Theo Jaasma**? Is dit zijn eerste strip? Waar is hij momenteel mee bezig?**
Kortom, redenen te over om de tekenaar van *Kloris en Ko* **eens op te zoeken voor een gesprek.**

Wie is Theo Jaasma?
Ik werd geboren in 1963 in Sneek. Van 1983 tot 1987 volgde ik lessen aan de Kunstacademie van Kampen, ik heb me daar voornamelijk bezig gehouden met publiciteitsvorming. Op het ogenblik woon en teken ik in Sneek.

Hoe lang **teken je al strips?**
Stripfiguren heb ik eigenlijk altijd al getekend. In 1980 ben ik begonnen aan de cursus strip- en cartoontekenen van de *LOI*. Na verloop van tijd ging dat vervelen, die lui daar vinden alles prachtig wat je maakt, ze zijn helemaal niet kritisch. Natuurlijk heb ik wel iets geleerd, het tekenen van gezichtsuitdrukkingen bijvoorbeeld. Nee, ik heb geen contacten met andere striptekenaars, alles komt momenteel vanuit mezelf.

Kloris en Ko **is je stripdebuut. De strip is in** eigen beheer **uitgegeven. Waarom?**
De teksten van Kloris en Ko zijn in het Snekers dialect geschreven. Alle uitgevers die ik benaderde bleken dat een probleem te vinden, volgens hen is er geen markt voor een strip in het Snekers. Ik besloot toen mijn werk in eigen beheer uit te gaan geven. De eerste druk (50 exemplaren in oktober 1989) is verzorgd door drukkerij *Drukmediaan* van de sociale werkplaats in Sneek. Ik vond het resultaat echter tegenvallen en heb daarom de tweede druk (100 exemplaren in februari 1990) door *Agropers Sneek BV* laten verzorgen. Ja, dat heeft me een paar centen gekost. Voor die 100 exemplaren heb ik *f* 3000,– neergelegd, een album levert me *f* 14,50 op, dus reken maar uit. Waarom ik er zoveel geld in gestoken heb? Nou, ik probeer met Kloris en Ko de aandacht te trekken, bekend te worden.

Waarom heb je de teksten in het Snekers **geschreven?**

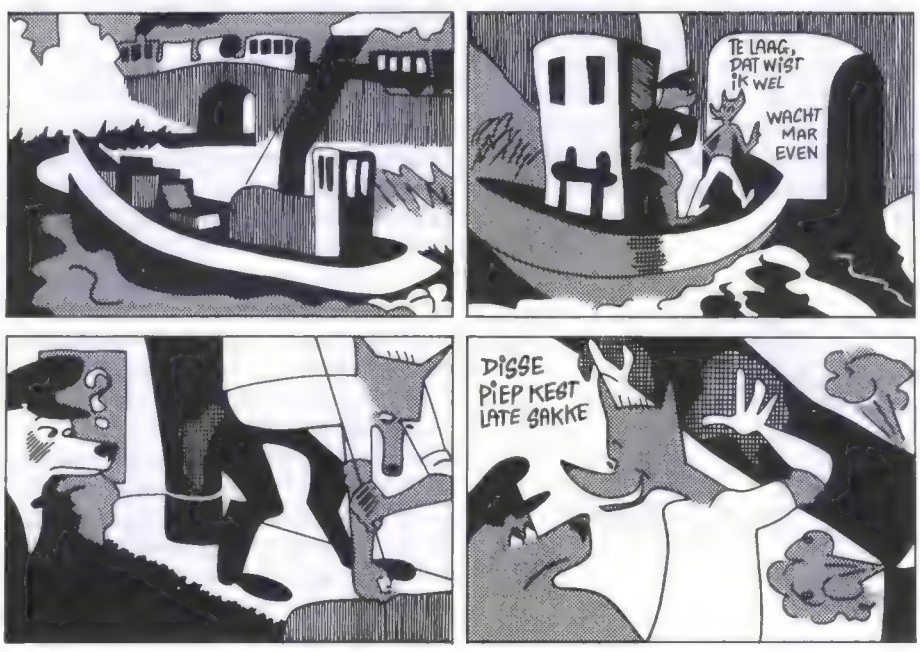

Ik wilde een echte Friese strip maken en aangezien ik een Sneker ben... Bovendien is het Snekers een verdwijnend dialect. Vooral mijn vader (67) helpt me met het schrijven van de teksten. Dat geldt trouwens ook voor de verhalen. Kloris en Ko beleven hun avonturen in de jaren '30, de crisisjaren. Het feit dat ik Sneek en omgeving als locatie gebruik komt voornamelijk door mijn vader, die man weet zo geweldig veel van Sneek. Verder haal ik veel informatie uit kranteartikelen en oude foto's.

De delen waaruit de trilogie bestaat verschillen **qua tekenstijl behoorlijk van elkaar. Vanwaar die stijlverschuivingen?**
Dat is zo gegroeid, ik ben nog steeds op zoek naar een eigen vorm. Ik wil niet te vast zitten aan een bepaalde stijl. Na het eerste verhaal dacht ik, ik wil wat anders, laat ik het eens op een andere manier proberen. Inderdaad, de overgangen zijn groot en abrupt.

Kloris is een wolf en Ko is een vos. Waarom heb je dieren **getekend en wat voor** karakters **moeten de twee figuren voorstellen?**
Kloris en Ko zijn dieren geworden, omdat ik beter dieren kan tekenen dan mensen. Beide figuren zijn underdogs, het zijn absoluut geen helden. Ko is de slimmerik en Kloris is de sul. Je zou ze kunnen vergelijken met **Stan Laurel** en **Oliver Hardy**.

Met welke materialen **heb je Kloris en Ko getekend?**

Deel 1 en 2 zijn met de pen getekend, deel 3 is met een penseel gemaakt. Een penseel werkt lekker vlot, je hoeft niet zo aan de details te denken. Voor de grijstonen heb ik gebruik gemaakt van plakrasters.

Welke strips spreken je aan?
Oude strips spreken me meer aan dan nieuwe. In de jaren '20 en '30 werden geweldige stripverhalen getekend, *Krazy Kat* is één van mijn favorieten. Verder ben ik helemaal weg van de oude **Kuifje**'s, **Lucky Luke**'s en **Donald Duck**'s. Kijk je naar deze stripfiguren, dan zie je stripfiguren in ontwikkeling, de tekenaars zijn nog op zoek naar de juiste vormen. Ik hou van strips die een primitieve schoonheid uitstralen. Moderne stripverhalen boeien me daarom minder, het lijkt alleen maar om de mooie plaatjes te gaan, ze bieden stilistisch geen verrassingen en vertellen geen verhalen. Natuurlijk zijn er uitzonderingen, **Lian Ong** bijvoorbeeld, die heeft een hele frisse stijl. Maar in het algemeen wordt er veel te veel aandacht besteed aan de tekeningen en dat gaat ten koste van de verhalen. Een **Robert Crumb**, die wist nog eens verhalen te vertellen.

Hoe gaat het met de verkoop **van** *Kloris en Ko* **en waar worden de albums verkocht?**
De eerste 50 exemplaren waren binnen anderhalve maand uitverkocht, vandaar dat ik

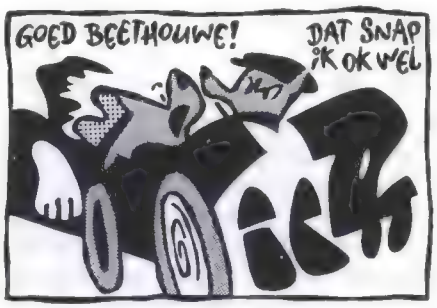

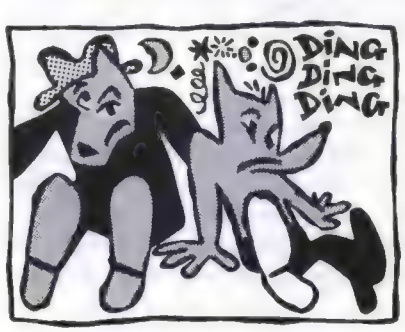

al vrij snel een tweede oplage heb laten maken. Die tweede oplage ligt momenteel te koop bij de Lektuurhallen in Sneek en Leeuwarden, Sneker winkeliers en bij Stichting Modern Papier in Groningen. Vooral de bibliotheken in Leeuwarden schijnen veel belangstelling te hebben voor mijn strip.

Wat kunnen we in de toekomst **verwachten van Theo Jaasma?**
Op het ogenblik werk ik aan een nieuwe Kloris en Ko. Dat wordt ook een trilogie, ik teken namelijk het liefste korte strips, lange verhalen gaan zo gauw vervelen. In het nieuwe album komen Kloris en Ko in Rusland, waar ze een Stalin-achtig type tegenkomen, ze krijgen te maken met een potvis en ze gaan een uitstapje maken naar het plaatsje Wieuwerd. Jazeker, de teksten worden in het Snekers geschreven, ik wil nu eenmaal Friese strips maken. In wat voor stijl ik ga tekenen? Nou, als ik zo terugkijk op mijn huidige Kloris en Ko, dan denk ik dat de tekenstijl van het tweede verhaal me het meest bevalt. Iets dergelijks ga ik waarschijnlijk ook gebruiken voor mijn nieuwe trilogie.

r e c e n s i e

Kloris en Ko: Trilogie *werd uitgegeven door de Friese auteur* ***Theo Jaasma*** *zelf en bestaat uit de humoristische verhaaltjes* Un middagje fut, Lade losse en awwesere *en* De goeroe út Loenga. *Het knappe van Jaasma's stijl(en) is, dat hij alle wetten van de anatomie aan zijn laars lapt en zijn personages toch heel geloofwaardige en natuurlijk aandoende houdingen laat aannemen. Hij eist in zijn tekeningen de meeste artistieke vrijheid op en weet daar feilloos mee om te gaan. Door een veelvuldig en gevarieerd gebruik van rasters voorkomt Jaasma, dat zijn zwart/witte plaatjes te vlak worden en ten onder gaan aan levenloosheid. Zijn humor is best aardig, maar hij heeft moeite zijn grappen in een verhaalvorm te gieten met een duidelijke kop en staart. Aan duidelijkheid mankeert het in het werk van Theo Jaasma überhaupt nogal. Zo zou ik Kloris en zijn maatje Ko niet herkennen als ik ze bij wijze van spreken op straat tegenkwam. Het is ook wel eens gissen naar wat er nou precies in een plaatje gebeurt.*
Maar Jaasma heeft het in zich om één van die zeldzame kunstenaars te worden in de stripwereld, die uitstijgen boven het dikke neuzenronde vormenstramien dat de humorstrip kenmerkt. Dankzij zijn vindingrijkheid kan hij iets aan het medium beeldverhaal gaan toevoegen.
Kloris en Ko: Trilogie, *waarin dit tweetal achtereenvolgens voor bankrovers aangezien wordt, een veerdienst onderhoudt en een vermeende goeroe terzijde staat, is helaas alleen verkrijgbaar in een aantal boekhandels in de noordelijke provincies en kost f14,50.*

NU

Bits & Pieces

Soms valt er een album in je handen uit een serie waarvan je denkt: nee, niet nog één, hè. Of omdat je nog positieve kramp in je kaken hebt van de vorige. Of omdat er iets steeds grondiger misgaat. Laatst had ik deel 37 van Olivier Blunder te pakken. Een prachtig collegiaal verhaal van Greg over de relatie tussen André Franquin en alcohol. Onder de fraaie titel 'Het monster van het Deprimeer'. Tot zover niets mis mee. En toch bekruipt me het gevoel dat iemand anders dringend een oorvijgrecensie zou gaan schrijven. Iets verpest ook mijn genot.
Telefoon.
'Met Van Os hier. Ben, wil jij deze nazomer wat vacantie recensies schrijven. Iedereen is weg.'
'Nee, joh. Ik zou alleen iets met een helikopterview willen schrijven. Over een serie of zo. Zo'n los boekje ontgaat me een beetje. Da's goed, slecht of geen mening. Nee, meneer Van Os, stel je voor. Ik en een recensie. Bijvoorbeeld over die laatste reeks Blunders. Redactionele verzorging Van der Heide produkties. Nou, die krijgt meer en meer het karakter van de nationale gezondheidszorg. Voor minder geld steeds meer ellende. Gruwel bekruipt mijn lijf als ik zie dat vette lettering is aangebracht met een tot de draad versleten verfkwast. Een grap volledig frustrerend. Allerlei teksten worden zichtbaar overschreven met Nederlandse knulligheden. Andere blijven onvertaald.
Maar waar ik echt van over de nek ga, is de banale creativiteit bij de naamgevingen. Jaren zestig idioom om te rillen. Veiligheidshalve vermelden ze de naam van de vertaler maar nooit. Wat dacht je van de heren schetemans, schijtebroek en boer biet. Om te smullen, nietwaar. Of 'Op Sint Maarten heeft Maarten Sint een roze onderbroek naar koningin Beatrix gegooid'. Op z'n minst geëngageerd, destijds. Of '...Pummeldam, overstappen in Kneutervoort'. Heeft een stadsmens iets tegen buitenlui of lees ik verkeerd? Een kwelling, meneer Van Os, is het inmiddels in deel 37. Waar de oorspronkelijke tekening A. Frusquin meldt, heet de gepersifleerde auteur hier Kommer Frusquin. Hoe verzin je het. De psychiater heet R.E.N. de Menth. Gek op geld dus, ha, ha. En de plaatselijke VVV voorzitter Joet Meier. Zeg maar de heer Tientje Honderdje. Huilen nader dan het lachen, meneer Van Os.
Helemaal stort m'n wereld in als ik lees: 'Wij zullen ons op het doel storten als Maij-Weggen op Jorritsma'. Die Jorritsma is van Langs de Lijn, maar wie Maij-Weggen is ontgaat mij. Ja, mag ik ook eens lullig doen. Het slaat echt allemaal als Hannes' edele delen op een sluisdeur.
Je voelt wel, dit is een greep uit heel die serie redactionele verzorgingsellende. Een sprankje zelfkennis vat ik op uit de woorden van hoofdpersoon De Pri (jawel, burgemeester van het DePrimeer), als de verzorger hem laat zeggen: 'Zoiets stoms heb ik nog nooit gehoord. Je kunt niet eens behoorlijk namen verzinnen'.
't Is dat Greg een visueel onovertroffen gag-man blijft. Anders zou je van de weeromstuit inderdaad recensies gaan schrijven, meneer Van Os.'
'Bedankt Ben, 't staat op tape.....'

Ben Bits

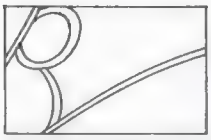

HET LAATSTE BERICHT

redactie: Ernst Pommerel, 't Zand 2, 3811 GC Amersfoort, tel.: 0 33 - 63 11 81

DOORDAT DE COPY NIET OP TIJD BINNEN WAS, IS ER DEZE KEER

GEEN 'LAATSTE BERICHT'.

EXCUSES AAN DE LEZERS.

DE REDACTIE.

DRUKPARTNERS
POSTBUS 41280
1009 EG AMSTERDAM
PONTANUSSTRAAT 276
1093 SH AMSTERDAM
TELEFOON: 020-668 36 35

DE DRUKKER

JAAP BUBENIK

Op 18 augustus is volkomen onverwacht Jaap Bubenik overleden. Eenieder die hem kende of nabij was, in verbijstering en ongeloof achterlatend. 38 jaar is ook veel te jong om dood te gaan.

Natuurlijk kun je voor je veertigste levensjaar een hoop gedaan hebben, vooral als je een onstuitbaar verlangen had om ieder keer weer je grenzen te verleggen en nieuwe uitdagingen aan te gaan. En dat was kenmerkend voor leven en loopbaan van Jaap.
Ik heb hem bijna tien jaar geleden leren kennen toen hij zijn baan bij het destijds nog bloeiende *Muziek Express* verruilde voor het hoofdredacteurschap van *Eppo*. Een moeilijke overgang. Als bladenmaker – en dat was Jaap Bubenik pur sang – wens je je een blad waar vaart, enthousiasme en erkenning in zit.
In de tijd dat Jaap bij Eppo kwam, was de oplage al flink aan het dalen, zat het blad in de rode cijfers en heerste er bij Oberon toch al de sceptische gedachte hoe lang een dergelijk tijdschrift nog overeind gehouden kon worden. Een dergelijk perspectief maakt, dat het bij elkaar houden van de tekenaars, scenaristen en de redactie, een vaak moeizame affaire wordt. Formules zijn in die tijd eindeloos veranderd, aangepast en weer veranderd. Misschien moest het blad jonger worden, misschien meer humor, misschien meer tekstpagina's, misschien juist minder.
In die moeilijke periode heeft Jaap zich op een bewonderenswaardige wijze van zijn taak gekweten. Enerzijds slaagde hij erin om, ondanks alle onrust, de continuïteit van het blad en inhoud te waarborgen, anderzijds stond hij open voor nieuwe strips (onder meer *Gilles de Geus*) en trok auteurs aan waaronder **Jacques Post**, die nu al weer geruime tijd het scenario levert voor *De Partners*.
Het zijn woelige jaren geweest, die Jaap ten slotte niet onberoerd lieten.
In 1984 trad Jaap af als hoofdredacteur en nam zitting in een projectgroep, die zich richtte op de zoveelste nieuwe formule voor Eppo. Hij vond de situatie uiteindelijk toch onbevredigend en nam een radicaal besluit: weg bij de strips, weg bij VNU.
Hij vestigde zich in Hilversum en richtte het bedrijf *Mediant* op. Met Mediant werd hij toeleverancier van kant en klare grafische produkten voor uitgeverijen en andere bedrijven, hij ontwikkelde kinderboeken en richtte zich de laatste tijd vooral op het ontwikkelen van jeugdseries voor televisie. Het ging Mediant voor de wind. Jaap bleek niet alleen een kundig redacteur en auteur, maar eveneens – wellicht tot zijn eigen verbazing – een succesvol ondernemer te zijn.
De affiniteit voor het stripverhaal verloor hij gelukkig niet. Voor Eppo en later voor Sjors en Sjimmie Stripblad leverde hij de scenario's voor *Roel Dijkstra*-verhalen. Samen met de Engelse tekenaar **Keith Watson** maakte hij vijf albums van deze voetbalheld.
Om Roel Dijkstra in een wat moderner jasje te steken is er gezocht naar een nieuwe tekenaar. Het werd de Joegoslaaf **Marinko**. De resultaten van hun nieuwe samenwerking waren te zien en lezen in Sjors en Sjimmie 13 van 1990, waarin een kort verhaal van hun hand geplaatst werd.
Het dringt maar bij stukjes en beetjes tot ons door dat alle plannen, ideeën en initiatieven niet meer samen met Jaap ontwikkeld en tot uitvoering gebracht zullen worden.
Het zag er allemaal rooskleurig uit: Mediant was inmiddels verhuisd naar Haarlem, het bedrijf groeide, series voor de televisie werden verkocht naar het buitenland, etc. Natuurlijk kunnen anderen verder met de opzetten die Jaap maakte, maar dat het nooit meer hetzelfde zal worden, daar zullen we ons bij neer moeten leggen.
Maar verdrietiger dan dit alles is natuurlijk het feit, dat we Jaap zelf moeten missen. En dat valt niet mee.

Marjolein Westerterp

GELE KAART, SCHEIDS!
EN EEN STRAFSCHOP! DE SPECIALITEIT VAN SOUSA!
SOUSA HEEFT GEWOONLIJK GEEN ENKELE MOEITE MET ZO'N VRIJE TRAP. MAAR TOCH...

STRIPS & Geschiedenis

door
RIK SANDERS

'Zo'n 2000 jaar geleden was heel Gallië (zo heette Frankrijk toen) bezet door soldaten van Caesar, de Romeinse veldheer. Heel Gallië? Nee, een kleine nederzetting bleef moedig weerstand bieden aan de overweldigers en maakte het leven van de Romeinen in de omringende legerplaatsen bepaald niet gemakkelijk...'. Wie kent niet deze wereldberoemde woorden die ieder *Asterix & Obelix*-**avontuur telkenmale inluiden? (1)**

Bij een beschouwing over de rol van het verleden in het beeldverhaal, denken velen dan ook gelijk aan deze klassieke strip waarin een handjevol Galliërs de spot drijft met de Romeinen. De geschiedenis staat tegenwoordig niet meer alleen voor de gevestigde namen open. De laatste paar jaar is de hoeveelheid aan historische strips flink gegroeid. Vooral in Frankrijk zoeken steeds meer stripmakers hun inspiratie in het verleden.
De huidige belangstelling voor de historische strip geeft een goede aanleiding om eens stil te staan bij de verbeelding van het verleden binnen dit genre. Hierbij komen vragen aan bod als 'Wat is de functie van het verleden in het stripverhaal?', 'Welk zijn de middelen waarmee een stripmaker zich toegang tot het verleden verschaft?' en 'Wat zijn de problemen die bij de representatie van het verleden kunnen ontstaan?'.
In het tweede gedeelte van dit artikel wordt de relatie tussen strips en geschiedenis vanuit een geheel andere kant bekeken. Hier staat de vraag centraal of de strip een bron voor historisch onderzoek kan zijn.
Deze tweedeling is nodig, omdat dit artikel duidelijk wil maken waarom een nadere kennismaking tussen stripmaker en historicus voor beiden van belang kan zijn.

1. Het verleden verkaderd

Het begrip 'historische strip' dekt een grote lading. In feite worden er alle stripverhalen mee bedoeld die zich in het verleden afspelen. De historische strip behoort tot die disciplines die zich buiten het geschiedwetenschappelijk circuit om met het verleden bezig houden. De voorstelling van het verleden in strip- of beeldverhalen gebeurt al eeuwenlang. (2) Als één van de voorlopers van het stripverhaal verbeeldde het *Tapijt van Bayeux* al in de 11e eeuw de strijd van Willem de Veroveraar. Zuidduitse armenbijbels uit de 13e eeuw gebruikten beeldverhalen om ongeletterde armen de bijbelgeschiedenis duidelijk te maken. De Fransman **Gustave Doré** publiceerde in 1854 zijn *L'Histoire de la Sainte Russie*. Het boek bestond uit veel gewelddadige plaatjes die, elkaar opvolgend, de Russische geschiedenis karikaturaal weergaven. (3) In de jaren na de Tweede Wereldoorlog verkregen historische strips als *Asterix*, *Alex*, *Roodbaard*, *Luitenant Blueberry* en *Lucky Luke* hun bekendheid. (4) Opvallend is, dat Amerikaanse stripmakers weinig historische strips hebben gemaakt. In de Verenigde Staten is er een grotere behoefte aan superhelden die over het welzijn van het land waken. Europese stripmakers zijn meer geïnteresseerd in het

Zo'n 2000 jaar geleden was heel Gallië (zo heette Frankrijk toen) bezet door soldaten van Caesar, de Romeinse veldheer. Héél Gallie? Nee, een kleine nederzetting bleef moedig weerstand bieden aan de overweldigers en maakte het leven van de Romeinen in de omringende legerplaatsen bepaald niet gemakkelijk. .

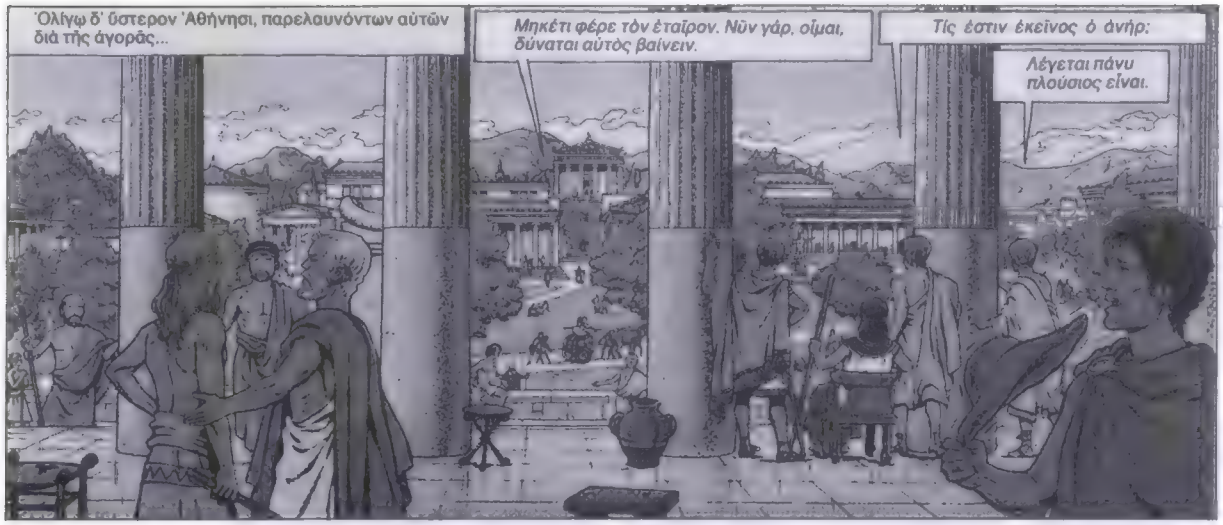

Links, *Alex, Kind van Athene*, vertaald in het Oudgrieks

Onder, *Dampierre, De Zwarte Dageraad* van Swolfs

Amerikaanse verleden dan hun Amerikaanse collega's. Strips over de Burgeroorlog, het Wilde Westen of de maffia zijn van Europese makelij.

De tegenwoordige populariteit van het historisch stripverhaal levert vooral series op, die zich in de vroeg-moderne tijd afspelen. (5) Maar de hedendaagse historische belangstelling voor de middeleeuwen is niet aan de stripwereld voorbij gegaan. Een serie als *De Torens van Schemerwoude* (**Hermann**) situeert de lezer in een ruige tijd, waarin het alledaagse leven van verarmde adel en lage sociale klassen (boeren, metselaars, kermisgasten, rovers) wordt afgebeeld. Succes staat al bij voorbaat vast. Niet echt onverwacht, maar wel opmerkelijk is, dat in Frankrijk de stripmakers ook last van herdenkingskoorts hebben gekregen. De verscheidene strips over de tijd rond de Franse Revolutie die recentelijk verschenen zijn, getuigen hiervan. Eind 1988 is bijvoorbeeld *De zwarte dageraad*, de eerste aflevering uit de serie *Dampierre* (**Swolfs**), verschenen. De gewelddadigheden tussen voor- en tegenstanders van de monarchie in de jaren na 1789 vormen het uitgangspunt van deze serie.

De rol van het verleden in de strip is niet eenduidig. De stripmaker kan op verschillende manieren dàt deel van het verleden wat hij wil gaan gebruiken voor zijn verhaal verwerken. Een eerste manier is in de vorm van historische strips die een didactische functie hebben. De lezer moet onderricht worden over een bepaald verleden. De beeldverhalen in de Zuidduitse armenbijbels zijn hier een voorbeeld van, evenals de strip *Van Nul tot Nu*. (6)

Een andere benadering is het belachelijk maken van het verleden. De combinatie van beeld en tekst leent zich hier uitstekend voor. De functie van het weergegeven verleden is als die van een grap: er moet om gelachen kunnen worden. 'Rare jongens, die Romeinen', domme desperado's en schalkse volkshelden zijn zulke goed gelukte grappen. De al eerder genoemde *Asterix*, *L'Histoire de la Saint Russie* en *Lucky Luke* behoren tot deze humoristische historische strips. Een goed Nederlands voorbeeld is momenteel de strip *Gilles de Geus* (**Kolk**). Als geus valt Gilles meer op als struikrover dan als bestrijder van 'Spanjolen'.

Een groot deel van de historische strips gebruikt het verleden als raamwerk om het verhaal zijn achtergrond te geven. Het doel is niet de evocatie en herbeleving van een verleden tijd, maar het vertellen van de avonturen van de held. Het getekende verleden blijft echter vaag en is daardoor vaak inwisselbaar. Een westernstrip waarin de held het aan de stok heeft met bankrovende desperado's is na een historische decorwisseling een middeleeuwen-strip geworden met de ridder die tegen schatkistplunderende rovers moet vechten. Het verleden heeft weinig of geen invloed op de vertelde avonturen. De historische setting is enkel van belang voor de situering van de helden (in welke tijd moeten ze hun avonturen beleven?).

Een enkele strip plaatst het verleden niet op de achtergrond, maar probeert het weer tot leven te brengen. Met behulp van het avontuur wordt gepoogd de sfeer van een historische periode op te roepen en de lezer een historische sensatie te laten ondergaan. Ondanks dat de historische strip de laatste tijd in aantal sterk gegroeid is, komen dit soort strips nog steeds mondjesmaat voor. Dit is altijd zo geweest en zal ook altijd wel zo blijven. Het

maken van een strip, waarin het verleden opgeroepen wordt, is voorbehouden aan de enkeling die een echte verhalenverteller genoemd kan worden. **Hugo Pratt** is zo'n individu en zijn *Corto Maltese* is een prachtige uitwerking van een strip die het verleden tastbaar laat herleven. De poëtisch-dromerige zeeman Corto Maltese beleeft zijn avonturen in het begin van de 20e eeuw. Het is de broeierige en gespannen tijd van de nadagen van het imperialisme en de hoogtijdagen van nationalistische woelingen die uitmonden in de Eerste Wereldoorlog. Oude wereldrijken brokkelen af, nieuwe machten ontstaan. Corto Maltese staat er middenin. Door de hallucinerende werking die van de verhalen uitgaat, ondergaat de lezer een roes van zowel afstandelijkheid als betrokkenheid. De keer dat er aan Corto Maltese, aan het eind van een avontuur, gevraagd wordt waar hij heen zal gaan, luidt zijn antwoord: 'Ik weet 't niet... Ver weg...'. (7)

De stripmaker beschikt over talloze middelen om toegang tot het verleden te krijgen. De meest gemakkelijke weg is het verhaal te laten beginnen in de tijd waarin het zich afspeelt. **Willy Vandersteen** is echter een striptekenaar die een meester is in het maken van omwegen. Vooral in zijn *Suske en Wiske*-albums verzint hij veel manieren om zijn hoofdpersonen door de tijd te laten verplaatsen. Zo laat professor Barabas met behulp van zijn teletijdmachine Suske en Wiske naar vele tijden in het verre verleden reizen. In de albums *De Tartaarse helm* en *De schat van Beersel* hypnotiseert mijnheer Priem Suske, Wiske en Lambik en plaatst hen eeuwen in de tijd terug. Vandersteen

HELLO! IK GELOOF DAT IK EEN GEEST ZIE!
WELNEE... MAAR JE ZIET LIJKBLEEK, BEN JE ZIEK?
IK WEET NIET... IK HAD EEN NACHTMERRIE. IK WERD BIJNA DOOR EEN NINJA GEDOOD EN TOEN WAS JIJ ER INEENS. VREEMD, NOOIT EERDER GEHAD DIT IS EEN RAAR GOEDJE
LUISTER, CORTO, IK ZIT IN DE KNOEI, MAAR JIJ KUNT ME HELPEN. HET GAAT OM EEN RUSSISCHE DESER-TEUR.
ALS HIJ HIER BLIJFT, WORDT HIJ GEFUSILLEERD JE MOET 'M MEENEMEN OP DE BOOT
GEEN PRO-BLEEM

***Corto Maltese, De jeugd 1904-1905* van Hugo Pratt**

gebruikt in *Het Spaanse spook* de verschijning Don Persilos Y Vigoramba om de helden naar de Tachtigjarige oorlog te flitsen.

Weer een ander procédé is dat van de verdwenen beschavingen die afgescheurd zijn van de buitenwereld en in de tijd zijn blijven steken. Vaak gebruikt de auteur waarde-oordelen bij het schetsen van deze beschavingen. In *De U-straal* van **E.P. Jacobs** komen Calder en zijn vrienden terecht in een pré-historisch gebied met tyrannosaurussen, aapmensen en indianen. De pré-historische beesten en aapmensen zijn Jacobs te primitief en te gevaarlijk. De indianen zijn hem sympathieker; kennelijk begint voor Jacobs bij hen de beschaafde wereld.

De grote vrijheid die een stripmaker zich kan permitteren om het verleden voor zijn verhaal te gebruiken heeft een zekere beperking. De stripmaker is verplicht de lezer te overtuigen dat het verhaal zich inderdaad in die tijd afspeelt die bedoeld wordt. Dit is het probleem van de documentatie. De stripmaker moet uitzoeken hoe die bepaalde tijd er uit zag. Hij is gedwongen zich op de hoogte te stellen van het natuurlijke milieu, de materiële cultuur, de mentaliteiten en de historische feiten en personen van de periode waarin hij zijn verhaal laat afspelen. Een juiste weergave van de historische setting is de basis van de historische strip.

Het album *De Pony Express* van Lucky Luke, waarin een stukje postgeschiedenis uit de Verenigde Staten wordt verhaald, heeft zo'n degelijke historische onderbouw (zie Stripschrift, 22e jaargang, nummer 1). De makers ervan hebben zich van te voren verdiept in authentieke routes, landkaarten, wervingsadvertenties, personages (William Cody!) en de vele ontberingen die de 'rijdende postbode' moest ondergaan. Dit alles is verwerkt in het verhaal waarin Lucky Luke logischerwijs de heldenrol speelt als postbode te paard. (8)

Tegenover dit voorbeeld kan *Indian Summer* van **Milo Manara** gezet worden. (9) Het striptweeluik vertelt over het Puriteinse Massachusetts in de 17e eeuw. Naast een aantal anachronistische fouten (zwart-gele familiefoto's, brandmerken als strafmiddel terwijl dit in Nieuw-Engeland niet voorkwam) valt ook de gebrekkige weergave van de Puriteinse gemeenschap op. Deze zou bestaan uit een bende hypocrieten, geleid door fanatieke dominees met zielen zo zwartgeblakerd als de nacht. Manara gaat in Indian Summer slordig en simplistisch te werk en ontzielt zo zijn eigen verhaal. Stripcolumnist **Willem van Helden** heeft onlangs het belang van zorgvuldigheid in de historische strip onderstreept: 'In een strip hoeft het creëren van een spectaculaire historische entourage niet duurder te zijn dan het tekenen van een Opel Kadett. Wel moet een stripmaker zich documenteren. Sinds **Hergé** er op werd gewezen dat hij in een avontuur van Kuifje een klinknagel te weinig had getekend in de patrijspoort van een oceaanstomer, is zorgvuldige documentatie een ongeschreven wet in de Europese strip'. (10) Een auteur die een historische strip wil maken, kan daarom niet om de studies heen die hem informeren en documenteren over het verleden dat hij wil gaan gebruiken. Hier ligt het raakvlak met de geschiedwetenschap alsook met de kunstgeschiedenis, de historische antropologie en de historische hulpwetenschappen die vooral gericht zijn op de materiële geschiedenis! (11)

(wordt vervolgd)

Notenlijst

Algemene opmerking: bij de meeste stripverhalen die genoemd worden, staan de tekenaar en de scenarist of de tekenaar-scenarist tussen haakjes er achter.

1. Asterix (Uderzo, Goscinny)
2. De discussie over wat er onder 'beeldverhalen' en onder 'stripverhalen' moet worden verstaan, laat ik hier achterwege. Beide begrippen vat ik in dit artikel op als 'een reeks opeenvolgende plaatjes die als zodanig een verhaal vertellen met of zonder begeleidende tekst'.
3. A. Aldridge en G. Perry, *The Penguin book of comics* (Norwich 1971) 11-43;
R. de Schrijver, 'Ten Geleide', in: *Geschiedenis getekend. Een stripprospectie* (Leuven 1988).
4. Roodbaard (Hubinon, Charlier), Luitenant Blueberry (Giraud, Charlier), Alex (Martin), Lucky Luke (Morris, Goscinny).
5. Een vluchtige blik in de stripwinkel en in de stripbladen levert het volgende op: Malefosse (Bardet, Dermaut), Dampierre (Swolfs), Andreas de Florentijn (Aidans, Dufaux), Roodmasker / De 7 levens van de sperwer (Juillard, Cothias), Arno (Juillard, Martin), De zoon van de arend (Faure, Vaxelaire), Sanguine (Sokal, Populaire), De reizen van Takuan (Simeoni, Le Tendre), De verlichte markiezin (Lax, Cothias).
6. Van Nul tot Nu (Loerakker, Roep).
7. Corto Maltese, 'De Ethiopiërs' (Pratt) 80.
8. Morris is, zoals altijd, verantwoordelijk voor het tekenwerk in dit Lucky Luke-verhaal; Fauche en Léturgie zijn verantwoordelijk voor het scenario.
B. Koevoets, 'Hoe historisch verantwoord is de Pony Express?', in: *Stripschrift*, jaargang 22, nummer 1 (september 1988) 4-5.
9. Manara heeft hulp gehad van Hugo Pratt bij het schrijven van het verhaal.
Zie ook: V. Viaene, 'Indian Summer', in: *Geschiedenis getekend* 57-62
10. W. van Helden, 'Strips', in: *De Volkskrant* 10-12-'88
11. Hierbij denk ik aan historische hulpwetenschappen als kostuumkunde, instrumentenleer, sfragistiek, numismatiek, fysiognomie, diplomatiek, katelenkunde, archeologie, chronologie, heraldiek, prosopografie, banistiek, geschiedenis van het vervoer en dergelijke.

VERZAMELAARS JAARBEURS

zaterdag 24 en zondag 25 november 1990
beide dagen van 10 - 17 uur

Alles over verzamelen bijeen in de Jaarbeurs te Utrecht.

In nauwe samenwerking met vele landelijke verenigingen waaronder de Nederlandse Vereniging "De Verzamelaar" vindt u op kilometers tafel de meest uiteenlopende verzamelobjekten, kollekties en nog veel meer.

Welkom op een gezellige jaarmarkt en doe dè ontdekking van een verzameling!

toegangsprijs f 10,- per persoon

24-25/11 1990

Inlichtingen:
Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs
Postbus 8500, 3503 RM Utrecht
Tel. 030-955 911

JAARBEURS UTRECHT/HOLLAND

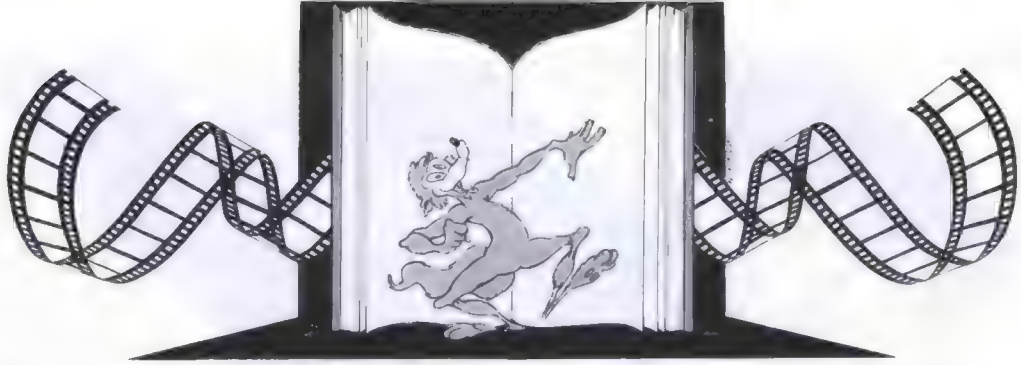

TEKENFILMSERIE OP BIOSCOOPFORMAAT

Asterix en de Knallende Ketel

Er gebeuren rare dingen met het dorpje, dat we zo langzamerhand wel erg goed dreigen te gaan kennen... Rond zijn inwoners is een nieuwe tekenfilm gemaakt, die luistert naar de titel *Asterix en de Knallende Ketel*. **En alle goede bedoelingen ten spijt, krijgt men een beetje het idee, dat er op een regenachtige zondagmiddag met de pet naar is gegooid. Een bescheiden – eenzijdige – analyse.**

De titel- c.q. openingsscène begint met een mooie nacht. Het dorpje ligt er vredig en rustig bij terwijl het langzamerhand dag wordt. De donkerte van de nacht vervaagt (soms schokkender wijze) om plaats te maken voor het schone van de dag. Overvloedig haangekraai en andere ochtendgeluiden onderstrepen dit dagelijks terugkerend evenement. Componist **Michel Colombier** strooit kwistig en gevoelig met romantische muziek. Oplettende luisteraartjes en even later ook de kijkertjes onder hen ontwaren geluiden en beelden, die voorspellen dat er iets komende is. Het blijken niemand minder dan Asterix en Obelix te zijn. Ze komen terug van een eenvoudige doch voedzame jacht op everzwijnen. Dat we ze niet weg hebben zien gaan, laat staan iets hebben horen of zien vangen doet – even gemakshalve – niet ter zake.

Het verhaal

Zonder dat ze het (willen) weten, loopt het Gallische duo de film binnen. Een film, die gebaseerd is op twee bestaande stripverhalen van Asterix, te weten *De Kampioen* en *De Ziener*, beide getekend door **Albert Uderzo** en geschreven door **René Goscinny**. Uit het eerste album is voornamelijk het element gebruikt, dat Panoramix getroffen wordt door een menhir en niet meer in staat is toverdrank te fabrieken. Uit De Ziener is uiteraard de hoofdpersoon gebruikt, die er alleen maar op uit is de boel te verlinken. Wie de albums kent, en dat hoeven niet eens de twee genoemde te zijn, valt direct op, dat de film een stortvloed van dialogen kent. Nu is bij Asterix het tekstuele element, zeker bij de latere albums, nooit de sterkste kant geweest. De film dreigt er echter in verloren te gaan. Sterker nog: het gooien smijtelement, zoals het in elkaar rammen van 'toevallig' passerende Romeinse legers, is iets dat in de film zeer sporadisch wordt gebruikt... Wonderlijk. Woordspelingen zijn niet of nauwelijks aanwezig, terwijl de teksten op zichzelf ook niet bol staan van 'jool'.

Het is onbegrijpelijk waarom men de twee albums heeft samengevoegd, want De Kampioen – het oudste van de twee – is uit een periode dat de verhalen nog wél om te lachen waren.

Geschiedenis

Een beetje tekenfilmliefhebber zal wel één of meer tekenfilms van Asterix hebben gezien. De allereerste, *Asterix de Galliër*, van zo'n 20 jaar geleden, is ronduit

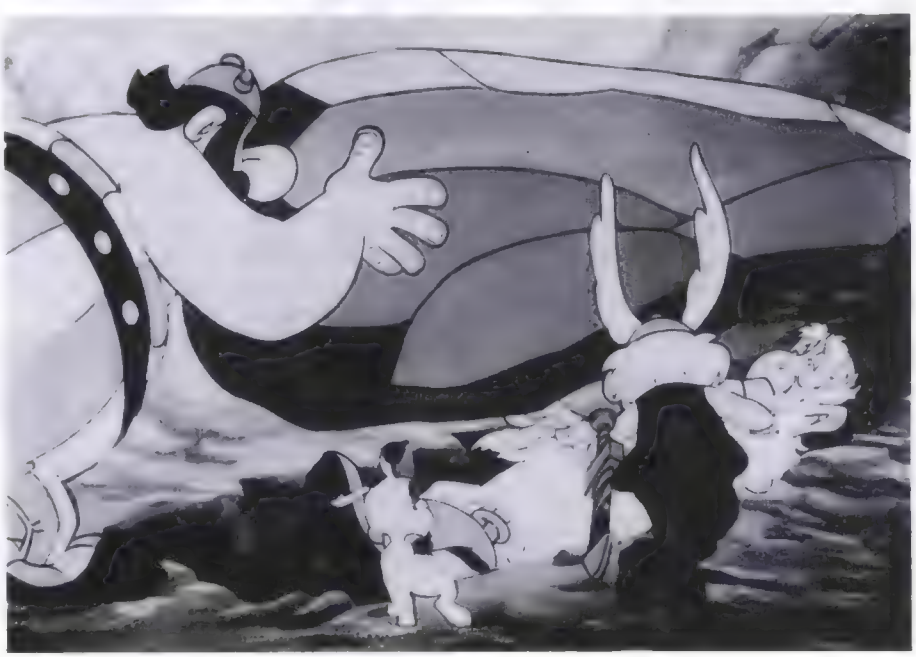

de slechtste. Gemaakt door *Belvision*, de legendarische Brusselse tekenfilmstudio, die er in geslaagd is de Europese tekenfilm aanzien te geven. Helaas was deze eerste Asterix-verfilming ronduit slecht. Dit was grotendeels te wijten aan het financiële echec van *Pinocchio in de Ruimte*. Een kundig gemaakt produkt waarmee Belvision de internationale markt hoopte te veroveren. Die verovering bleef echter uit.

door

REIN VAN WILLIGEN

Ondanks de beperkingen – op alle fronten – van deze Asterix, had de held zo'n populariteit bereikt, dat het publiek rijen dik voor de kassa troonde. De tweede film, *Asterix & Cleopatra*, had duidelijk meer in huis. Vaart, beter getekend, grandioze muziek van ene **Calvi** en een goed scenario. Achteraf zou deze film wat beter getimed kunnen zijn, maar dat is een detail dat allesbehalve afbreuk doet aan deze Asterix-film, die zonder meer één van de beste, zo niet dé beste is.
In *Asterix verovert Rome* maken we kennis met een speciaal voor deze film geschreven scenario. Dat werkt toch altijd weer net wat beter dan het bewerken van bestaande verhalen. Tenslotte vereist tekenfilm nu eenmaal een andere benadering dan een stripverhaal. Hier wordt de kijker niet de keus gelaten in welke snelheid hij de beelden en de eventuele grappen en dergelijke tot zich neemt. Dat doet de regisseur. De oprichter van Belvision, **Raymond Leblanc**, gebruikte als excuus – voor omgewerkte stripboeken tot tekenfilm – altijd het argument, dat ze van bestaand materiaal uit moesten (!) gaan, terwijl **Disney** c.s. origineel materiaal creëerde. Maar wie *Asterix verovert Rome* en bijvoorbeeld *Kuifje en het Haaienmeer* ziet, moet toegeven, dat die qua filmscenario wellicht beter in elkaar steken, dan de bewerkte stripscenario's.

Terugkomend op *Asterix verovert Rome* was het jammer te constateren, dat de makers, *Studio Idéfix*, de originele potloodschetsen gexeroxed hebben (dus gefotocopieerd van papier op cel), waardoor de aanblik niet altijd even rustig is. Ook voor de achtergrond is veel impressionisme gebruikt.
Asterix en het cadeau van Caesar en *Asterix en de Britten* zijn mij onbekend.
De nieuwste, *Asterix en de Knallende Ketel*, allesbehalve...

De Knallende Ketel

Opvallend is, dat de decors – de achtergronden – hoe mooi ze ook zijn, nogal vlak overkomen, terwijl de figuren niet op de juiste plaatsen staan. Een voorbeeld. De centurion heeft in het kamp, om precies te zijn in zijn tent, een gesprek met één van zijn ondergeschikten. Op bepaalde plaatsen heeft de decorontwerper – zoals het hoort – lichtere plekken aangebracht. Daarin behoren dus de figuren te staan. Dergelijke plekken vallen dan ook niet meer op en laten de figuurtjes extra duidelijk uitkomen. In *De Knallende Ketel* lopen ze er vaak langs of zijn slechts kort op genoemde plaats. Dat maakt de aanblik allesbehalve duidelijk. Opmerkelijk zijn ook de verschillen in de decors. Ik had al gezegd, dat ze nogal vlak overkomen. Om dat te ondervangen – de makers zullen het zelf wel een beetje in de gaten hebben gehad – worden er weer transparanten voor de decors geplaatst die diepte moeten suggereren bij een bepaalde beweging. Voorbeeld: Asterix en Obelix bevinden zich in het bos; daarom hangen enkele takken voor de twee figuurtjes. Als je de camera op het tweetal inzoomt en je verschuift de transparant of cel met takken, lijkt het alsof er diepte inzit. Lijkt, want als de achtergrond vlak getekend is, benadruk je niet het áánwezige, maar het áfwezige aspect. Bovendien is het heen en weer geschuif een goedkoop effect, dat nogal vaak voorkomt in Japanse tekenfilmseries.
Mooi, om niet te zeggen schitterend, zijn daarentegen de decors van de scène waarin de ziener in het bos zit. Oogstrelende berken, perfecte uitlichting, sfeervolle kleuren en allesbehalve vlak. Als de vrouw van Nestorix het bos uitvlucht, heeft het bos ook ál die dreiging die het voor die scène nodig heeft. Het kan dus wel goed, gelukkig...

En verder

Fan of niet, men moet bij het bekijken van deze film toegeven, dat hij op een koopje gemaakt is. Onbegrijpelijk, want een mooier visitekaartje dan een perfect geanimeerde tekenfilm is niet of nauwelijks denkbaar. Wat weinig of geen geld meer had gekost, was een betere opkomst van de ziener. De dreiging van zijn binnenkomst wordt praktisch onbenut gelaten. Men had zijn sinistere houding kunnen onderstrepen door zelfs binnen, het effect van de bliksem op zijn schaduw te kunnen laten inwerken. Een mooi Japans effect had hier het kikkerperspectief geweest. Dreiging alom. Maar ja, het blijven details...
Maar toch. Want zo ontkomt ook de muziek niet aan wat opmerkingen. **Michel Colombier** is zonder meer een fabelhaft musicus, maar niet iedere scène vereist romantisch vioolgekietel. Dat heeft hij tegen het eind van de film ook begrepen, maar het resultaat is dan, dat er zo'n kakafonie van muzikaal geweld ontstaat – op zich best mooi – dat het afleidt van het eventuele filmgenot. Zo is filmmuziek niet bedoeld, denk ik dan.

Het is altijd weer fijn te constateren, dat er tekenfilms gemaakt worden. Het is altijd weer droevig te moeten constateren, dat er met zo'n rijke traditie achter ons, fouten als hierboven gemeld worden gemaakt. Haast? Geldgebrek? Of het idee, dat het publiek toch wel komt kijken? Wat de reden ook is, het is jammer als je dit moet signaleren, want laten we eerlijk zijn, de film bevat scènes die grandioos zijn. Waarmee ik maar wil zeggen: ze kunnen het wél. Wie de eindscène ziet gaat uit zijn dak. Perfect geanimeerd, fraaie kleuren, een schitterend decor; mijn liefje wat wil je nog meer? Een goede tekenfilm, die een constant niveau heeft. Dat moet kunnen. En laten ze dan beginnen met een goed scenario, want de jongsten worden Gallisch van de dialogen en de ouderen – de fans, zullen we gemakshalve maar zeggen – worden Gallisch van de buitenbeeldeffecten.

Maar, toegegeven, zoals iedere recensie is ook deze de mening van een eenling. U, als trouw lezertje, gaat zeker kijken. En waarom ook niet? U hebt tenslotte uw eigen mening.

ALLERDAAGSE KRONIEKEN

SCENARIO door TONI CAPUOZZO en LORENZO MATTOTTI

VORIGE WEEK VRIJDAG. DE GRENSOVERGANG BIJ DE FARNETTI PAS. DE AMBULANCE VAN HET ITALIAANSE GROENE KRUIS KWAM UIT JOEGOSLAVIË.

MENEER WU PO LIN VERZOEKT DE AGENTEN VOORZICHTIG TE ZIJN. HET MEISJE VERKEERT IN LEVENSGEVAAR.

HET ZWAAILICHT STAAT AAN. DE AGENTEN OPENEN HET ACHTERPORTIER. OP DE BRANCARD LIGT EEN JONGE CHINESE VROUW.

DE AMBULANCE IS OP WEG NAAR HET ZIEKENHUIS VAN TRIËST OM DE ZUURSTOFFLESSEN TE VULLEN.

DE AGENTEN VERTROUWEN HET NIET EN BESLUITEN DE GEHEIMZINNIGE CHINEZEN NAAR TRIËST TE BEGELEIDEN.

ALS DE AMBULANCE VOOR HET ZIEKENHUIS STOPT STORT DE CHINEES IN.

IK GEEF JULLIE AL MIJN GELD, MAAR LAAT ONS ALSJEBLIEFT GAAN.

DE AGENTEN SLAAN HET AANBOD AF. HET TWEETAL WORDT TERUGGEBRACHT NAAR DE GRENSPOST. DE CHINESE IS SPRINGLEVEND.

WU PO LIN IS NIET HAAR VADER. HIJ WORDT GEARRESTEERD.

HET MEISJE, WAN TIN UA, BESCHIKT NIET OVER EEN GELDIG PASPOORT. ZIJ WORDT UITGEWEZEN NAAR JOEGOSLAVIË. DE CHAUFFEUR WORDT BESCHULDIGD VAN MEDEPLICHTIGHEID.

IN MILAAN WERD ER OP WAN TIN UA GEWACHT. ZIJ ZOU GAAN WERKEN IN HET RESTAURANT VAN WU PO LIN.

ALLERDAAGSE KRONIEKEN

SCENARIO door TONI CAPUOZZO en LORENZO MATTOTTI

AL MAANDENLANG WERDEN ER IN FLORENCE AUTO'S IN BRAND GESTOKEN.

TACHTIG AUTO'S GINGEN IN VLAMMEN OP. ALTIJD 'S NACHTS EN DAT IN MINDER DAN EEN JAAR.

EEN TIJDJE GELEDEN ARRESTEERDE DE POLITIE EEN PSYCHOPAAT. HIJ WERD OPGESLOTEN IN DE PSYCHIATRISCHE INRICHTING VAN MONTELUPO.

MAAR DE AUTO'S BLEVEN BRANDEN.

IN NOVEMBER WERD EEN JONGEN VAN 16 GEARRESTEERD. HIJ WERD BETRAPT TOEN HIJ LOMPEN ONDER EEN FIAT AAN WILDE STEKEN.

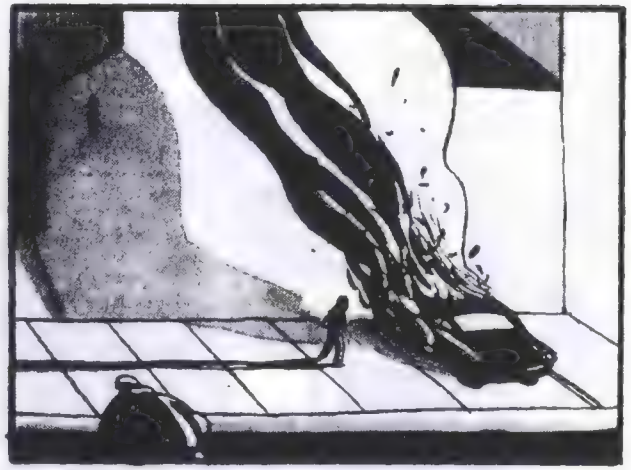

NA DEZE ARRESTATIE NAMEN DE BRANDSTICHTINGEN TOE.

NU HEBBEN ZE EEN 36 JAAR OUDE DUITSER OPGEPAKT. IEMAND ZEGT HEM GEZIEN TE HEBBEN TOEN HIJ LOMPEN ONDER EEN AUTO AAN WILDE STEKEN.

DE GETUIGE BELDE DE POLITIE. DE MAN WERD TIJDENS DE VLUCHT GEGREPEN.

DE DUITSER WAS EEN BEGAAFD TONEELMEESTER. HIJ STOND BOVEN ELKE VERDENKING.

IK WEET NIET OF HIJ HET WERKELIJK GEWEEST IS. MAAR FLORENCE DAT BRANDT IN DE NACHT IS EEN ONVERGETELIJK SCHOUWSPEL.

ALLERDAAGSE KRONIEKEN

SCENARIO door TONI CAPUOZZO en LORENZO MATTOTTI

IN HET SCHEEPVAARTMUSEUM VAN LA SPEZIA.

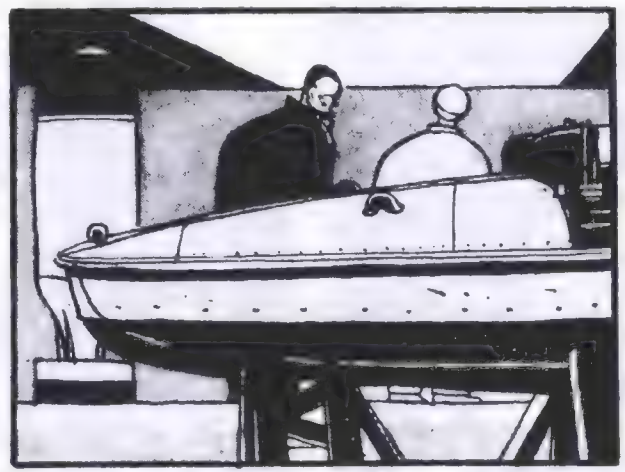

KOMT U VERDER. DIT IS DE MAS VAN DE "BEFFA DI BUCCARI".*

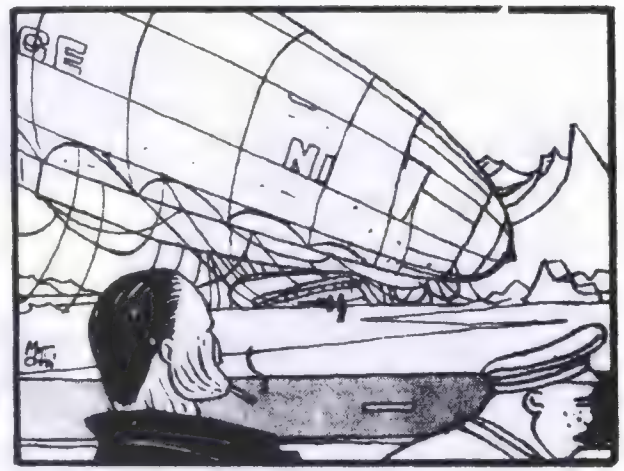

MOOI NIETWAAR? HIER ZIET U DE RESTEN VAN NOBILE'S EXPEDITIE NAAR DE NOORDPOOL.

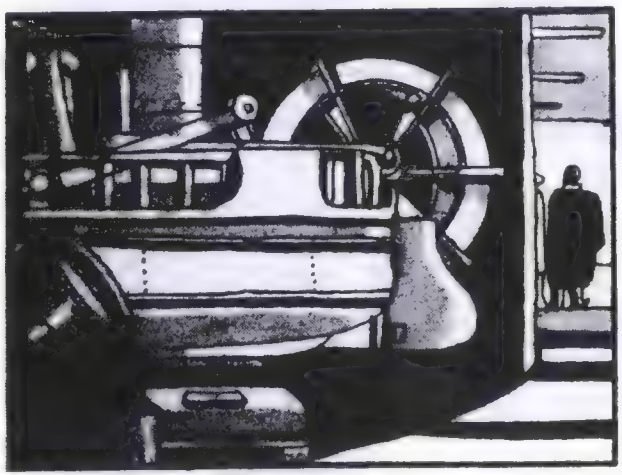

U VINDT HIER OORLOGSTROFEEËN EN VERGETEN WONDEREN VAN DE MARITIEME TECHNIEK.

DE DIRECTIE HEEFT LIEVER NIET DAT ER OVER HET BOEGBEELD GESPROKEN WORDT.

EEN GESCHIEDENIS VAN LIEFDE EN DOOD IS AAN HAAR VERBONDEN.

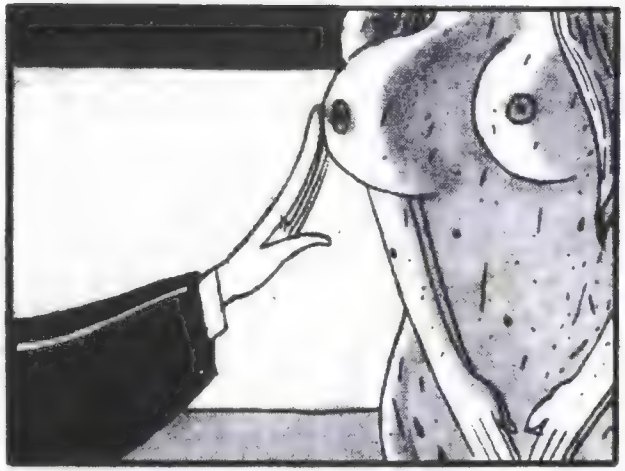

VEEL MANNEN ZIJN VERLIEFD OP HAAR GEWORDEN SINDS ZIJ WERD GEVONDEN OP DE ATLANTISCHE OCEAAN.

DE EERSTE DIE ZELFMOORD PLEEGDE WAS EEN ZAALWACHTER. MEN LACHTE OM ZIJN ONBEGREPEN LIEFDE. HIJ HING ZICH OP.

DE LAATSTE WAS EEN DUITSE OFFICIER. DE GEALLIEERDEN RUKTEN OP. DE DUITSERS TROKKEN ZICH TERUG EN SLEEPTEN ZOVEEL MOGELIJK BUIT MET ZICH MEE.

DE OFFICIER NAM ATALANTA.

HIJ BRACHT HAAR NAAR ZIJN KAMER EN TERWIJL HIJ HAAR OMARMDE SCHOOT HIJ ZICH DOOR HET HOOFD..

ZIJ IS MOOI, MOOI ! SEREEN EN VERONTRUSTEND. VAN WELK SCHIP ZIJ KWAM WEET NIEMAND.

vertaling : ERIC DE GRAAF lettering : RUDY VROOMAN

***noot van de vertaler.** In 1918 voeren Italiaanse motortorpedoboten (de zogenaamde MAS) onder aanvoering van de dichter Gabriele d'Annunzio de Oostenrijkse oorlogshaven Buccari binnen en torpedeerden diverse schepen. Deze tot de verbeelding sprekende actie werd de "Beffa di Buccari" genoemd*

E
beel
kan
kw

Alle honderdzevenenzeventig dagblad-verhalen van Heer Olivier B. Bommel en Tom Poes voor het eerst volledig in boekvorm, dat is de zware taak waar Hans Matla en Jan Bruggeman van uitgeverij Panda zich de komende tien jaar voor geplaatst zien. De avonturen van de heer van stand worden ondergebracht in veertig luxe banden, gebonden in kunstleder met stofomslag. Gedrukt op zwaar, gesatineerd papier. Onverkort gezet naar de door **Marten Toonder** *voor het laatst zelf geautoriseerde tekst. Alle tekeningen zullen perfect worden gereproduceerd van de originelen en de verhalen worden uitgerust met een volledige, historisch-bibliografische verantwoording. En zo kunnen we nog wel even doorgaan.*

Hans Matla Ja, maar Marten Toonder verdient het! Hij is de beste literaire stripmaker. Een schrijver die uitblinkt in zijn teksten en er ook nog prachttekeningen bij maakt. Uitgeverij Panda wil alle belangrijke Nederlandse strips onderbrengen in prachtbanden en Bommel is daar één van. Het wordt een waardevolle uitgave die je met goed fatsoen in je kast kan zetten, zonder dat die over honderd jaar uit elkaar valt.

Uitgever Matla en medewerker Bruggeman namen negen jaar geleden contact op met Marten Toonder voor het uitgeven van Bommel.

HM Ik was toen net bezig met de *Eric de Noorman*-verhalen en dat vlotte vrij aardig. Toen dacht ik: Eric red ik, waarom zou ik Bommel óók niet zo'n luxe uitgave gunnen? Rond die tijd overleed **Geertjan Lubberhuizen** van uitgeverij *De Bezige Bij*, een goede vriend van de Toonderfamilie. De band met de uitgever, die vooral op vriendschap was gebaseerd, verdween daardoor.

Daags nadat hij gratis reclame heeft kunnen maken voor zijn Bommel-uitgaven in *NOS Laat*, **spoedden Argus en Fanth Mzn. zich naar het crisiscentrum van het Nederlandse beeldverhaal: de stripwinkel annex uitgeverij** *Panda* **te 's-Gravenhage, waar het altijd gonst van de stripactiviteiten. De plaats ook, waar het** *Haags Bommelgenootschap* **zijn vaste onderkomen vindt. Hier spreken Bommel-fanaat** Hans Matla **en Bommel-maniak** Jan Bruggeman **de oplettende lezertjes toe over hun laatste plannen op stripgebied. Verder onthullen ze, dat het integraal uitgeven van de avonturen van een heer van stand vaak een ragfijn spel van puur priegelwerk is.**

Matla zag zijn kans schoon en binnen een half jaar was hij mondeling akkoord met Toonder. Omdat hij zich echter eerst ook nog had verplicht aan het maken van de Bommelkatalogus, *moest hij die eerst completeren.*

door
PATRIEK BREMMERS
en
ARCO VAN OS

HM Een hele klus. Het vergde zeven jaar. Maar dat is niet erg, hoor. Want als je iets wilt doen, doe het dan goed of doe het niet. Nu de catalogi er zijn en Eric bijna voltooid is, kan ik me volledig aan Bommel gaan wijden.

Panda wilde Bommel aanvankelijk in een oplage van 10.000 stuks uitgeven. Dat zag Toonder niet zo zitten, want ook zijn jeugdwerk zou onderdeel uitmaken van de reeks, dus werd de oplage bepaald op 2.500 exemplaren. 'Breng die troep maar uit over een jaar of tien,' zou Toonder hebben gezegd. 'Misschien hoef ik dat dan niet meer mee te maken.'

HM Je moet niet vergeten, dat Toonder aan niemand verantwoording hoeft af te leggen. Hij is de auteur en heeft alle rechten. Die man is 78 jaar en het zal hem echt een worst wezen, wat iemand zegt.

Na het tekenen van de contracten kropen Toonder en zijn nieuwbakken uitgever bij elkaar om afspraken te maken over de teksten.

Jan Bruggeman Dat waren soms lange vergaderingen. Moest ook wel, want je kan die man moeilijk iedere keer in Ierland lastig vallen over een puntkomma of zo.

Bijzonder

HM Het wordt een bijzondere uitgave om drie redenen. Allereerst is het de eerste keer dat Bommel integraal wordt uitgegeven. Met integraal bedoelen we dus álles. Ook alle aankondigingen en vakantie-afleveringen, kortom: alles wat in de dagbladen heeft gestaan. Later willen we, in een aparte reeks, nog alle 'zijsprongen van een heer van stand' onderbrengen: reclame-afleveringen zoals bijvoorbeeld *De Wiekschieters*.
Voor het eerst worden de plaatjes ook op een fatsoenlijke wijze afgedrukt. In vorige uitgaven moest je nog weleens de loep te

en
je inteelt
geen
aad...

voorschijn halen om een plaatje goed te kunnen bekijken. De stroken worden 19,5 cm. breed. In het *NRC Handelsblad* was dat 18 cm., tegenwoordig is dat 15 cm. En dat alles wordt gedrukt op het beste papier, om het allemaal heel mooi uit te laten komen.
De derde reden waarom deze uitgave zo bijzonder is, is dat de tekst heel serieus wordt bestudeerd. Het wordt één coherente tekst, samengesteld in overleg met Toonder.

Bezige Bij

Het eerste deel van de reeks wordt nog deze maand verwacht. Niet band 1, zoals je zou denken en dat ook het meest prettig zou zijn, omdat je de verhalen dan in chronologische volgorde zou kunnen lezen, maar band 11. Daarna volgen band 21, band 12, band 22, enz...totdat de delen 11 tot en met 30 verschenen zijn. Dan volgen band 10, band 31, band 9, enz... waarna de cirkel zich over 10 jaar sluit met de banden 1 en 40.

JB We beginnen met band 11, omdat daarin een aantal verhalen voorkomen die nooit eerder zijn gepubliceerd in boekvorm. (BV 52 *De Wenswerkster* tot en met BV 56 *De Klokker*. Red.)

Toch verschenen De Wenswerkster *en* De Klokker *onlangs bij* De Bezige Bij *in boekvorm, in* Heer Bommel komt op...

HM Het is een vreemde zaak. Het was duidelijk dat, toen wij aankondigden dat we Bommel integraal zouden gaan uitgeven, De Bezige Bij ons nog gauw even voor wilde zijn, door een aantal verhalen die ze eerst hadden overgeslagen, alsnog uit te brengen. En dat, terwijl ze in september 1988 met veel poeha hadden aangekondigd dat *Als dat maar goed gaat* de laatste Bommelpocket zou zijn. Dan denk ik: Tja, ze zijn officieel gestopt, maar waarom gaan ze dan toch door? Het is iets dat een echte heer niet zou doen.

JB Toch brengen wij in band 11 ook nog BV 53, BV 54 en BV 55 uit en die zitten niet in de Bezige Bij-reeks. (*Heer Bommel en zijn Iksel*, *Tom Poes en het Kunstharshart* en *De Bommelkuur*. Red.)

Compleet, dat is waar Matla voor staat. Heer Bommel - De Dagbladpublicaties *zal ook de bewerkte herpublicatie van MV 133 bevatten. Hierin liet Marten Toonder de zoon van Grit van de Gorrelgrot verdwijnen (zie ook Stripschrift 168-169). Ook de weggevallen stroken uit* Het Kukel *in het boek* Als je begrijpt wat ik bedoel, *zullen in de Panda-uitgave wél doorgang vinden. Alles in overleg met Toonder, die daarvoor al enige jaren terug bij De Bezige Bij aan de bel trok. Tevergeefs.*

Andere uitgaven

Matla is een druk baasje, want wanneer Eric en Bommel straks compleet in de boekhandel liggen, is zijn stripuitgevershonger nog niet gestild. Plannen genoeg.

HM Na Bommel wil ik dolgraag doorgaan met de strip *Panda*. Begin jaren tachtig hebben **Henk Mondria** en ik al een bescheiden reeksje op de markt gebracht. Dat waren boekjes van om en nabij een tientje op het formaat van Mondria's *Koning Hollewijn*. **Piet Wijn** tekende daarvoor een aantal schitterende omslagen. Toch had deze serie financieel niet veel zin, want de productiekosten lagen veel te hoog. Toen Mondria en ik uit elkaar gingen, kreeg hij bij de deling de strip Panda mee. Hij heeft toen nog twee deeltjes uitgebracht, maar is er toen maar mee gestopt. Hij is namelijk geen echte stripliefhebber.
Over een paar jaar wil ik de draad oppakken. Daar is al contact over geweest met de *Toonderstudio's*. Voorlopig blijft het plan nog even rusten, want de productie van de andere reeksen moet het natuurlijk wel allemaal mogelijk maken.

Aram?

HM Dat heeft geen zin. Van de 1000 exemplaren verkocht ik er 400. We hebben in ieder geval de mooiste verhalen in boekvorm uitgebracht. Na die verhalen is **Piet Wijn** de serie toch gaan afraffelen, omdat hij er geen zin meer in had. Toch verdient Aram ook een plaatsje in de luxe bandenserie...

Ieder normaal denkend mens vraagt zich af wat die man drijft, om de complete Hollandse School te publiceren. Het vereist ontzettend veel research, retoucheerwerk en het geld dat je voor al die uren werk krijgt is net genoeg om je boterham mee te verdienen.

HM Ik vind strips leuk. Leuk om er iets mee te doen. Dan kan je zeggen: lees ze dan. Dat doe ik al. Toch wilde ik er meer mee doen. Verzamelen, een catalogus maken en tenslotte ga je maar zelf uitgeven.

Ik geef strips uit, omdat ik dat leuk vind. En dat ik er een kleine boterham mee kan verdienen is mooi meegenomen.

Maniak en fan

Jan, hoe ben jij in Panda's wereld verzeild geraakt?
JB In 1980 was ik bezig met een groot boek voor de PTT over honderd jaar telefonie. Via via kwam ik in contact met Hans, waarna ik hem heb geholpen met het corrigeren van *Eric de Noorman*. Rond die tijd studeerde ik af op Nederlandse literatuur uit de 18e eeuw, waarna ik ben gaan werken bij uitgeverij *Samson*, waar Hans me na enige tijd wegkocht.
HM Ja. Haha, ik kon die Bommel-maniak wel gebruiken!

Bommel-maniak? Wat is het verschil tussen een maniak **en een** fanaat?
HM Een Bommel-maniak is iemand, die het hele Toonder-oeuvre in zijn hoofd heeft zitten. Een maniak is een erge fanaat, een graadje 'verder' dus. Haha.
JB Maar dat ontstaat vanzelf, hoor. Als je de verhalen een aantal keren in je leven hebt gelezen, blijft er heel veel hangen. Ik heb Bommel van jongsaf aan gelezen. Op een bepaalde leeftijd ontdek je de fijne humor. Die milde ironie (vooral jegens de ambtenarij) zorgt ervoor, dat Toonder steeds een groot publiek weet te boeien. Neem nou *Het Kunstharshart* (BV 54, in band 11) waar we momenteel mee bezig zijn. Op een gegeven ogenblik zegt Bommel: 'Joost, ik heb eens nagedacht.' En dan staat er: 'Joost kon zijn ontroering nauwelijks verbergen.' (lacht uitbundig)

Heb je een concreet voorbeeld **waaruit blijkt dat je een Bommel-maniak bent?**
JB Een tijdje terug werd Toonder benaderd door iemand van *Concordia*. Ze waren toen net bezig met een verjaardagskalender. Toonder werd gevraagd wanneer Bommel jarig was. Hij had geen idee, maar een maniak weet dat. Het is gewoon een kwestie van feiten combineren. In een bepaald verhaal zegt heer Ollie dat hij op de dertiende jarig is en in een ander verhaal, *De Astromanen*, vertelt hij, dat hij onder het sterrenbeeld Boogschutter is geboren. Die feiten combineer je en zo weet je, dat Bommel op 13 december jarig is.

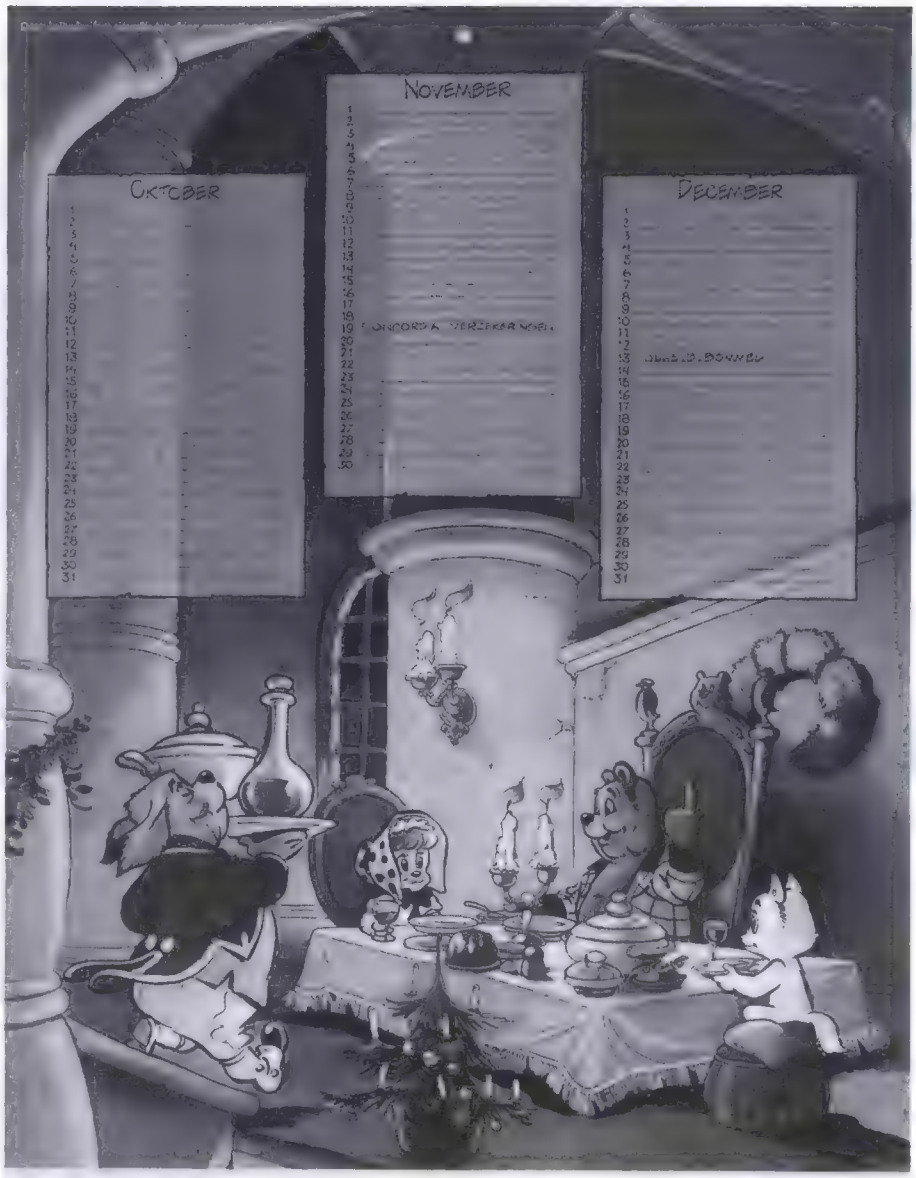

concordia oudenoord 330 postbus 2051 3500 GB utrecht telefoon 030 - 330330

Bommelgenootschap

Jullie vormen ook het *Haags Bommelgenootschap?*
HM Ja, samen met **Joan van der Wyck**. Maar dat is geen gezelligheidsclubje, hoor. Heel veel mensen denken, dat we dan 's avonds bij het haardvuur zitten – compleet met Bommelspeldjes en -das – en onder het genot van een glas port voortdurend Toondercitaten zitten aan te halen. Zo is het dus niet; we doen serieus onderzoek. Het heet het Haags Bommelgenootschap, want het beestje moet toch een naam hebben.

Hoe word je lid?
HM Dat word je niet zomaar. Als iemand anders ook allerlei onderzoeken doet is hij welkom, maar dan moet die wel een wezenlijke bijdrage leveren aan het onderzoek naar Toonders werk.

In hoeverre is het wetenschappelijk?
HM Neem het verhaal *De Wenswerkster*. Het blijkt, dat dat gepubliceerd werd rond de tijd dat Zeeland getroffen werd door de watersnoodramp. Aanvankelijk had Toonder het stadje Rommeldam onder water laten lopen. Omdat dat op dat moment voor sommige landgenoten te pijnlijk zou zijn, heeft hij dat op het laatste moment veranderd. Dat zijn leuke dingen om te weten.

Toch heeft dat Bommelgenootschap iets van 'ouwe jongens, krentebrood'. **Jan en jij zijn werkzaam bij uitgeverij Panda en Joan staat in de winkel.**
HM Tja, maar een beetje inteelt kan geen kwaad. Daarmee bereik je de beste resultaten! Hahahaha.

BOEKEN

De klauwen van het lot

Béja & Nataël
Casterman 1990
ISBN 90-303-8390-9
Prijs *f* 22,90
(119 pagina's, zwart/wit, s.k.)

In geuren en kleuren vertelt *Sophie* aan de haar onbekende *Rufus* hoe zij in het laatste avontuur van *De Kat* verzeild raakte. Deze is het romantische type boef, dat eerder ondeugend is dan crimineel, zo blijkt onder meer uit zijn streven de werkelijk criminele, want corrupte vader van Sophie te ontmaskeren. Maar wat heeft De Kat met de al even geheimzinnige *Lilith* te maken?

Aan de Wordt Vervolgd-roman *De klauwen van het lot* mankeert van alles en dat realiseer je je terdege, terwijl je het boek leest. De tekeningen zijn lekker modieus, maar als je het er langer dan een handvol plaatjes mee moet doen, gaan de zwakke plekken opvallen en wat meer is: zij gaan ernstig storen, juist doordat zij voorkomen in tekeningen, die bedoeld zijn om er vlot uit te zien. Als er iemand op bladzijde 79 champagne in andermans gezicht gooit, lijkt het alsof er uit het glas, waarin de tongstrelende vloeistof zat, een steekvlam schiet. De lijnvoering laat schrikbarend te wensen over, in de personages is nauwelijks beweging te krijgen en hun houdingen zijn erg stereotiep. Voorts zijn de shots vaak weinig overzichtelijk en rammelt het één en ander perspectivisch nogal.

Ook het verhaal vertoont gebreken, waarvan het tweede, waar ik zo toe kom, veel ernstiger is dan dit eerste: een flauw gevoel voor humor. De dronkemansscène is daar een voorbeeld van en ook wanneer een huisknecht maar blijft doorzeuren over 'het werk van ectoplasma's' als er een ravage in het kapitale landhuis van Sophies vader is aangericht en iedereen nogal agressief doet, vergaat je het lachen snel.

Meer moeite zal de lezer er evenwel mee hebben, dat het verhaal niet vooruit te branden is. Dit is te wijten aan een volstrekt verkeerde uitwerking van de scènes. De meest onbeduidende handelingen zijn verdeeld over een aantal plaatjes, dat echt te veel eer voor ze is. Men had er geen idee van waar te schrappen of comprimeren, wat in een oogwenk verteld moest worden of wat het waard was om in detail aan de lezer voor te schotelen. En zo werd alles, letterlijk alles, tot vervelens toe uitgesponnen, waarmee men het feit negeerde, dat een lezer een boek ter hand neemt om op basis van de fantasie van een ander voor een belangrijk gedeelte zelf te fantaseren. Dát maakt boeken tenslotte zo spannend.

Pas als je op de laatste paar bladzijden van *De klauwen van het lot* de plausibele verklaring voor de nachtelijke escapades van *De Kat* en zijn tegenstrever *Lilith* van *Rufus*' werkgever, de hyperrealistische filosoof *Charles Schweitner* verneemt, kom je tot de ontdekking, dat je toch niet zo'n niemendalletje hebt zitten lezen. De plot blijkt dan ineens heel aardig in elkaar te zitten en je krijgt nog een pracht van een wending aan het slot op de koop toe. Beter laat dan nooit.

NU

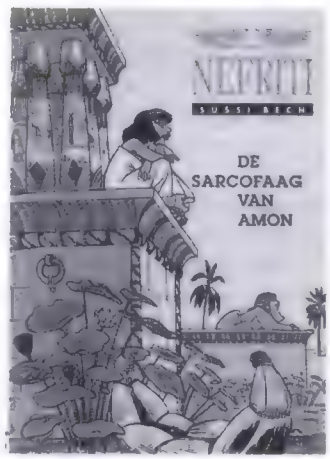

Nefriti I: De sarcofaag van Amon

Bech
Loempia 1990
ISBN 90-6771-169-1
Prijs *f* 7,95
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Melk en bloed

Nielsen
Arboris 1990
ISBN 90-343-2209-2
Prijs *f* 16,90
(48 pagina's, zwart/wit, h.k.)

Hoewel nog altijd de meeste stripverhalen die in Nederland verschijnen vertalingen zijn uit het Frans en afkomstig uit Frankrijk of België, komt er steeds meer verandering in deze situatie. Vrijwel ieder land in Europa kent een eigen stripproductie en mondjesmaat maken we hier ook in Nederland kennis mee. In korte tijd konden we bijvoorbeeld kennismaken met het werk van een Zweedse tekenares en een Deense tekenaar.

Sussi Bech publiceert haar reeks *Nofret* bij het Zweedse Carlsen en inmiddels verschenen bij deze uitgever vier delen van een serie die zich afspeelt in de tijd van de Egyptenaren. *Nefriti*, een prinses van de Keftiueilanden leren we in het eerste verhaal *De sarcofaag van Amon* kennen als dienster aan het hof van farao Amenofis. Zij is aangesteld om de heilige rammen te verzorgen. Tijdens haar werk ontdekt ze, dat er een complot wordt beraamd tegen de Amoncultus. Door handig gebruik te maken van tovenarij kan ze zelf een poging doen om de samenzwering te verijdelen.

Sussi Bechs tekenstijl is te omschrijven als een naïef soort klare lijn. *Nefriti* is een historisch verantwoorde en grappige strip, die vooral jonge lezers aan zal spreken, maar hij laat nog duidelijk de onervarenheid zien van een debutant. Perspectieven en verhoudingen zijn niet in elke tekening in evenwicht. Dat neemt niet weg, dat er een aardig verhaal verteld wordt en dat *Nefriti* best eens een leuke serie zou kunnen worden.

Erik Hjorth Nielsen schijnt in zijn eigen land een beroemd striptekenaar en illustrator te zijn. Voor *Melk en bloed* liet hij zich inspireren door een oud volksverhaal en hij maakte hierbij gebruik van de oudste, ongekuiste versie ervan.

(Advertentie)

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

BOEKEN

Er was eens een jongeman, zo begint ook dit verhaal, die droomde over een echte prinses. De jongeman *Toke* verlaat zijn dorp en gaat op zoek naar zijn prinses. Die vindt hij, maar de prinses wil niet zo maar met de eerste de beste boerenpummel huwen. Alhoewel alle edelen al door haar schuld gestorven zijn. Wat is namelijk het geval? Om een prinses waard te zijn, moeten haar huwelijkskandidaten drie proeven met succes afleggen of sterven. Voor de komst van *Toke* is nog niemand erin geslaagd om deze proeven door te komen. Al spoedig wordt de lezer duidelijk waarom de prinses het de mannen zo moeilijk maakt. Gelukkig krijgt Toke hulp van een reisgezel, die drie magische voorwerpen van evenzoveel heksen heeft gestolen.
Melk en bloed is een leuke, pikante volksgeschiedenis, die je met plezier uitleest. Het tekenwerk van **Nielsen** verraadt, dat hij veel illustratiewerk verricht: de platen lopen niet echt vloeiend in elkaar over en zijn soms wat statisch, maar in ieder geval zijn ze in goed verzorgd zwart/wit uitgevoerd.

HP

Nachttaxi

Schultheiss
Sherpa 1990
ISBN 90-72995-11-2
Prijs f29,90
(56 pagina's, kleur, h.k.)

Matthias Schultheiss experimenteert dat het een lieve lust is. Dat zegt ook **Sherpa**, de uitgever van zijn nieuwste boek *Nachttaxi*, waarin 'de kleurtinten met behulp van een kopieerapparaat werden omgewerkt tot het gewenste resultaat.' Toch krijg je niet het idee, dat Schultheiss met zijn vernieuwingsdrang verborgen schatten blootlegt, waarmee hij zijn eeuwigheidstempel zal oprichten. Ontbering van Het Grote Talent ligt daaraan ten grondslag en Schultheiss zou er verstandig aan doen zijn beperkingen te onderkennen door zich te manifesteren als de verdienstelijke stripmaker – niet meer en zeker ook niet minder – die hij is.

Nu krijgt men van zijn probeerliteratuur ('Haar slaap zat vol verwarrende dromen, als spinnewebben, die uiteengescheurd werden...') links en rechts jeuk en lijken zijn grafische experimenten op voor de auteur zelf onbeheersbaar kunst- en vliegwerk in een poging de aandacht

van de lezer van hiaten in zijn kunnen (scheve gezichten, borsten waarvan de tepels de verkeerde kant opwijzen, etcetera) af te leiden. De inkleuring heeft wel wat weg van die van **Liberatore**, alleen is bij deze tekenaar elke nuance raak, terwijl Schultheiss soms zo zit te knoeien, dat het menselijk lichaam tot een amorfe klomp verwordt.
Ook met het verhaal heeft hij zich vergaloppeert. Taxichauffeuse *Leo* valt, kennelijk onder invloed van een magische amulet, onvrijwillig voor de charmes van de cocaïnemagnaat *Dusti*. *Frankie* is haar in de Vietnamoorlog blind geraakte Amerikaanse vriend, die al het kwade doorziet. De macht van de amulet komt er niet overtuigend uit, het onderwerp van een duivelssekte wordt opgepakt en weer weggesmeten en de gewetenloze drugsbaron blijkt na wat heen en weer gekat zo mak als een lammetje. Gelukkig is *Nachttaxi* onderhoudend, maar het leidt tot weinig of niets.
Bij het album wordt een maxisingle geleverd, waarop elementen eruit in vier nummers bezongen worden door de groep **Pink Unlimited**. En net als het boek is de begeleidende muziek, met een goed Duits woord, kitsch.

NU

VIDEO

Batman

Warner Home Video 1990
VHS PCV 12000
(123 minuten, kleur, ondertiteld)

Kun je bij Superman *nog iets met de kreet 'Het is een vogel, nee, het is een vliegtuig!' doen, bij de nieuwe speelfilm* Batman *kun je het spreekwoord 'het is vlees nog vis' van stal halen.*
Het jaar 1989 was het jaar van Batman, *dat in ieder geval. De kranteberichten logen er niet om. In Amerika stonden de mensen in de rij voor een kaartje en hadden ze de film eenmaal gezien, dan sloten ze geduldig opnieuw aan. De merchandize was ook in ons land al opvallend aanwezig. Grote stands bij tal van warenhuizen trokken de aandacht. En toen zou eindelijk de film komen. Persvoorstellingen werden niet eerder gegeven dan enkele dagen voor de film uitkwam. Vreemd. Onzekerheid...*
Tot de film eenmaal ging lopen. Nederland raakte niet in de ban van Batman, *de stands werden voortijdig afgebroken en de Batman-gadgets verdwenen in het gunstigste geval in de prullenbak. Wat nu? Werd Batman het slachtoffer van zichzelf? Wie redt de* Caped Crusader?
Voor wie het allemaal gemist mocht hebben, is de gewraakte film nu op video leverbaar. De strip Batman *is in 1989 50 jaar jong geworden. In al die jaren is men bezig geweest Batman en zijn onafscheidelijke helper* Robin *op wat voor manier dan ook tot leven te wekken. In de jaren zestig trad het duo, gehuld in een oversized balletpakje, op in de fameuze tv-serie, die velen beschouwen als DE Batman. De Batman anno 1989 is in sinister zwart uitgedost. Een glimmend, leerachtig pak waarop de spierbundels zijn voorgedrukt Het oogt spannend, dat wel. Batman nu eindelijk volwassen? Die*

uit de jaren zestig was giebelig, onvolwassen, nichterig en eerlijk gezegd een beetje onecht. Maar dat gaf hem juist de charme, die je mist bij zijn evenknie, de grootste teleurstelling uit de nieuwe film. ***Michael Keaton*** *is een goed acteur, maar niet de Batman die je zelf voor ogen hebt. Hij is kleurloos, beschaafd en mist de uitstraling van een powerful man, het type, dat Batman toch pleegt te zijn.* ***Jack Nicholson*** *lijkt alles in huis te hebben voor een figuur als de* Joker, *maar ook hij is het niet. Hij heeft geen masker nodig om een type te spelen en voegt niets toe aan dit toch sterke karakter. Verder is het verhaal van de video slecht. De* Joker *neemt weer eens wraak en vergast zowaar een hele stad, een Hitleriaans effect, dat in de bioscoop door kijkers als schokkend werd ervaren. Terwijl er toch heel wat afgemoord wordt op het witte doek.*
Het enige dat overblijft, zijn de achtergronden en de muziek, die zonder meer goed zijn. Maar als er mensen storend door het beeld

De humor van Zen

Gilbert
Mirananda 1990
ISBN 90-6271-799-3
Prijs f25,–
(166 pagina's, paperback)

Stripverhalen worden op allerlei manieren toegepast, maar de manier waarop **Donald Gilbert** het stripverhaal heeft gebruikt, is een heel bijzondere. In 75 strippagina's met een begeleidend tekstje worden we meegevoerd in de denkwereld

achter het *Zen-Bhoeddisme*. Zen ontstond in de vijfde eeuw na Christus in China, waarna het vanaf de twaalfde eeuw vooral veel invloed heeft gehad op de Japanse cultuur. Enerzijds waren het de Japanse kunstenaars die de 'stijl van de lege ruimte' hebben vormgegeven, anderzijds ontleent ook de Samoeraïcultus haar filosofie aan het Zen-Bhoeddisme. Simpel gezegd, komt Zen er op neer, dat door meditatie gestreefd wordt naar verlichting (satori), dit is het wekken van transcendente wijsheid (prajna) uit het onderbewuste.

In de jaren vijftig en zestig groeide in het westen de belangstelling voor oosterse denkwijzen en ontstonden ook in de Verenigde Staten en Europa Zen-scholen met hun eigen Zen-meesters. Zo'n westerse Zen-meester is Donald Gilbert, die onder zijn Dharma-naam **Ta Hui** (Grote Wijsheid) de *Blue Dragon School of Zen* leidt in de Verenigde Staten.

In dit boekje probeert Gilbert ons via de lessen van het hondje *Unk* de essentie van Zen bij te brengen. Het enige dat bestaat is de geest; wat wij waarnemen, wat tot ons komt via onze zintuigen, is een droom. Om satori te bereiken moeten wij ons ontdoen van het idee dat wat wij waarnemen als werkelijkheid niet de waarheid is.

Dit impliceert dat Zen geen logisch denken vraagt, want ook logisch denken is een droom; Zen is intuïtief! Unk, de hoofdrolspeler in ons boek, ziet net als de meesten van ons de wereld uitsluitend als een wereld van verschijnselen; en zo gaat hij op zoek naar waarheid. We volgen Unk op zijn speurtocht naar de waarheid, waarop hij onder meer een Zen-meester, een valse profeet en de Blauwe Draak ontmoet en langzaam met vallen en opstaan doordringt tot de kern van de Zengedachte.

Donald Gilbert tekent wat onbeholpen en naïef en als stripverhaal is *De humor van Zen* geen meesterwerk, maar dit is ook niet primair de bedoeling. Gilbert probeert een eenvoudige kennismaking met de leer van Zen voor te leggen aan de lezer. Door het medium strip te gebruiken verhoogt hij de toegankelijkheid tot deze ideeën. Donald Gilbert maakt gebruik van humor die wellicht de ingewijde doet schaterlachen, maar door de argeloze lezer niet altijd te begrijpen is. Humor is een wezenlijk onderdeel van Zen, maar ook achter iedere grap schuilt een betekenis. Een betekenis die zowel voor Unk als voor ons moeilijk te begrijpen is, maar wie het hondje rustig volgt bij zijn speurtocht naar waarheid, zal ook zelf langzaamaan meer gaan begrijpen van Zen.

HP

ERO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

Platvoet en z'n vriendjes

Esselte CIC Video 1990
VHS BNL 82232
(66 minuten, kleur, Nederlands gesproken)

Deze schitterende ***Don Bluth****-tekenfilm is in Nederland voor het eerst uitgebracht onder de titel* Het land voor onze jaartelling *(The land before time).*

Je moet er maar opkomen de hoofdrollen te laten spelen door dinosaurussen, in dit geval een klein exemplaar dat zijn moeder heeft verloren. Haar laatste woorden zijn, dat hij op zoek moet gaan naar de vallei, want daar is eten en schijnt de zon. Een soort paradijs, gaan lopen en door de muziek heen praten, kun je maar beter Ontdek je plekje *aanzetten. Of die titel letterlijk opvatten en zeggen: 'Ga je mee naar bed, man?' Vleer ze...*

RvW

dus.

Wie de film in de bioscoop heeft gezien, behoort tot één van de volgende twee groepen: die waarvan iedereen compleet over zijn nek is gegaan of de groep die bijna een psychedelische trip heeft ondergaan van kleur en symfonische muziek. Voor deze laatste is het jammer, dat men het nu moet doen met zijn kleinere huisbuis, maar daar staat tegenover, dat je de video eindeloos kunt bekijken.

Platvoet en zijn vriendjes is uniek in zijn kleurgebruik. Lila vind je in tekenfilms bijvoorbeeld niet overmatig terug, maar vooral in de achtergronden van deze video is de kleur ruimschoots aanwezig. Het geeft de film iets surrealistisch en doet de hoofd-figuurtjes, met een grote aaibaarheidsfactor, extra goed afsteken. Het lila blijft na het bekijken van de film zelfs op je netvlies navibreren.

De video is een knap staaltje vakmanschap, dat geen moment van flauwte kent. Het verhaal zit vol vaart, avontuur en waar nodig vleugjes humor. Dat hij Nederlands gesproken is, spreekt voor zich. De ***Don Bluth****-fans zullen hem wat aan de korte kant vinden – hij duurt iets meer dan een uur – maar liever een wat korte, goede tekenfilm dan een lange, slechte.*

RvW

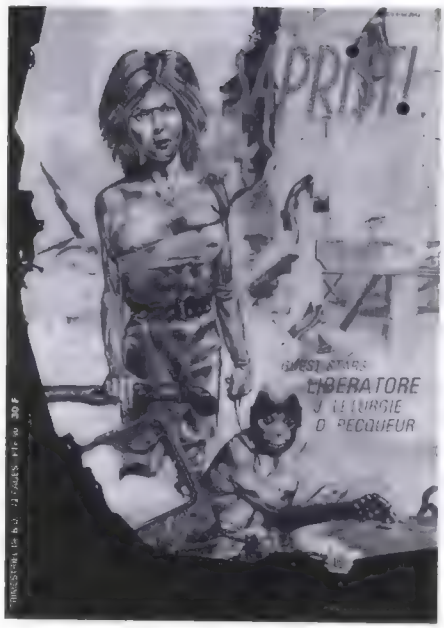

Sapristi!

Van de vele fanzines die Frankrijk rijk is, is *Sapristi!* één van de mooiste.
Het 72 pagina's tellende twintigste nummer van dit blad heeft een mooie cover van **Liberatore**. Uiteraard wordt ook op de redactionele pagina's van het blad aandacht besteed aan deze Italiaanse tekenaar. Verder staan er in Sapristi! stukken over **Jean Léturgie** en **Pecqueur**, beiden scenarist. Naast het nodige nieuws, bevat Sapristi! verder ook strips van goede kwaliteit. Tekenaars waar we vast nog eens meer van zullen horen zijn **Brunier**, **Labiano**, **Jans** en **Dumouilla** bijvoorbeeld.
Sapristi! kost per nummer 30 Franse frank. Een abonnement (4 nummers) kost 100 Franse frank.
Info: Boîte Postal 173, 76206 Dieppe Cedex, Frankrijk.

HP

Jack Pott

Op vrijdag 31 augustus werd in het Algemeen Dagblad – na nog maar 205 afleveringen – de laatste aflevering geplaatst van de strip *Zeezicht* van **Rik Java** (Erik Varenkamp). Gewogen en te licht bevonden.
Op zaterdag 1 september werd op de vrijgekomen plaats *Jack Pott*, een nieuwe strip van **Willem Ritstier** (tekst), **Minck Oosterveer** (tekeningen) en **Mark van Herpen** (decors), aangekondigd, waarna de strip op de daaropvolgende maandag écht van start ging. De combinatie **Ritstier/AD** blijkt toch niet verbroken te zijn. Het ligt in de bedoeling, dat de Jack Pott-verhalen ongeveer 172 stroken gaan tellen, waardoor er – na de voorpublicatie – ook albums van 44 pagina's kunnen verschijnen.

AvO

Snelle bestellers en vrije jongens

De zaak 24/48 is een uitgave van PTT Post en de samenwerkende uitgevers.
De brochure telt 46 pagina's en hiervan waren er 19 bestemd voor een stripverhaal van **Teun Berserik**. Mooi getekend, maar mager verteld. Joop Skoop en zijn hond Misfit komen op het spoor van een bende die hele oplages van tijdschriften rooft, om zo de snelle 24- of 48 uur-bezorging van de PTT in gevaar te brengen. Want daar gaat het tenslotte om in dit boekje. Aan de hand van korte artikelen wordt aan het personeel van de PTT dat deze 24/48 uursdienst gaat runnen bovendien uit de doeken gedaan, hoe een tijdschrift gemaakt wordt. Met een beetje geluk vinden de liefhebbers van de klare lijn *De zaak 24/48* nog wel ergens. Een beetje geluk, want de hele oplage van 40.000 stuks is al verdeeld.

HP

Bulletje en Boonestaak

In de periode 1922-1937 werden in de dagbladen *Het Volk* en *Voorwaarts* de roemruchte avonturen van *Bulletje en Boonestaak* afgedrukt.

Van deze strip verschenen 4428 afleveringen, verdeeld over 44 verhalen, geschreven door **A.M. de Jong** en getekend door de Vlaming **George van Raemdonck**. Van deze 44 verhalen verschenen er 23 nooit in boekvorm, een gemis voor de liefhebbers. Uitgeverij *D'Roodkoopren Knoop* start begin 1991 met de uitgave van deze manco's, bij voldoende belangstelling gevolgd door de 21 reeds eerder gepubliceerde verhalen.
Meer informatie: Postbus 9327, 1006 AH Amsterdam.

AvO

Jan en Jans op z'n Frans

Onlangs verscheen deel 1 van *Jan, Jans en de Kinderen* in het Frans. Lombard brengt de populaire serie van **Jan Kruis** uit onder de titel *Jean, Jeanne et les Enfants*.

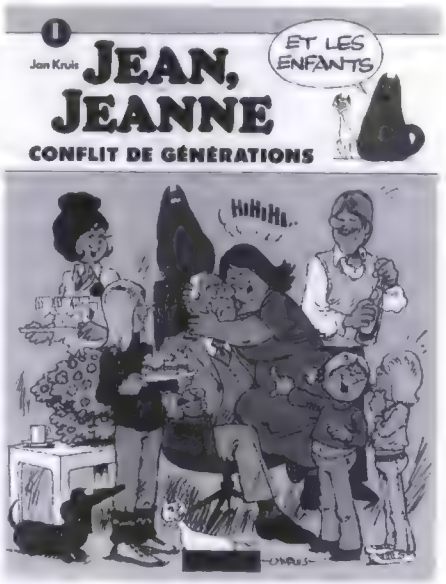

In het eerste album, dat de naam *Conflit de Générations* meekreeg, wordt geen rekening gehouden met de oorspronkelijke chronologische volgorde. De gebundelde gags variëren van gag 466 tot gag 641.
De Franse vertaling lijkt op het eerste gezicht adequaat, zodat niets een groot succes in het Franse taalgebied in de weg lijkt te leggen.

EdG

Drs. P

Platenmaatschappij *VIA* bracht kortgeleden een nieuwe CD van **Drs. P** uit, getiteld *Het praatcafé van Drs. P.*
Op deze CD staan weer gigantisch goede nummers van **P** met de voor hem zo kenmerkende doordachte teksten – ten gehore gebracht door middel van zijn bekende (door veelvuldig roken van sigaren vervolmaakte?) krakende

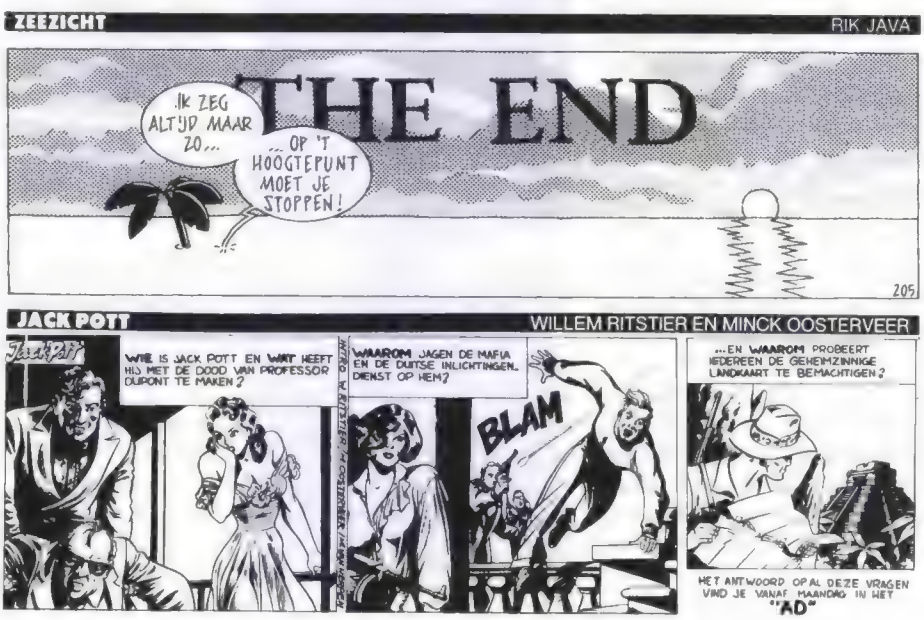
ZEEZICHT
RIK JAVA
IK ZEG ALTIJD MAAR ZO...
THE END
...OP 'T HOOGTEPUNT MOET JE STOPPEN!
205
JACK POTT
WILLEM RITSTIER EN MINCK OOSTERVEER
WIE IS JACK POTT EN WAT HEEFT HIJ MET DE DOOD VAN PROFESSOR DUPONT TE MAKEN?
WAAROM JAGEN DE MAFIA EN DE DUITSE INLICHTINGEN-DIENST OP HEM?
BLAM
...EN WAAROM PROBEERT IEDEREEN DE GEHEIMZINNIGE LANDKAART TE BEMACHTIGEN?
HET ANTWOORD OP AL DEZE VRAGEN VIND JE VANAF MAANDAG IN HET "AD"

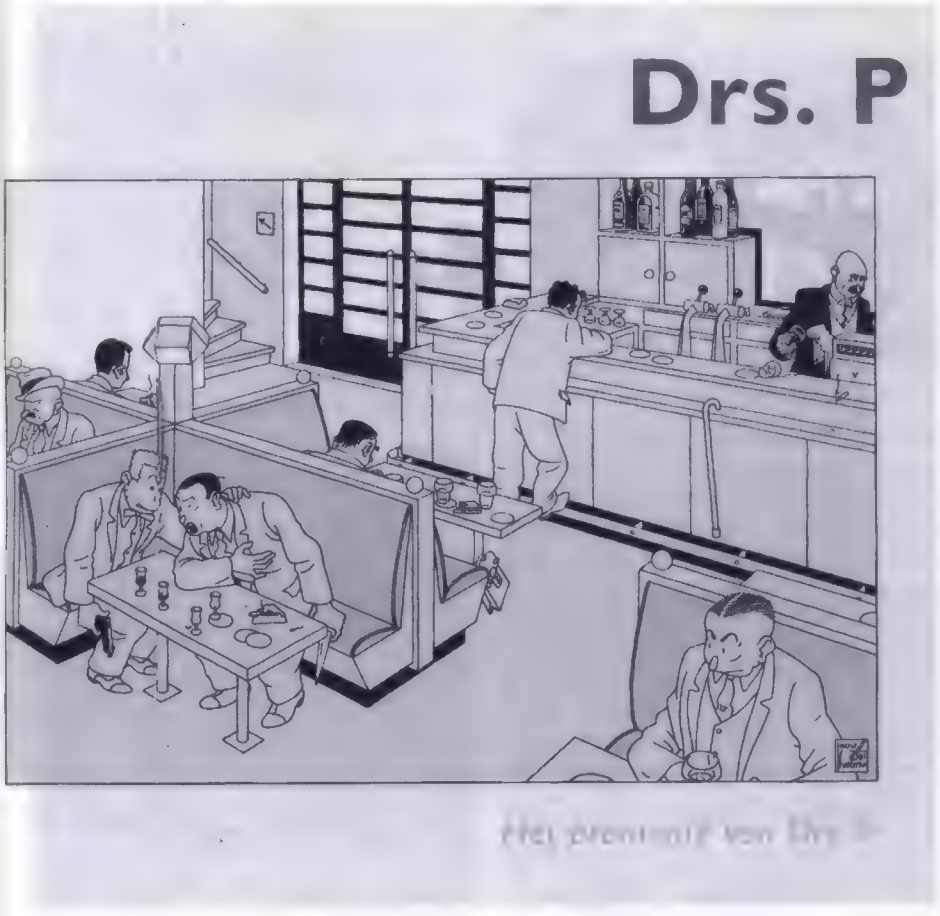

stemgeluid – die meestal een glim-, maar vaak ook een schaterlach ontlokken aan de luisteraar. De teksten werden geschreven voor een radioprogramma van de *AVRO* en zijn inderdaad té leuk voor zo'n eenmalige gebeurtenis, waardoor deze CD uitkomst brengt. Van de 20 liedjes verdienen de nummers *Snooker* en *Muziekles* zéker alle aandacht. **P** – die nog maar één keer per week een optreden verzorgt – bewijst opnieuw, dat leeftijd niet ter zake doet als het gaat om het maken van een tekstueel en muzikaal zeer onderhoudend en verzorgd produkt van eigen bodem.

De cover van de inlay is gelukkig voorzien van een mooie illustratie van **Joost Swarte**, anders had ik het bovenstaande nooit in de actualiteitenrubriek van Stripschrift mogen schrijven. Lekker puh!

AvO

Viking

In augustus verscheen het eerste – 16 pagina's tellende – nummer van *Viking*, het vier keer per jaar geplande tijdschrift van *De Kressekring*.

In tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden, is het blad niet alleen gevuld met wetenswaardigheden omtrent **Hans G. Kresse**, maar wordt ook aandacht besteedt aan andere Groten van het Nederlandse beeldverhaal. In het onderhavige nummer is dit bijvoorbeeld **Pieter Kuhn**, waarvan onder andere een spread

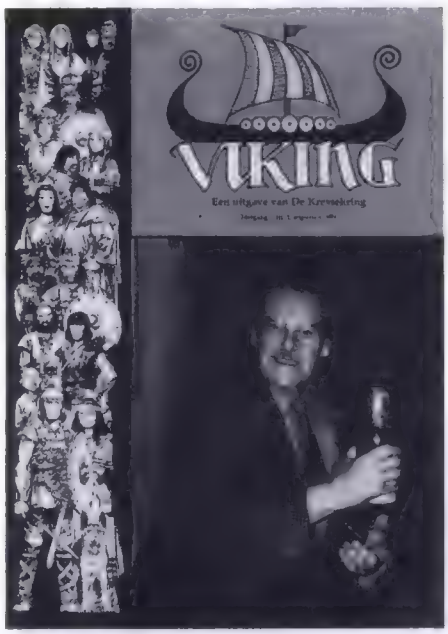

met getekende reisimpressies is opgenomen. Verder zijn in Viking illustraties afgedrukt, die Kresse maakte voor *Het Rode Wild*, een nooit verschenen vervolg op *De Gouden Dolk* en is een pagina ingeruimd voor de eerste pagina van Kresses *Dsjengis Khan*-epos, dat in totaal zo'n 200 platen zal omvatten.

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

AGENDA

3 sept. t/m half okt.
Expositie Bert van der Meij, Mulliners Wijnlokaal, Amsterdam.

15 sept. t/m 21 okt.
Zomertentoonstelling 'De curieuze wereld van Heer Bommel en Tom Poes', Museum 'Dit is in Bethlehem', Gorinchem.

13 en 14 oktober
De Stripdagen, Het Turfschip, Breda.

27 en 28 oktober
8ème Fête de la BD, Audincourt, Frankrijk.

12 t/m 17 november
Second International Symposium on Electronic Art, Oosterpoort, Groningen.

15 t/m 18 november
Bédéciné 90, 6e Festival du dessin animé et de la bande dessinée, Illzach, Frankrijk.

23 t/m 25 november
BD Charleroi-Image '90, Charleroi, België.

25 t/m 27 januari 1991
18th International Comics Festival, Angoulême, Frankrijk.

Jammer alleen, dat een zich **Mechanicus** noemende broddelaar die waarschijnlijk interessant wil doen, een volledige pagina inpikt (als ingezonden mededeling; in lekentaal: advertentie?) om deze te vullen met chaotische leuterpraat, maar dat mag niemand belemmeren om donateur te worden van de stichting. Stort daartoe *f*50 op postrekening 684012 ten name van Stichting De Kressekring te Haarlem.

AvO

AIDS

In Amerika hebben cartoonisten zich opnieuw verenigd voor het goede doel. Deze keer komt de actie ten goede aan mensen die lijden aan de ziekte AIDS.

Strip Aids USA bevat werk van onder anderen **Garry Trudeau** (Doonesbury) en **Jules Feiffer**.

AvO

Stripwinkel Blunder
Oudegracht 203
3511 NH Utrecht
Telefoon/Fax:
030–311461

Blunder Bestelhuis
Postbus 14144
3508 SE Utrecht

Zo, daar zijn we weer. Na een maand onderbreking weer nieuws van het Amerikaanse stripfront. Allereerst wat items die de vorige maand niet aan bod zijn gekomen.

Lobo

DC komt op de markt met een vierdelige miniserie van Lobo. *Kieth Giffen* haalde deze gevaarlijke gek uit de vergetelhoek en introduceerde hem als opponent van de Justice League. Door zijn populariteit verwierf hij een vaste plek in de rangen van L.E.G.I.O.N. '90 en nu schittert hij zelfs in een eigen serie.

Giffen, die samen met *Alan Grant* voor het scenario zorgt, heeft inmiddels aardig wat faam verworven als een van de grappigste en meest verrassende 'superhelden'-schrijvers van de laatste jaren. Als je van humor en hilariteit houdt en een portie geweld niet schuwt moet je zeker deze serie oppikken, temeer omdat het artwork wordt verzorgd door de veelbelovende Engelse tekenaar *Simon Bisley*, de man die maandelijks de full-colour covers maakt van de Doom Patrol en die het binnenkort op de Nederlandse markt te verschijnen Slaine: De gehoornde God schilderde. Prijs $1.50 per deel. Deel 1 heeft een speciale introductieprijs van maar liefst $0.99.

Twilight

Een geheide topper is Twilight, geschreven door één van Amerika's populairste comicschrijvers: *Howard Chaykin*. Chaykin heeft bedacht dat hij meer poen kan verdienen met schrijven dan met tekenen, dus verwacht voorlopig geen door hemzelf getekende strips. Hij koos *José Luis Garcia Lopez* als de aangewezen tekenaar voor deze driedelige prestige-

reeks. Chaykin beschouwt Lopez als één van de beste striptekenaars in de VS en vindt dat hij erkenning door het grote publiek verdient. Tot nu toe kreeg Lopez alleen bijval van collega's en liet Jan Publiek hem min of meer links liggen. Dit is geheel onterecht. Lopez is een fantastische verteller met een enorm gevoel voor drama en realisme. Het enige wat hij mist is een gelikt bovenlaagje. Jammergenoeg kijken de meeste mensen alleen naar de oppervlakte, bijvoorbeeld een mooie lijnvoering of arcering. Slechts geoefende lezers kijken daar doorheen. Lopez heeft zo'n twee jaar aan dit ruimte-avontuur gewerkt. Honderd jaar in de toekomst is de wereld verdeeld tussen hooggeavanceerde technologie en barbarisme. De Star-rovers, een ontbonden groep helden, komen weer samen door hun hang naar onsterfelijkheid. De opbloei van de beschaving staat op het spel en het is de vraag of de mensheid zich voor eens en voor altijd kan ontworstelen aan de ineenstorting van de civilisatie. $3.95 per deel.

Books of Magic

Het houdt maar niet op. Een nieuwe prestigeserie die veelbelovend klinkt is Books of Magic. Het onderwerp is, hoe kan het ook anders, magie en het bovennatuurlijke, een kolfje naar de hand van schrijver *Neil Gaiman*. Een tien jaar oude jongen met latent aanwezige magische krachten, wordt door de phantomstranger op sleeptouw genomen en geïntroduceerd bij vier magiërs, namelijk Arion, Demon, Zatanna en Merlin. Verwerpt de jongen zijn magische krachten, of accepteert hij ze? Dat is de vraag. Wie het artwork gaan verzorgen staat gelukkig wel vast, namelijk *John Bolton*, *Scott Hampton*, *Charles Vess* en *Paul Johnson* (in full-colour). Prijs per deel $3.95.

Comico

Comico is van eigenaar verwisseld. De uitgeverij is nu in handen van een zakenman uit Chicago. Of hij garant kan staan voor een verzekerde toekomst van Comico valt te bezien. Voorlopig is er wel een stop op nieuw te verschijnen projecten. Dit houdt dus in, dat we nog lang kunnen wachten op de Cross-over van Batman en Grendel. Comico heeft een schuld van 20.000 dollar uitstaan bij zijn auteurs. Redacteurs *Diane Schutz* en *Bob Schreck* vonden inmiddels een veilig onderkomen bij 'independant' Dark Horse.

Kitchen Sink

Het gelukkig erg goed met deze kwaliteitsuitgever en gezien de planning van het volgende seizoen kan het alleen maar verder bergopwaarts gaan. *Kitchen* is van plan om een aantal zeer aantrekkelijke full-colour hardcover-albums uit te brengen, namelijk:
Flash Gordon, de complete bundeling in zes delen van *Alex Raymonds* sunday-pagina's;

FLASH GORDON, VOL. 1: MONGO, PLANET OF DOOM

Komplete Kolor Krazy Kat, een herdruk van *George Herrimans* Krazy Kat. Zeven delen in totaal met in het eerste deel een voorwoord van *Bill Watterson*;
Polly and Her Pals. Voorlopig vier delen van

deze strip van *Cliff Sterrett*. Deel 1 beslaat de periode 1926-1927 met een voorwoord van *Art Spiegelman*;

Terry and the Pirates. Zestien delen herdruk van *Milton Canniffs* strip vanaf 1934. Voor-

woord in het eerste deel is van *Jules Feiffer*. Overigens, de laatste drie titels zijn in samenwerking met *Rick Marschalls* Remco Worldservice Books. Alle bovenstaande albums kosten $34.95 per deel.

Fafhrd and the Grey Mouser

Chaykin strikes again! Dit maal met Fafhrd, een bewerking van een klassiek sword & sorcery-verhaal van *Fritz Leiber*. Vier delen met - zoals Marvel belooft - fascinerende karakters, complexe verhalen en veel actie en humor. Tekenwerk van *Mike Mignola*, dus dat zit wel snor. $4.50 per deel.

Frank Frazetta

Eros Comix brengt onder de titel Baby You're Really Something een collectie van *Frank Frazetta*'s zwart/wit-illustraties, die hij in de zestiger jaren maakte voor paperbacks, zoals daar zijn Bad by choice en The dangerous Age uit. Niet te missen voor Frazetta-fans en andere liefhebbers van wat men in de VS 'good girl-art' noemt. Je begrijpt het al: mooie meiden, al dan niet bloot of half ontkleed. 32 pagina's voor $2.50.

Monster Comics

Fantagraphics, die eigenlijk ook Eros Comix uitgeeft, begint met een nieuwe lijn monsterstrips. Het debuut wordt King Kong, een bewerking van het aloude verhaal door *Donald Simpson*, bekend van Megaton Man en Border World. Wat deze zesdelige zwart/wit-serie extra aantrekkelijk maakt, zijn de covers. Daarvoor zijn aangetrokken: *Dave Stevens*, *Mark Schultz*, *William Stout*, *Al Williamson* en *Brian Bolland*. Jawohl! $2.50 per nummer.

For the record

Wat ik jullie zeker ook niet wil onthouden zijn de volgende strips:
Action Comics Annual 3 door *Chris 'X-men' Claremont* en *Michael Golden*. 64 pagina's voor slechts $2.00;
Question Quarterly 1 door *O'Neil* en *Cowan*. The Question is terug en wel vier maal per jaar door dezelfde auteurs. Ditmaal inkt Cowan zelf. 48 pagina's voor $2.50;
Swamp Thing: Love and Dead tradepaperback. Een reprint van Swamp Thing nummer 28-34. De klassiek verhalen van *Alan Moore* en Co. in een nieuwe bundeling. 224 pagina's voor $17.95;
Cadillacs & Dinosaurs. Marvel biedt een zesdelige reprint-serie aan van *Mark Schultz*' Xenozoic Tales. Nu voor het eerst in kleur. $2.50 per deel;
Batman 3-D. *John Byrne* tekende en schreef een lang Batman-verhaal en 3-D-meester *Ray Zone* verzorgde de driedemensionale effecten. Verder is het album aangevuld met een klassiek 3-D-verhaal en speciale 3-D Batmanpinup-pagina's van *Alex Toth*, *Arthur Adams*, *Mike Zeck*, *Jerry Ordway*, *George Perez*, *Dave Gibbons* en vele anderen. Prijs $9.95;

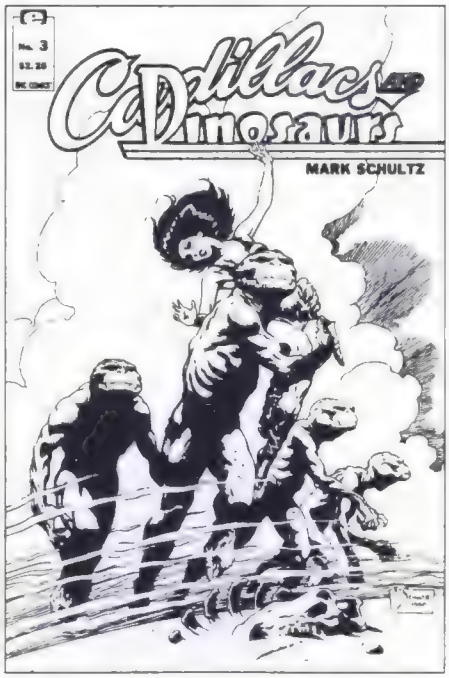

Copyright © 1990 Mark Schultz

© 1990 DC Comics, Inc. Used with permission.

Fabulous Furry Freak Brothers 11. Sinds jaren weer een nieuwe Freak Brothers-comic van *Gilbert Shelton* en Co. met een klassiek verhaal en nieuwe(!) verhalen. Prijs $2.50 (er is ook een 3-D Freak Brothers verschenen).

advertentie

GERRIT DE JAGER

DE FAMILIE DOORZON VEERTIEN

BUUV!

MEMOIRES VAN EEN BUURMAN

EEN NIEUWE DOORZON MET EEN OUDE BEKENDE ƒ8,95/Bfr.180

DE STRIPPAGEN

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

Verborgen schatten

Verborgen schatten. Strips zijn de verborgen schatten. Schatten, omdat de strip het stadium van volwassenheid bereikt heeft. Verborgen, daar het maar al te vaak lastig is om erachter te komen wat er zoal verschijnt in Nederland. Het is voor een stripliefhebber of zelfs voor een fervent stripverzamelaar een hele puzzel te weten welke strip wanneer verschijn. Laat staan dat het grote publiek daar achter komt.

En zo is de strip verborgen en zou je in een cynische bui kunnen vaststellen dat het stripverhaal in Nederland wel een eeuwig verborgen leven zal moeten leiden. Nederland is geen stripland. België en natuurlijk Frankrijk, ja die wel. Maar in Nederland is zoiets niet mogelijk. Zelfs grote series hebben moeite verkocht, laat staan uitverkocht te raken. Dat is het bewijs dat het in ons kikkerlandje niet lukt. Zou je denken in een cynische bui.

Wellicht is het tijd de verborgen schatten te bergen en aan iedereen te laten zien. Een volwassen produkt heeft een volwassen promotie nodig. Zeker in een land dat een overbekend gezegde heeft als 'Wat de boer niet kent, dat eet hij niet'.

Ook in de Nederlandse stripwereld moet de zo geroemde Nederlandse koopmansgeest tot wasdom komen en zodat creativiteit en doelmatigheid gaan overheersen in de strijd om de aandacht van de consument. Een evenwichtig promotiebeleid is nodig. Het publiek moet beter op de hoogte zijn wat wat het kan kopen.

De strip in Nederland is volwassen. Nu moet hij zich nog zo gaan gedragen.

Ivo Ketelaar
Voorzitter van
Het Stripschap

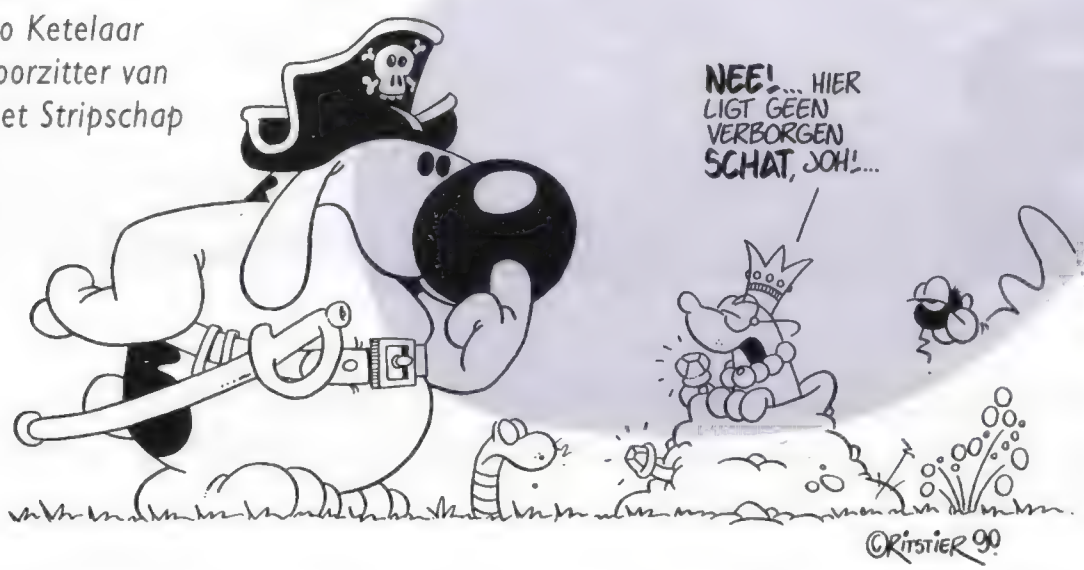

Colofon
Programma
De Stripdagen 1990
Verborgen Schatten
Het Turfschip
Breda
12-14 oktober 1990

© Franka: Henk Kuijpers
Voorplaat:: Kees de Boer
Illustraties: Willem Ritstier

Uitgave:
Het Stripschap
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Samenstelling:
Willem Naber
Vormgeving:
Gerard van der Wolf
Druk:
Drukpartners,
Amsterdam

ISBN 90 70315 19 X

Voor *f* 55,00 per jaar hoeft u dit nooit mee te maken. Neem een abonnement op Stripschrift en u krijgt steeds het laatste nummer het eerst.

Het Turfschip

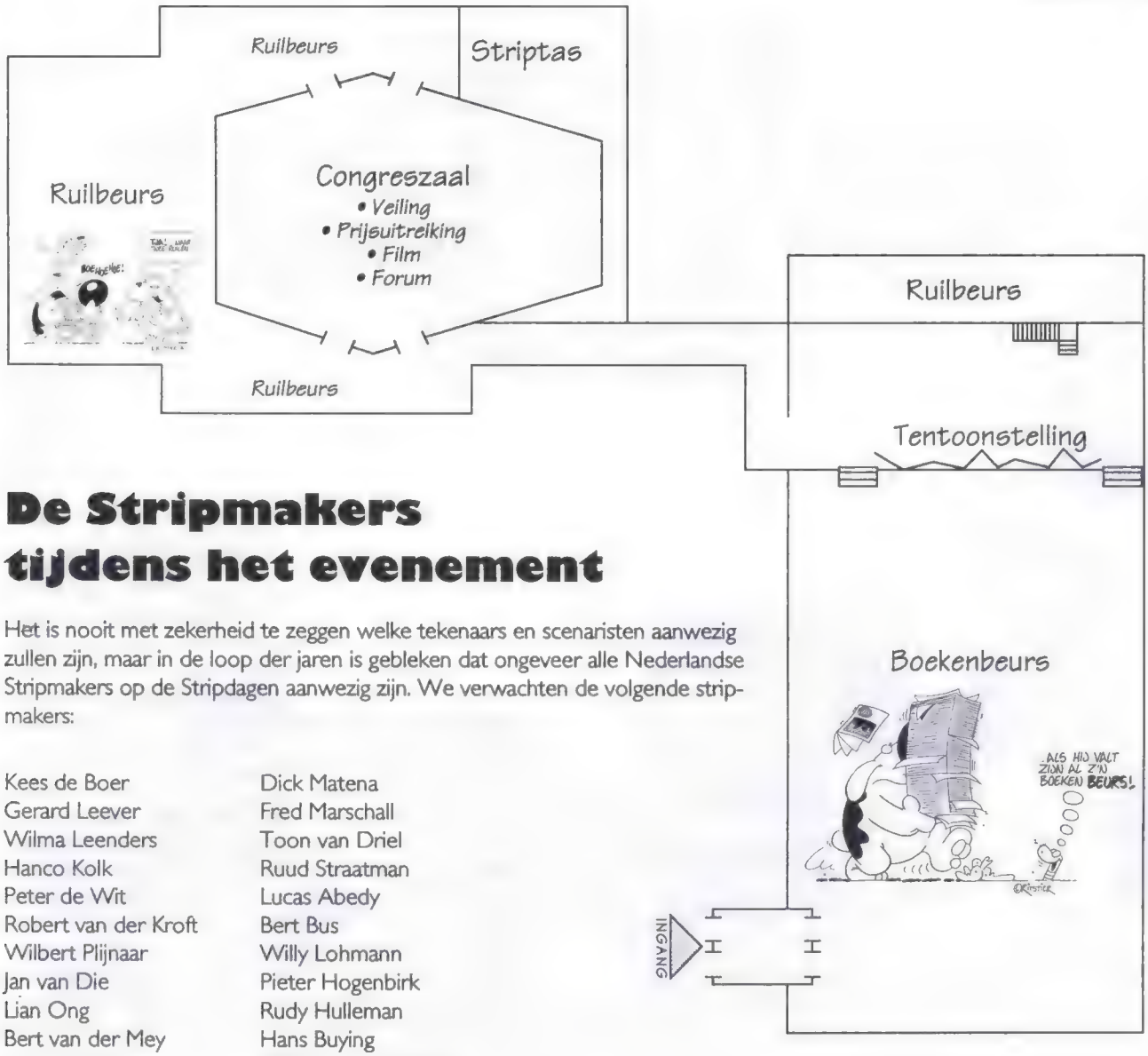

De Stripmakers tijdens het evenement

Het is nooit met zekerheid te zeggen welke tekenaars en scenaristen aanwezig zullen zijn, maar in de loop der jaren is gebleken dat ongeveer alle Nederlandse Stripmakers op de Stripdagen aanwezig zijn. We verwachten de volgende stripmakers:

Kees de Boer
Gerard Leever
Wilma Leenders
Hanco Kolk
Peter de Wit
Robert van der Kroft
Wilbert Plijnaar
Jan van Die
Lian Ong
Bert van der Mey
Hans Lyklema
Theo van den Boogaard
Gerrit de Jager
Borge Ring
PaulTeng pin Ya
Henk Kuijpers
Jan Kruis
Eddy de Jong
René Windig
Luc Cromheerke
Fritzgerald
Joost Swarte
Aloys Oosterwijk
Martin Lodewijk
Eric Heuvel
Don Lawrence
Michel Nadorp
Stef de Reuver
Evert Geradts
Fred Julsing
Dick Matena
Fred Marschall
Toon van Driel
Ruud Straatman
Lucas Abedy
Bert Bus
Willy Lohmann
Pieter Hogenbirk
Rudy Hulleman
Hans Buying
Willem Vleeshouwer
Dany
Jan Bosschaert
Carry Brugman
Hein Haakman
Leo Immerzeel
Paul Geerts
Mark Verhage
Jeff Broeckx
Eugeen Goossens
Mormic
Marc Legendre
Ronald van Riet
Karel Biddeloo
Merho
Hec Leemans
Peter van Straaten
Jeroen Steehouwer
Hein de Kort
Willem Ritstier

De makers

Peter de Smet
René Uilenbroek
Jan Vervoort
Willy Linthout
Erwin Sels
Mink Oosterveer
Al Severin
Joe Giusto Pinelli
Jos Weymer
Teun Berserik
Marije Bijl
Pieter Boddaert
Ruudt Brouwer
Marius Brouwer
Guus Calicher
Jan Capel
Dick Heins
Mark van Herpen
John Heyink
Michiel de Jong
Erik van Ophem
Hans van Oudenaarden
Ton Persoon
J.W. de Reus
Leo Roodbol
Paul Schenk
Ubald Seveke
Sam Siahaya
Wim Swerts
Wim Tromp-Meesters
Julian Verkaik

Plaats en tijd: Infostand

BETAPRESS
ZORGT ER VOOR DAT UW
STRIPS IN DE WINKELS
LIGGEN!!
Betapress BV, Glize
THORGAL
G. RAF
ZERK
salto mortale
GARFIELD
DE AVONTUREN VAN
URBANUS
DE JEF PATATTEN-INVASIE
DE 3 FORMULES VAN PROFESSOR SATÔ
COMANCHE
DE ROOFOIEREN
Vrouwen in 't Wit
JE LACH OF JE LEVEN
DE BLAUWBLOEZEN
N° 29
BUITEN WESTEN
BOB MORANE
COOPER
Bollie Billie!
AXEL MOONSHINE
HOEZO WERKELIJKHEID
DE PONY EXPRESS
XIII

Stripboekenbeurs

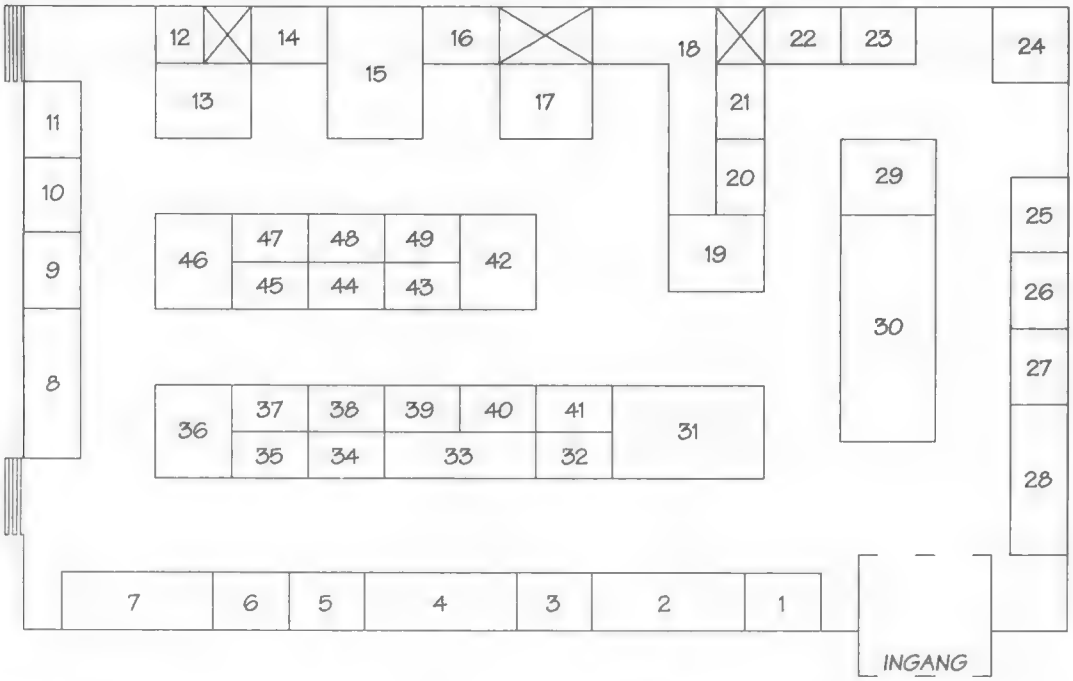

Distributeurs
30 Betapress
22 Oorsprong
15 Het Raadsel
36 Richard Distributie

Uitgevers
46 Arboris
31 Big Balloon
30 Blanco
36 Blitz
39 Cartoon Aid
27 Casterman
30 C.I.C.
30 Dargaud Benelux
30 Dupuis
46 Dynamo
36 Farao
31 Geïllustreerde Pers Haarlem
15 Stichting Uitgeverij Gezellig & Leuk
30 Glénat
15 De Harmonie
23 The Don Lawrence Collection
30 Loempia
Lombard
20 Melse
7 Panda
33 De Plaatjesmaker
15 Het Raadsel
36 Richard
d'Roodkoopren Knoop
19 Semic-Juniorpress
35 Sherpa
42 Standaard Uitgeverij
Stichting Uitgeverij Beeldverhalen
12 Zet-El

Stripspeciaalzaken en -antiquariaten
5 Art Moderne, Amsterdam
25 Blunder, Utrecht
43 Boes, Bergen op Zoom
47 Buddy's Bookshop, Lier (België)
8 Van Dijk Inverko, Rotterdam
21 Dilemma, Enkhuizen
26 Eppo, Eindhoven
17 Professor Ich, Amsterdam
14 Michel Strips, Zoetermeer
7 Panda, Den Haag
16 Paulus, Alkmaar
4 Pep, Helmond
40 Pierke, Gent (België)
44 Piet Snot, Utrecht
36 Richard, Amsterdam
28 Sjors, Dordrecht
10 Snoek, Amsterdam
41 De Stripspeurder, Den Haag
18 De Striptoko, Den Haag
13 Het Gele Teken, Hoorn
9 Tistjen Dop, Turnhout (België)
24 Wonderland, Amsterdam

Diversen
1/2 Het Stripschap, Amsterdam
23 Don Lawrence Fanclub, Breda
34 Stripblad Striptuur, Den Haag
46 Stripblad De Toestand, Rotterdam
3 Stripinformatieblad Stripschrift, Amsterdam
12 Stripinformatieblad Zozolala, Nijmegen
6 Stichting Kressekring, Den Haag
11 Franko Infokrant, Hilversum
't Vlaams Stripcentrum, Antwerpen (België)
Suske & Wiske Fanclub, Boxtel
29 Comic House, Amsterdam
Fantastische Vertellingen, Amsterdam

De Stripwinkels

Stripspeciaalzaken en -antiquariaten

De strips die u leest zijn vaak verborgen schatten. U hebt ze weten te vinden, omdat u stripwinkels kent. Maar wie kent ze allemaal, de schatkamers die achter de gevels van de stripwinkels schuil gaan.
Een groot deel van de strips die u leest zijn alleen maar via de stripwinkels verkrijgbaar. Zolang strips niet in alle boekwinkels te koop zijn blijft het zoeken met een vergrootglas naar de minder bekende strips. Vandaar dat we van de stripwinkels die u op de boekenbeurs kunt vinden een lijstje hebben opgenomen van de lokatie waar u ze de rest van het jaar kunt opzoeken.

5 – **Art Moderne**
Overtoom 172, Amsterdam

25 – **Blunder**
Oude Gracht 203, Utrecht
Assortiment: nw; oud; posters; zeefdrukken; curiosa
Openingstijden: maandag 13.00-18.00; dinsdag t/m vrijdag 10.00-18.00; zaterdag 10.00-17.00; donderdag koopavond

43 – **Boes**
Lievevrouwestraat 33, Bergen op Zoom
Assortiment: nieuw; oud; zeefdrukken; t-shirts
Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 11.00-18.00; zaterdag 9.00-17.00, vrijdag koopavond

47 – **Buddy's Bookshop**
Lispersteenweg 326, Lier (België)
Assortiment: nieuw, oud
Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag 9.30-12.30, 13.30-19.00

32 – **Bul Super**
Breestraat 18-22, Delft
Assortiment: nieuw; oud
Openingstijden: woensdag t/m zaterdag 12.00-18.00; vrijdag koopavond

8 – **Van Dijk Inverko**
Bergweg 367, Rotterdam
Assortiment: nieuw; oud

Stripwinkel Blunder
Oudegracht 203
3511 NH Utrecht

Telefoon/Fax:
030–311461

Blunder Bestelhuis
Postbus 14144
3508 SE Utrecht

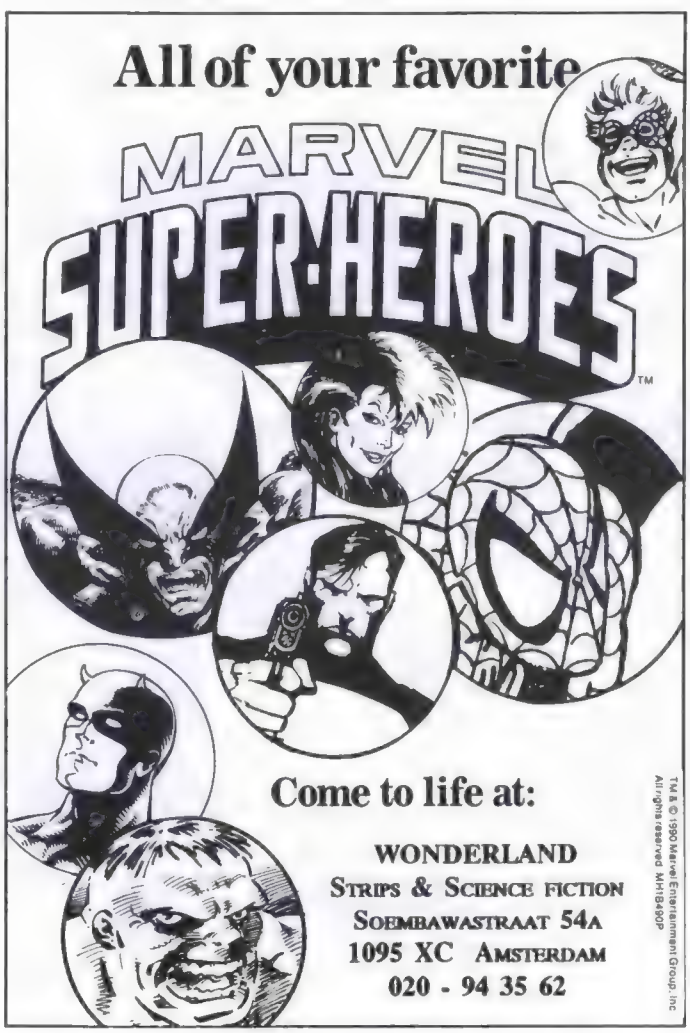

De Stripwinkels

20 – **Dilemma**
Westerstraat 135, Enkhuizen
Assortiment: Special Gift Shop
Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 11.00-18.30; zaterdag 11.00-17.30

26 – **Eppo**
Kleine Berg 33, Eindhoven
Assortiment: nieuw; oud; kaarten; curiosa
Openingstijden: dindag t/m vrijdag 11.00-18.00; zaterdag 11.00-17.00; vrijdag koopavond

17 – **Professor Ich**
Koninginneweg 218, Amsterdam
Assortiment: nieuw; oud; curiosa; zeefdrukken; tentoonstellingen
Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 11.00-18.00; zaterdag 11.00-17.00; vrijdag koopavond

14 – **Michel Strips**
Zoetermeer
Assortiment: nieuw; oud

7 – **Panda**
Frederikstraat 955-959, 's-Gravenhage
Assortiment: nieuw; oud; curiosa; zeefdrukken; originelen
Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 12.00-18.00; zaterdag 11.00-17.00

16 – **Paulus**
Verdronkenoord 62, Alkmaar
Assortiment: nieuw; oud
Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 12.00-18.00; zaterdag 9.00-17.00; donderdag koopavond

4 – **Pep**
Oude Aa 6, Helmond
Assortiment: nieuw; oud; comics (Nederland/ Amerikaans); import
Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 12.00-18.00; zaterdag 10.00-17.00; donderdag koopavond

40 – **Pierke**
Frans van Rijhovelaan 312, Gent (België)
Assortiment: nieuw; oud; platen; curiosa
Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag 10.30-19.00; zondag 10.30-13.00

44 – **Piet Snot**
Vismarkt 3, Utrecht
Assortiment: nw; oud; t-shirts; zeefdrukken; curiosa
Openingstijden: maandag 13.00-18.00; dinsdag t/m vrijdag 10.00-18.00; zaterdag 10.00-17.00; donderdag koopavond

36 – **Richard**
Rombout Hogerbeetsstraat 78, Amsterdam
Assortiment: nieuw; oud; curiosa
Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 11.00-17.30; zaterdag 11.00-17.00

28 – **Sjors**
Scheffersplein 1, Dordrecht
Assortiment: nieuw; oud; zeefdrukken; curiosa
Openingstijden: maandag 13.00-18.00; dinsdag t/m vrijdag 11.00-18.00; zaterdag 10.00-17.00; donderdag koopavond

28 – **Sjors+**
Voorstraat 313, Dordrecht
Assortiment: comic gadgets; gimmicks; gags
Openingstijden: maandag 13.00-18.00; dinsdag t/m vrijdag 11.00-18.00; zaterdag 10.00-17.00; donderdag koopavond

10 – **Snoek**
Eerste van Swindenstraat 545, Amsterdam
Assortiment: nieuw; oud; comics; science fiction
Openingstijden: maandag t/m vrijdag 10.00-18.00; zaterdag 9.00-17.00

41 – **De Stripspeurder**
Wagenstraat 130a, Den Haag
Assortiment: nieuw; oud
Openingstijden: maandag 13.00-18.00; dinsdag t/m vrijdag 10.00-18.00; zaterdag 9.00-17.00; donderdag koopavond

18 – **De Striptoko**
Zuiderparklaan 94, Den Haag
Assortiment: nieuw; oud
Openingstijden: donderdag t/m zaterdag 13.00-17.30

13 – **Het Gele Teken**
Grote Oost 37, Hoorn
Assortiment: nieuw; oud; buitenlands
Openingstijden: maandag 13.00-18.00; dinsdag t/m vrijdag 10.00-18.00; zaterdag 9.30-17.00; donderdag koopavond

9 – **Tistjen Dop**
Paterstraat 120, Turnhout (België)
Assortiment: nieuw; oud

24 – **Wonderland**
Soembawastraat 54a, Amsterdam
Assortiment: nieuw; oud; veel comics; heel veel science fiction
Openingstijden: maandag 13.00-17.00; dinsdag t/m zaterdag 11.00-17.00

Het programma

Naast de stripboekenbeurs en de stripruilbeurs gebeurt er tijdens De Stripdagen natuurlijk veel meer, een aantal activiteiten is nog niet helemaal zeker, maar in elk geval zullen de volgende stripactiviteiten aan de orde komen.

Première	De nieuw Asterix-film 'De Knallende Ketel'
Films	Oosteuropees Animatiefilmfestival
	Ub Iwerks Tekenfilmprogramma
	Betty Boop Tekenfilmprogramma
Tentoonstellingen	Eric (of het klein insektenboek)
	Het Felix Flux Museum
	Geweld in het beeldverhaal
Veiling	2 'normale' stripveilingen
	1 kinderstripveiling
Stripkwis	
Prijsuitreikingen	Stripschapprijs 1990
	Stripschappenning voor Bijzondere verdiensten
	Stripschappenning voor het Album van het jaar 1990 van Nederlandse origine
	Stripschappenning voor het Album van het jaar 1990 van buitenlandse origine
Forum	Verspreiding van strips naar de boekhandel

NATUURLIJK, ZIJN DIT MOOIE APPELS, MAAR WAT MOETEN WE ERMEE OP EEN STRIPVEILING?...
STRIPVEILING...
GERARD COX APPELS
©RITSTIER '90

NIEUW NEDERLANDS EN BELGISCH TALENT
BERT VANDERMEIJ
LIAN ONG
JOE GIUSTO Pinelli
AL SEVERIN

SIGNEERT OP DE SHERPA-STAND

In de Congreszaal

Vrijdag

20.00 - 22.00	Premiére 'De Knallende Ketel', de nieuwe Asterix-film

Zaterdag

12.15 - 13.45	Oosteuropa Animatiefilmfestival
14.00 - 14.45	**Uitreiking Stripschapprijs 1990**
15.00 - 16.15	1e Stripveiling
15.45 - 16.30	Kinderstripveiling
16.45 - 17.45	Ub Iwerks Tekenfilmprogramma

Zondag

10.15 - 11.45	Oosteuropa Animatiefilmfestival
12.00 - 13.00	Algemeen Tekenfilmprogramma
13.00 - 13.45	Stripkwis
14.00 - 14.45	**Uitreiking Stripschappenningen 1990**
15.00 - 16.00	2e Stripveiling
16.15 – 17.15	Betty Boop Tekenfilmprogramma

Filmprogramma's

Betty Boop
Mother Goose Land (1933); Popeye the Sailor (1933); The old man of the mountain (1933); Red hot mama (1934); Betty in Blunderland (1934); Betty Boop's rise to fame (1934); Betty Boop and Little Jimmy (1936)

Ub Iwerks
Movie Mad (1931); Circus (1932); Spite Fight (1933); Aladdin and his wonderful lamp (1934); Good Scout (1934); The Big Bad Woolf (1935); Little Black Sambo (1935); Sindbad the Sailor (1935)

Algemeen
Lonesome Ghosts (1937); Who's Cookin' Who? (1946); Tick Tock Tuckered (1944); Rabbit Transit (1947); Putty Tat Trouble (1951); Claws for Alarm (1954); Shooting of Dan McGoo (1945); Rock-a-bye Bear (1952).

PEP COMICS

PEP COMICS

IMPORT & DISTRIBUTIE VAN AMERIKAANSE COMICS, BOOKS, MAGAZINES, GAMES & GADGETS
POSTADRES: P/A VENSTRAAT 10 5706 RV HELMOND TELEFOON 04920-49222/24693/38539

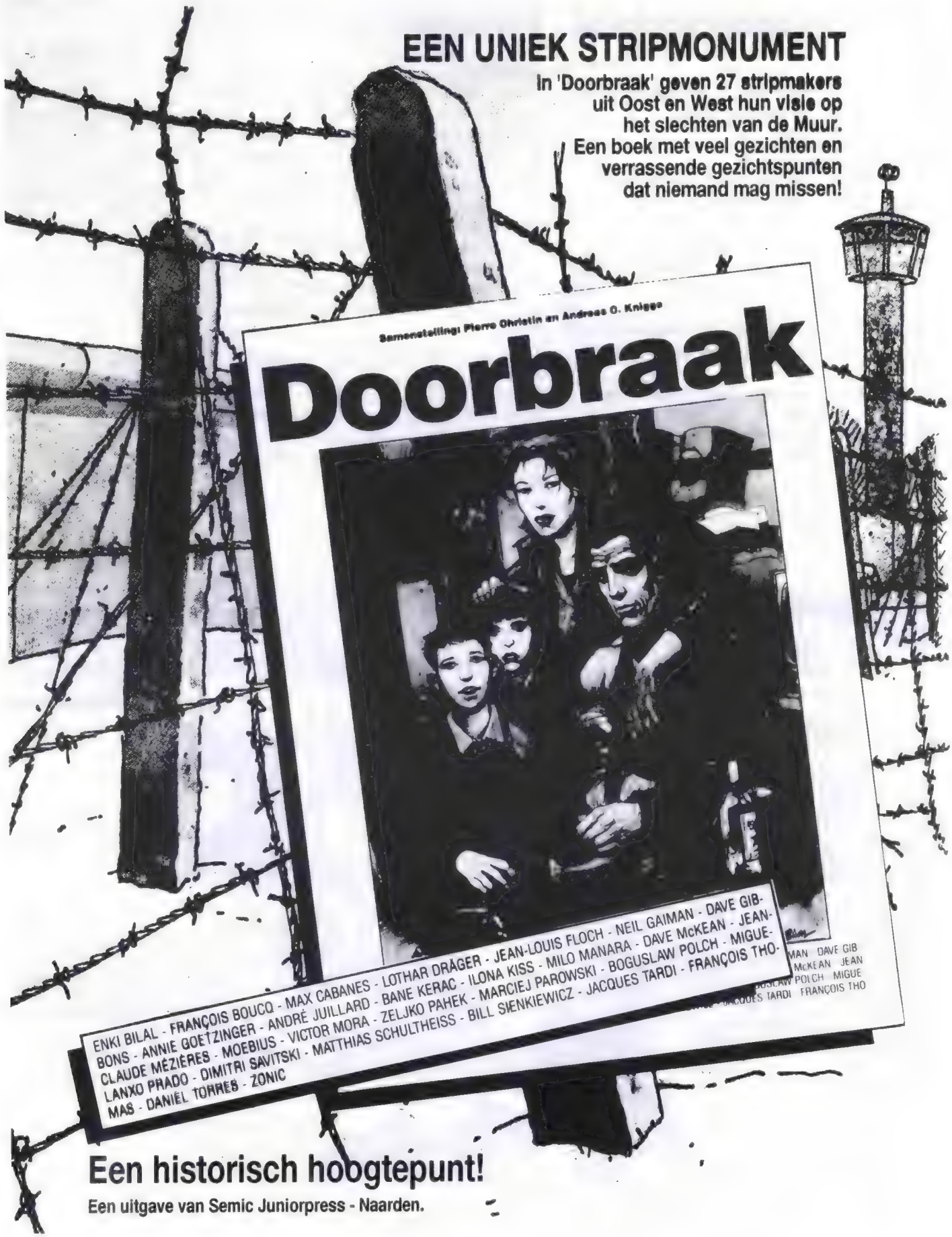
EEN UNIEK STRIPMONUMENT
In 'Doorbraak' geven 27 stripmakers uit Oost en West hun visie op het slechten van de Muur. Een boek met veel gezichten en verrassende gezichtspunten dat niemand mag missen!
Samenstelling: Pierre Christin en Andreas O. Knigge
Doorbraak
ENKI BILAL - FRANÇOIS BOUCQ - MAX CABANES - LOTHAR DRÄGER - JEAN-LOUIS FLOCH - NEIL GAIMAN - DAVE GIBBONS - ANNIE GOETZINGER - ANDRÉ JUILLARD - BANE KERAC - ILONA KISS - MILO MANARA - DAVE McKEAN - JEAN-CLAUDE MÉZIÈRES - MOEBIUS - VICTOR MORA - ZELJKO PAHEK - MARCIEJ PAROWSKI - BOGUSLAW POLCH - MIGUELANXO PRADO - DIMITRI SAVITSKI - MATTHIAS SCHULTHEISS - BILL SIENKIEWICZ - JACQUES TARDI - FRANÇOIS THOMAS - DANIEL TORRES - ZONIC
Een historisch hoogtepunt!
Een uitgave van Semic Juniorpress - Naarden.

De Stripschapprijs

De Stripschapprijs is een oeuvreprijs die jaarlijks wordt toegekend aan een stripmaker wiens werk van groot belang moet worden geacht voor het Nederlands taalgebied.

Onder deze noemer ontvingen onderstaande stripmakers tot nu toe de Stripschapprijs:

Theo van den Boogaard – 1989
Toon van Driel – 1988
Jean Dulieu – 1981
Lo Hartog van Banda – 1975
Gerrit de Jager – 1987
Hans G. Kresse – 1975
Jan Kruis – 1980
Martin Lodewijk – 1978
Dick Matena – 1986
Peter de Smet – 1985
Peter van Straaten – 1983
Marten Toonder – 1982
Jaap Vegter – 1979
Piet Wijn – 1984

Voorts ontvingen de volgende personen en/of groepen de Stripschapprijs:

Hr. Houbolt (Uitgeverij Scarabee), voor de heruitgave van de Kapitein Rob-reeks – 1974.
De redaktie van Tante Leny Presenteert, voor hun redaktiebeleid – 1977
Maurice Tillieux en Joseph Gillian (Jijé), voor hun gehele oeuvre – 1976.

Stripschappenningen

Jaarlijks worden maximaal drie Stripschappenningen uitgereikt. De drie kategoriën waarin de penningen worden uitgereikt zijn:
– bijzondere verdiensten;
– album van het jaar, Nederlandse origine;
– album van het jaar, buitenlandse origine.
De penningen voor albums van het jaar worden pas op het moment van uitreiken bekend gemaakt, vandaar dat we de albums van het jaar 1989 nog even in uw herinnering oproepen.

Album van het jaar 1989, Nederlandse origine

De laatste dagen van E.A. Poe
Tekst en tekeningen: Dick Matena
Uitgave: Casterman

Dick Matena (1943) kreeg in 1986 de Stripschapprijs voor zijn gehele oeuvre, vorig jaar kwam daar zijn eerste Stripschappening bij. Zijn eerste, omdat het te verwachten is dat hij er de komende jaren meer zal krijgen.
Zijn produktie is zeer groot en van hoge kwaliteit. Zo heeft hij in twee jaar tijd een aantal albums gemaakt waar andere stripmakers tien jaar over doen. Hij verstripte de jeugboeken Kruimeltje en Dick Trom (beide voor Donald Duck Weekblad) en is bezig aan Pietje Bell. Hij maakte een nieuw verhaal van zijn oude serie Grote Pyr en een aantal stripversies van grote kunstenaars.
De laatste dagen van E.A. Poe was daarvan de eerste. Dick Matena geeft in dat verhaal zijn visie op de laatste dagen uit het leven van deze schrijver.
In zijn tweede stripversie Gauguin en Van Gogh, beschrijft hij de relatie tussen de twee schilders zoals die volgens hem was.

Album van het jaar 1989, buitenlandse origine

Daredevil
*Tekst:*Frank Miller
*Tekeningen:*Bill Sienkiewicz
*Uitgave:*Semic-Juniorpress

Bill Sienkiewicz (1958) en Frank Miller (1957) hebben samen de visie van Europeanen over de Amerikaanse strip kompleet gewijzigd. Frank Miller maakte een eigentijdse versie van Batman en werd daarvoor in 1988 genomineerd voor een Stripschappenning. Tot die tijd waren veel Amerikaanse strips ofwel kompleet onbekend ofwel enigszins onbenullig. De strips van Frank Miller betroffen superhelden als Batman, maar dan wel zijn versie van Batman. Modern, goed geschreven en zeker niet onbenullig. Een spiegel van de Amerikaanse samenleving.
Bill Sienkiewicz is de man die broodroosters tot superhelden weet te verheffen. Zijn tekenwerk is zo bijzonder dat er eigenlijk geen vergelijking met andere tekenaars te maken is. Stukjes kant worden in de tekening net zo makkelijk verwerkt als de prachtigste kleurkombinaties. De samenwerking tussen deze twee Amerikaanse stripvernieuwers, een verhaal van de blinde superheld Daredevil, moest ze haast wel een stripschappenning opleveren.

Uitgeverij de Geïllustreerde Pers B.V. komt dit najaar met zeven prachtige nieuwe Walt Disney uitgaven.

Het gaat om de volgende stripalbums:

Vanaf 11 oktober	- **Oom Dagobert deel 45**	- *f* 6,75
Vanaf 1 november	- **Beste verhalen Donald Duck 65**	- *f* 6,75
Vanaf 22 november	- **De Kleine Zeemeermin**	- *f* 6,95
Vanaf 6 december	- **Herdruk Beste Verhalen DD deel 35**	- *f* 6,75

En daarnaast komen er drie prachtige boeken uit namelijk:

Vanaf 11 oktober - **De Kleine Zeemeermin** (Storyboek)
een gebonden uitgave voor *f*9,95
Vanaf 11 oktober - **De Avonturen Van Winnie de Poeh deel 1** - *f*14,95
Vanaf 11 oktober - **De Avonturen Van Winnie de Poeh deel 2** - *f*14,95

Met Kerstmis gaat de nieuwe avondvullende tekenfilm uit de Disneystudio's in première. Dit keer is de film gebaseerd op het gegeven van Hans Christaan Andersens sprookje over de Kleine Zeemeermin. Een film volgens de beste Disneytraditie: een verhaal vol spanning, humor en sentiment en dat alles in beeld gebracht door middel van de fantastische animatietechniek van 's werelds befaamdste tekenfilmstudio. Dit boek volgt het verhaal van de film op de voet en brengt alle hoogtepunten in beeld. Deze uitgave bevat uiteraard heel veel kleurige illustraties uit de film. Gedurende de decembermaand zal De Kleine Zeemeermin op heel wat verlanglijstjes komen te staan.

Een tweetal nieuwe avonturen van Winnie de Poeh, uitgebracht in twee vrolijke prentenboeken op kloek formaat. In het eerste deel vinden we onze held terug in het Wilde Westen, waar hij het tegen een heuse bende boeven moet opnemen en in het andere deel raakt Teigetje zijn streepjes kwijt. Gelukkig worden alle problemen met slimmigheid en een beetje geluk opgelost... Beide boeken staan boordevol prachtige illustraties in kleur. De tekst laat zich uitstekend voorlezen, maar is voor kinderen die beginnen te lezen, ook prima geschikt.

Sam 2 verschijnt 22/11/90

Gaaibaai 2 verschijnt 18/10/90

LEUK & PLEZANT

Nieuwe stripseries van
Standaard uitgeverij

Biebel 15 verschijnt 22/11/90

FL. 7.95 / 145 BF

© STANDAARD ANTWERPEN BELGIUM

BIG BALLOON PRESENTEERT:

AANBIEDING NAJAAR 1990

DE AVONTUREN VAN ALEF-THAU 5
DE KREUPELE KEIZER

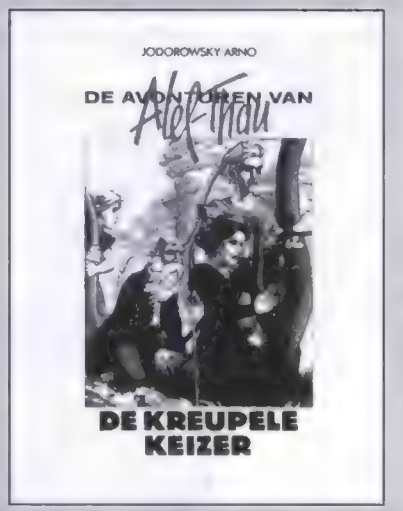

In dit vijfde deel gaan Alef Thau, Diamanta, Hogl en hun metgezellen op zoek naar de moederkern. Verraad, eeuwige liefde en een ultieme machtsstrijd bepalen het leven van onze held Alef Thau en zijn ware liefde Diamanta . . . . .

TEKST: JODOROWSKY
TEKENINGEN: ARNO
PRIJS: ƒ 19,90 / bfr.395
ISBN: 90 3205 047 8
LEVERBAAR VANAF 11 OKTOBER

ROB VAN DE ROVERS 21
ROB IN ORANJE

Rob Ridder is een stripvoetballer die al vele jaren successen oogst bij talloze jeugdige voetballiefhebbers. Ook in dit laatste deel is er sprake van een spannende mix van pure sportheroiek en adembenemende belevenissen rondom het voetbalveld.

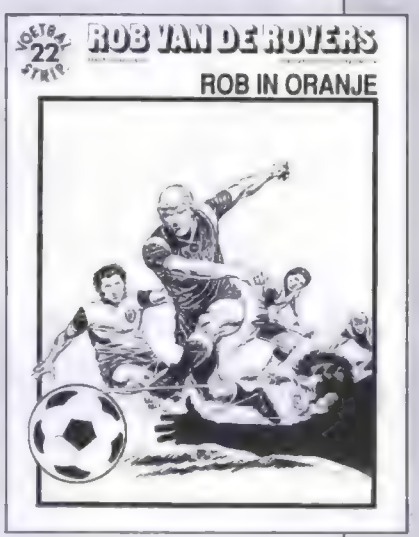

TEKST: TOM TULLY
TEKENINGEN: MICHAEL WHITE
PRIJS: ƒ 6,75 / bfr.145
ISBN: 90 3205 109 1
LEVERBAAR VANAF
18 OKTOBER

SJORS & SJIMMIE DEEL 21
GEVAARLIJK SPEL

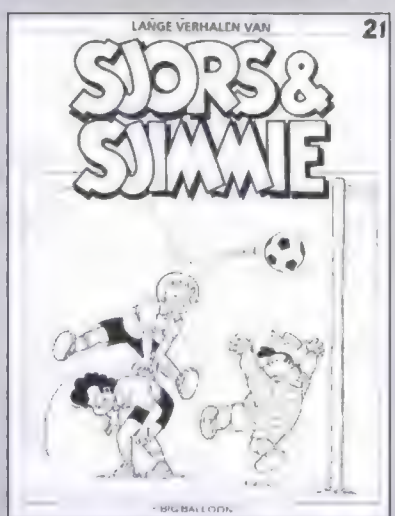

Ook in dit album leveren onze onafscheidelijke vrienden de kolonel menige streek, stichten ze verwarring in de buurt en halen aan de lopende band kattekwaad uit.
Een album dat bij een enkele opvoerder de wenkbrauwen zal doen fronsen, maar bij alle andere lezers op groot enthousiasme mag rekenen.

PRIJS: ƒ 7,50 / bfr.145
ISBN: 90 320 3169 4
LEVERBAAR VANAF 25 OKTOBER

JANUARY JONES DEEL 2
DE SCHEDEL VAN SULTAN MKWAWA

De schedel van Mkwana Mahinya, sultan der Wahehe, brengt in het nieuwe verhaal van January Jones de hoofden aardig op hol. Wat is er toch met dit hoofd aan de hand?
Een schone taak voor January Jones om dit tot op de bodem uit te zoeken.

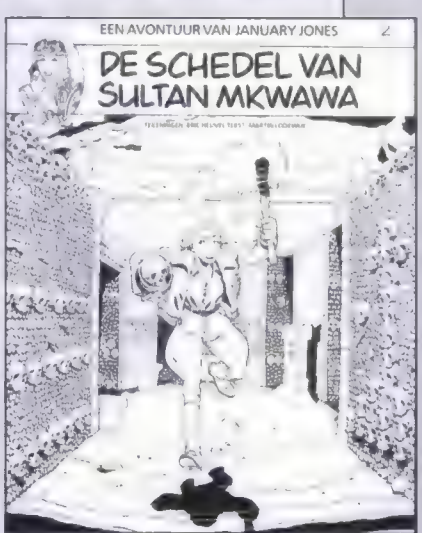

TEKST: MARTIN LODEWIJK
TEKENINGEN: ERIC HEUVEL
PRIJS: ƒ 7,95 / bfr.145
ISBN: 90 3207 014 2
LEVERBAAR VANAF
15 NOVEMBER

**Big Balloon B.V. • Raadhuisstraat 27 •
2101 HC Heemstede • telefoon 023 - 283704**

De commissie adviseert het bestuur van Het Stripschap de Stripschapprijs 1990 toe te kennen aan:

Henk Kuijpers

voor zijn gehele oeuvre. In de loop der jaren heeft Kuijpers een bescheiden, maar compleet oeuvre opgebouwd. In het bijzonder waardeert de commissie Kuijpers streven naar perfectie. Hij geeft met name in zijn Franka-reeks blijk van oog voor detail en een verrassende onderwerpkeuze. Zijn albums zijn van een constante hoge kwaliteit en het lezen en bekijken meer dan waard.

Henk Kuijpers is op 10 december 1946 in Haarlem geboren. Hij is naast Stripmaker ook stripliefhebber en hij is dan ook via zijn liefhebberij in het vak beland. Hij tekende tijdens zij studie sociologie strips. Ondanks zijn gedachten dat hij dit voor zijn hobby deed stuurde hij in 1971 een tweetal pagina's op naar een door het weekblad 'Kuifje' georganiseerde tekenwedstrijd. Hij won niet, maar gelukkig werd zijn enthousiasme er niet door geremd. Toch was het het weekblad 'Kuifje' dat Henk indirect de weg wees. Op de tentoonstelling 'De wereld van de strip', die ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het weekblad werd georganiseerd, kwam Henk tot de ontdekking dat de door hem bewonderde 'grote meesters' fouten maakten. De tentoongestelde originelen vertoonden allerlei plekken met witkalk. Tot die tijd dacht Henk dat een pagina in één keer er uit moest zien zoals hij gedrukt werd, sinds die dag weet hij dat dat niet zo hoeft te zijn. Tegenwoordig staat Henk ondermeer bekend om zijn uitgebalanceerde tekeningen, die hij vaak in vele standen heeft uitgeprobeerd en afgekeurd.

De carrière van Henk Kuijpers als stripmaker begon met een proefverhaal van 44 pagina's. Nadat hij de eerste 10 pagina's af had ging hij ermee maar de redactie van het weekblad 'Pep'. Hij werd bijna onmiddellijk aangenomen, ondanks dat het verhaal in die vorm werd afgekeurd. In afwachting van zijn grote Franka-avontuur, mocht hij een paar korte verhalen maken voor Pep en Baberiba. Ondertussen had hij het lange verhaal aangepast en afgemaakt en in november 1974 startte in Pep het eerste verhaal van het Misdaadmuseum, 'De staatsgreep'. Eén van de hoofdrollen werd gespeeld door Franka en al snel neemt zij de strip helemaal over. In het tweeluik 'De tanden van de draak' is de andere hoofdrolspeler van het eerste uur Jarko gereduceerd tot figurant.

Eén van de dingen die Franka zo bijzonder maakt is de levensechtheid. Bekend is van sommige stripmakers dat ze bijna geloven dat hun stripfiguren echt bestaan. Bij Franka zijn het de lezers die geloven dat ze echt bestaat. Een mogelijke oorzaak hiervan is de nauwgezetheid waarmee Henk werkt. Niets is per ongeluk getekend. Alles heeft een functie, zelfs als Henk trucs moet uithalen om een verhaal lopend te krijgen doet hij dat overtuigend en vallen alle lezers in de door Henk gegraven valkuil.

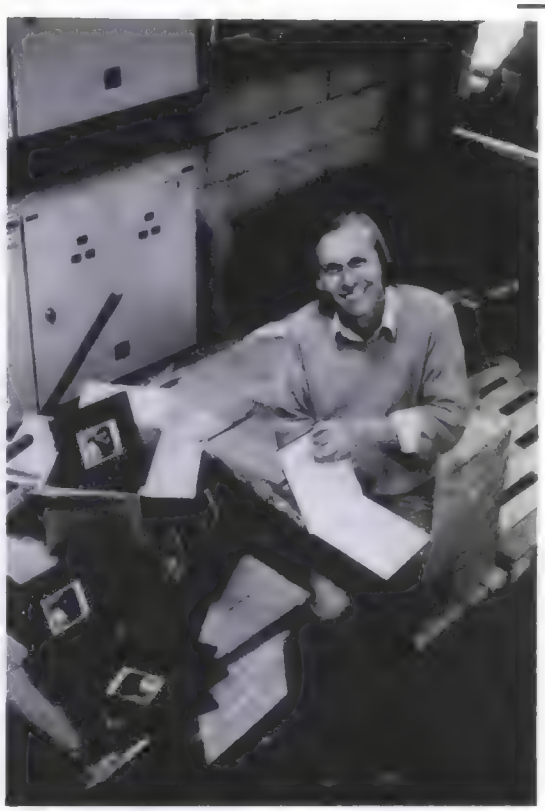

Van Franka zijn ondertussen 9 albums verschenen en een verhaal in zeefdrukvorm, dit laatste misschien wel uniek in de wereld. Er zijn echter geen 9 verhalen van Franka; er is één verhaal dat doorloopt, onderbreekt, teruggrijpt naar eerdere gebeurtenissen en weer verder gaat. Franka op zich is al een oeuvre, een oeuvre dat vanaf heden sneller zal gaan groeien dan ooit. Henk heeft namelijk besloten dat hij voortaan de voorkeur geeft aan striptekenen en minder tijd aan reclametekenen wil besteden. Vanaf binnenkort maakt Henk Kuijpers wekelijks één pagina Franka, het is te hopen dat Franka dat tempo kan bijhouden.

De uitreiking van de Stripschapprijs 1990 aan Henk Kuijpers zal plaatsvinden op zaterdagmiddag 13 oktober om 14:00 uur.

Beknopte bibliografie van Henk Kuijpers

Franka-albums

1: Het Misdaadmuseum	1978
2: Het meesterwerk	1978
3: De terugkeer van 'De Noorderzon'	1978
4: De wraak van het vrachtschip	1979
5: Circus Santekraam	1981
6: Het monster van de Moerplaat	1982
7: De tanden van de draak	1984
8: De ondergang van de donderdraak	1986
9: Moordende concurrentie	1990

Luxe uitgaven

1: Het geheim van het spookschip	1985
–: Het monster van de Moerplaat	1986
2: De tanden van de draak (twee drukken)	1986
–: Cadillac Club	1988
3: Het monster van de Moerplaat / Moordende concurrentie	1990

Werk van Henk Kuijpers werd in boekvorm uitgegeven in Duitsland, Frankrijk, Finland, Zweden en Denemarken.

De verhalen

In Pep Weekblad	
Het aller-aller-allerlaatste kerstverhaal	7351
Uit de memoires van George Longfellow: 12 mei 1907	7406
Muiterij op de Meermin	7437
Franka: De staatsgreep	7448-7516
In Eppo Weekblad	
Het meesterwerk	7512-7620
De terugkeer van de Noorderzon	7739-7808
De wraak van het vrachtschip	7852-7923
Dierendag	7940
De pyromaan	7944-7948
Circus Santekraam	8040-8052
Circus Santekraam	8109-8119
De saboteur (tweede versie)	8131-8133
Het monster van de Moerplaat	8153-8209
De tanden van de draak	8321-8331
De tanden van de draak	8344-8349
In Robbedoes Weekblad	
Het misdaadmuseum	2240-2250
Het meesterwerk	2294-2300
De pyromaan	2309-2311
In Eppo Wordt Vervolgd	
Franka: De ondergang van de donderdraak	8501-8516
Franka: De ondergang van de donderdraak	8613-8616
In Sjors & Sjimmie Stripblad	
Franka: Tussenspel	8915
Franka: Moordende concurrentie	8916-9003
Overige publicaties	
Talentenjacht (in Baberiba)	7401
De saboteur (in Kies)	8004
The Limit (voor ATAG)	1983
Het Halssnoer (in Straks Studeren)	8301-8408
Het halssnoer (verkorte versie) (in Ryam Schoolagenda)	84/85
Franka: Rovers in de Disco (in Wordt Vervolgt presenteert)	1986

Van Henk Kuijpers verscheen een groot aantal zeefdrukken, posters, reclametekeningen etc.
Een nauwkeurige inventarisatie van het werk van Henk Kuijpers vindt u in het boek *Het geheim van de archiefkast*, door Dick Heins en Georg Lint. Wij hebben voor deze beknopte gegevens over Henk Kuijpers dankbaar gebruik gemaakt van dit boek.

Op de volgende pagina's een kort verhaal van Franka: Rovers in de Disco.

Onder:
Cadilac Club – 1988

Franka: Rovers in de disco

COME ON BABY, LET THE GOOD TIMES ROLL!
„VRIJDAGAVOND „ DE JONGEN IN DE RODE BAOEK ROCKTE VEELBELOVEND — DUS IK WILDE EIGENLIJK HELEMAAL NIET OP AVONTUUR ... MAAR JE KUNT EEN OUDE VRIENDIN WEINIG WEIGEREN..
HÉÉ FRANKA!
KIJK ZELF MAAR.. EEN HEEL HALF MILJOEN!
ROMANTIC
JOYSTICK
Welcome to the Neon Club
ZIJ HOORT BIJ MIJ, ADMIRAAL„
„FURORA HEEFT BEET „'N PATSER GEEFT HIER GELD UIT OF HET GRATIS IS!
„HIER „VOOR JOU! — AAN GELD GEEN GEBREK„ DE BANK HEEFT GENOEG.. „JE MOET HET GEWOON OPHALEN — MAAR NIET AAN HET LOKET!
BANKROOF G RAADSEL
„JE GELOOFT ME NIET, HÈ„ JE KUNT NIET GELOVEN DAT EERLIJKE EDDY ZO HANDIG IS OM DIE CENTENMELKERS EEN TRANSPORTJE DUIZENDJES AF TE VANGEN... N.NOU „ IK ZAL 'T JE LATEN ZIEN!!
BANKROOF G RAADSEL

Strip

HOPSA! DAT LIJKT ME ZAT EN GENOEG,, ZELFS IN DEZE BALLENTENT...
,,K KOM MEE NAAR EDDY'S GEHEIME SNIPPEN-FARM!
,,ERACHTERAAN! -WAAR STAAT JE AUTO?
DUM DUM DISCO
SUPER PORSCHE
,,WE KOMEN BIJ DE HAVENS
,,TOT NU TOE IS DIE GOSER ZOVER HEEN DAT HIJ NIET MERKT DAT IK VOOR HEM RIJ...

Strip

..DAAR! BENEDEN!
STIK! SORRY- NIET GEZIEN!
KRAS
..M. MIJN 928!
..HET BEVALT ME HIER NIETS!
..EN DIE EERLIJKE EDDY LIJKT ME ZO JUMPY ALS EEN KANGAROE OP EEN TRAMPOLINE .... ALS FU DIE MAAR IN DE HAND KAN HOUDEN!
KOOPJE! WEGENS OVERSTEKEN BOOM!

Strip

KANGAROO LINE
OCCASSION CENTRUM
VOOR UW BETERE GEBRUIKTE WAGEN
Henk Kuijpers '84
..NOU VERDER KUNNEN JULLIE HET OOK WEL ZONDER MIJ.. IK GA TERUG NAAR DE STAD.. DE NACHT IS NOG LANG NIET OM..
..IK HOOP VOOR DE BANK DAT ZE VOOR 'N PAAR PROCENT VINDERSLOON AL DAT DURE GELD TERUG HEBBEN..
..MAAR MIJN HOOFD STOND ER NIET NAAR.. VRIJDAGNACHT ..EN DE JONGEN IN DE RODE BROEK WAS ER NOG...
EINDE
Henk Kuijpers '85

ETRO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040-441882

BLIJF OP DE HOOGTE VAN DE TOESTAND!

In de afgelopen zes nummers hebben wij strips gepubliceerd van o.a. Dick Matena (GAUGUIN & VAN GOGH), Hermann (DE TORENS VAN SCHEMERWOUDE), Boucq, Fred Marschall, Lian Ong en Bernet & Abuli (TORPEDO).
Bovendien verschenen er artikelen over en interviews met o.a. Dick Matena, Loustal, Tardi, Keith Haring, Robert Ludlum, Peter de Smet, Jan Bosschaert en Mattotti.
Verder bevat ieder nummer een uitgebreide nieuwsrubriek en een segment over Thrillers & Detectives onder de titel HEFTIGE HELDEN.

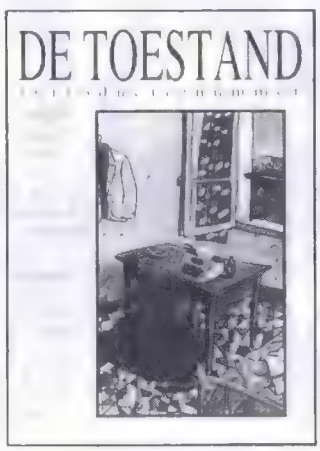

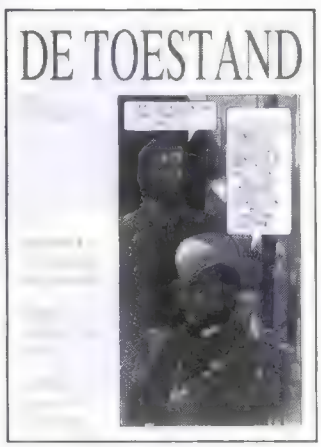

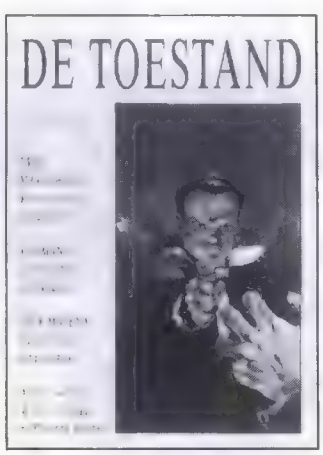

Voor de komende nummers staan interviews gepland met o.a. Gerrit de Jager, Micheluzzi, Varenne en Clive Barker, terwijl we strips gaan publiceren van Hermann, Bernet & Abuli, Fred Marschall en Franz.

De Toestand verschijnt 10x per jaar en kost ƒ 7,95/Bfr. 150 per nummer. Een abonnement voor 10 nummers kost ƒ 60,–/Bfr. 1100 en is te verkrijgen door overmaking van dit bedrag op gironummer 1557104 of bankrekening 49.88.44.269 t.n.v. uitgeverij Dynamo te Rotterdam, onder vermelding van het nummer waarmee het abonnement moet ingaan.
De nummers 0 (introduktienummer), 1, 2, 3, 4, 5 en 6 zijn ook los verkrijgbaar. Prijs: ƒ 7,95/Bfr. 150 (plus ƒ 2,50/Bfr. 50 voor de portokosten), te storten op genoemde rekeningnummers onder vermelding van de gewenste nummer(s).

Uitgeverij Dynamo - Molenlaan 204 - 3055 GJ Rotterdam - Tel. 010 - 4187513 - Fax 010 - 4611965

De Stripschappenningen

Stripschappenningen

Jaarlijks worden er maximaal drie Stripschappenningen uitreikt, één penning voor bijzondere verdiensten, één voor het album van het jaar van Nederlandse origine en één voor het album van het jaar van buitenlandse origine. Deze laatste twee Stripschappenningen worden pas op moment van uitreiken bekend gemaakt.

Stripschappenning voor bijzondere verdiensten 1990

De commissie adviseert het bestuur van Het Stripschap de Stripschappenning voor bijzondere verdiensten 1990 toe te kennen aan:

Joost Swarte

Joost Swarte heeft in de loop der jaren maar een heel klein aantal stripverhalen getekend. Toch is zijn verdienste voor het stripverhaal groot. In zijn werk staat de taal van het stripverhaal centraal. Niet alleen in tijdschriften over heel de wereld, maar ook in galaries binnen en ver buiten Europa. Bovendien vraagt hij voortdurend aandacht voor tekenaars die grensoverschrijdend bezig zijn zoals Mattotti en Art Spiegelman. Hij vervult in die zin een voortrekkersrol voor het stripverhaal. Dit is wat de commissie in het bijzonder waardeert in Joost Swarte en waarvoor deze penning dit jaar aan hem wordt toegekend. Toch betreurt de commissie het dat Joost Swarte niet vaker terugkeert naar zijn wortels, het stripverhaal.

Nominaties voor Nederlands album van het jaar 1990

De commissie nomineert voor het **Beste Nederlandse album 1990**:

De Wortels van War *(Fred Julsing)*
Met Tuimel en de wortels van War heeft Julsing zijn belangrijkste en meest persoonlijke werk tot nu toe het licht laten zien. In zijn verhaal schemert de invloed van zijn grote meester Toonder door, zonder dat het aan eigenheid inboet. Het is voor de stripwereld te hopen dat Julsing op de ingeslagen weg voortgaat.

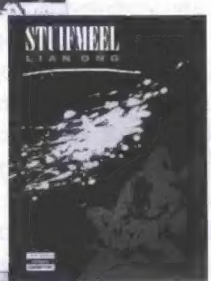

Stuifmeel *(Lian Ong)*
Begonnen als illustratrice heeft Lian Ong zich na korte tijd op het stripverhaal gestort met haar debuutalbum Stuifmeel als klinkend resultaat. In Stuifmeel brengt Ong in een zwierige originele tekenstijl de bij toeval tot stand gekomen gevoelige relatie tussen een eenzame circusartiest en een mollige vrouw in beeld. De complexiteit van deze relatie vertelt zij op boeiende wijze in en zeer oorspronkelijk verhaal.

Liefde & Verraad *(Pieter van Oudheusden en Fred Marchall)*
Met Liefde & Verraad hebben Marchall en van Oudheusden een nieuw soort verhaal geïntroduceerd in Nederland. Zij hebben bewezen dat het goed mogelijk is binnen een zeer gering aantal pagina's een verrassend goed stripverhaal te maken.

Nominaties voor Buitenlands album van het jaar 1990

De commissie nomineert voor het **Beste Buitenlandse album 1990**:

Een contract met God *(Will Eisner)*
Met 'Een contract met God' heeft Eisner de aangrijpende sfeer van de achterbuurten van New York op intrigerende wijze in beeld gebracht. Vooral zijn mededogen met de eeuwige schlemiel als slachtoffer van een complexe samenleving weet hij boeiend en ontroerend te verhalen.

De laatste zang van de Malaterres *(François Bourgeon)*
De commissie waardeert in het werk van Bourgeon diens vermogen een middeleeuwse atmosfeer in zijn tekeningen over te brengen. Er gaat een beklem-

Nominaties voor Buitenlands album van het jaar 1990

mende werking van het verhaal uit. Met een goed oog voor details en gevoel voor kleur, donker en licht, blijft hij de lezer met zijn verhalen boeien.

De nacht van de kat *(Bom en Frank)*
Het verhaal heeft een dromerige sfeer waarin realiteit en verbeelding haast onmerkbaar in elkaar overlopen. De commissie prijst het harmonisch samengaan van tekst en tekening. Een spannend en amusant album dat op overtuigende wijze een eigen wereld presenteert.

Duivelsmond *(Jerome Charyn en François Boucq)*
Duivelsmond is een meeslepend verhaal dat geen moment onberoerd laat. Boucq's tekenwerk is knap en gedetailleerd zonder onleesbaar te worden. Zijn stijl die een mengsel van realisme en karikatuur is, is uniek voor de stripwereld. Charyn's verhaal laat zich lezen als een boeiende thriller, maar is voor de oplettende lezer veel, veel meer dan dat.

Kronieken van de onlogica *(Miguel Angel Prado)*
De commissie bewondert in het bijzonder Prado's unieke en heel persoonlijke tekenstijl. Daarnaast is Prado een groot observator, die met gevoel voor humor de onlogica van het bestaan in beeld brengt.

De bekendmaking van de winnaars en de uitreiking van de Stripschappenningen zal plaatsvinden op **zondag 14 oktober om 14:00 uur.**

HET STRIPSCHAP

Het Stripschap is een vereniging die al ruim tien jaar grootschalige stripevenementen als de Stripdagen organiseert. We zijn tien jaar geleden begonnen als Strip-2-daagse in Breda, gegroeit naar Strip-3-daagses, verhuist naar Den Haag en uiteindelijk weer terug naar Breda met De Stripdagen.

De Stripdagen vormen een onderdeel van de doelstelling van Het Stripschap: de bevordering van de belangstelling en de waardering voor het beeldverhaal in het algemeen en het Nederlandse beeldverhaal in het bijzonder. In de praktijd houdt dat in dat we op De Stripdagen zoveel mogelijk mensen met strips in aanraking willen laten komen en dat we altijd tentoonstellingen van Nederlandse stripmakers op het evenement hebben. het hele jaar door vinden er ook aktiviteiten plaats, in het kader van deze doelstelling. Wij hebben een aantal tentoonstellingen die rondreizen langs buurtcentra, scholen, bibliotheken en zelfs musea. We verstrekken jaarlijks enorme pakken informatie voor werkstukken en proefschriften. We koppelen tekenaars die op zoek zijn naar uitgevers aan uitgevers die op zoek zijn naar tekenaars. We helpen bij kleinere en grotere stripevenementen en we geven 's-werelds oudste stripinformatieblad uit: Stripschrift.
Aangezien Het Stripschap een vereniging is, kan iedereen er lid van worden. Leden van Het Stripschap hebben zo hun voordeeltjes. Zo worden ze op de hoogte gehouden van beurzen , tentoonstellingen etc. via ons verenigingsblad Kwartaal. Krijgen ze gratis toegang tot de Stripdagen, op de Stripdagen een Striptas met veel stripmateriaal en een unieke Stripschapkalender die speciaal voor Het Stripschap wordt getekend door bekende en minder bekende tekenaars. Verder krijgen ze informatie die voor echte stripliefhebbers van onontbeerlijk belang is, een periodiek overzicht van alle verschenen stripverhalen in de vorm van Stripnotering. Het Stripschap bevordert de uitgave en heruitgave van commercieel niet interessante, maar stripcultureel belangwekkende stripverhalen. Het Stripschap heeft verder een eigen boekenservice, waar leden naast bijzondere en moeilijk te verkrijgen strips, ook boeken over strips bestellen kunnen.
Uiteraard krijgen leden korting op een abonnement op Stripschrift.

Lid van Het Stripschap wordt u door *f* 30,– over te maken op Postbank rekening nummer 15 13 000 t.n.v. Het Stripschap, Amsterdam.
Voor jeugdleden, gezinsleden en donateurs gelden andere tarieven, waarvan we u graag op de hoogte brengen.

Alles wat 't striphart begeert !!
ALLE DENKBARE STRIPS !
COMICS, REGELRECHT UIT AMERIKA !!
COMIC-OBJECTS IN ALLE SOORTEN & MATEN!
PRACHTIGE POSTERS !!
SCHITTERENDE ZEEFDRUKKEN !!
VERRASSENDE EXPOSITIES !!
C'EST MOI !

professor Ich

stripspeciaal- en informatiewinkel

comic-artgallery

koninginneweg 218 / 1075 el amsterdam
tel: 020-755663 / fax: 020-755983
Bereikbaar met tramlijn twee, halte Amstelveenseweg. Maandag gesloten.

EEN KLASSE APART

Nieuwe stripseries van
Standaard uitgeverij

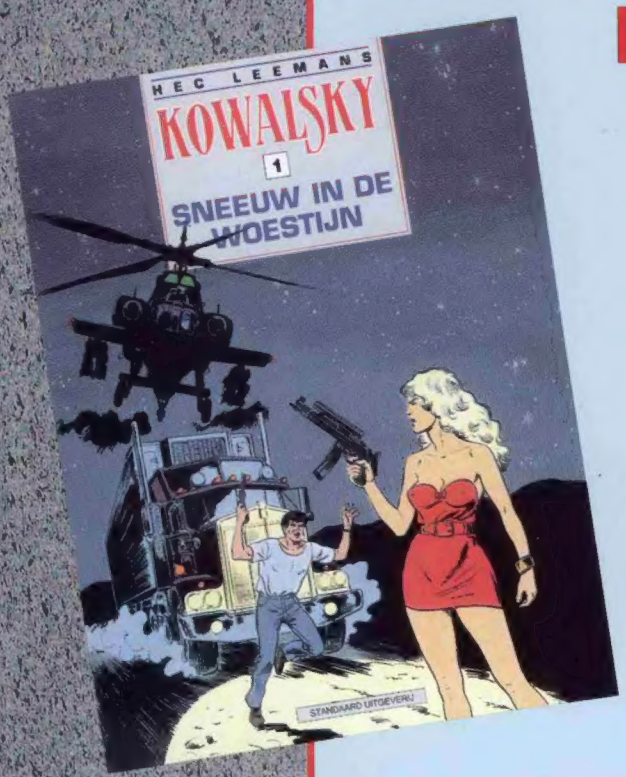

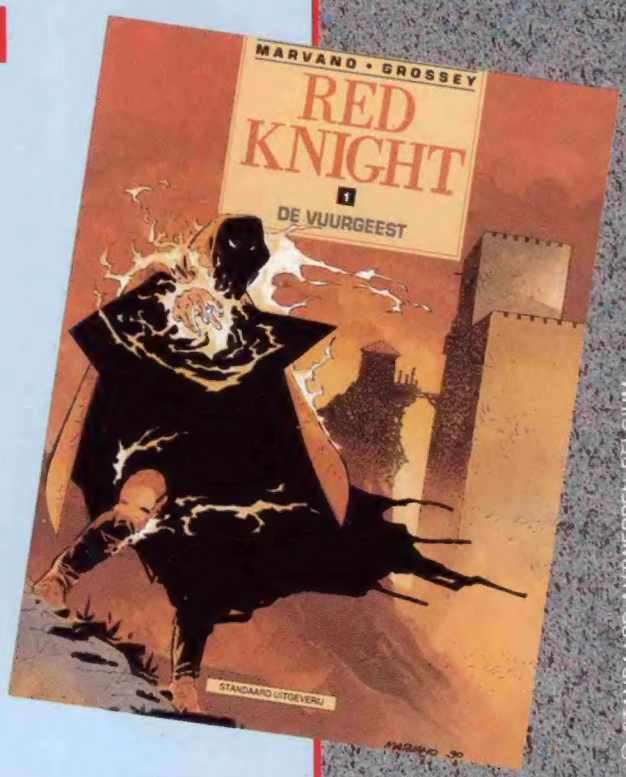

FL. 7.95

STANDAARD UITGEVERIJ

145 BF

© STANDAARD ANTWERPEN, BELGIUM